S seje predsedstva ZZB NOV Slovenije

»TV 15« od 1. I. 1964 tednik

Na seji predsedstva ZZB NOV Slovenije, 8. novembra t. l., je bila na prvem mestu razprava o reorganizaciji tiska, ki izhaja pri zavodu »Borec«. Razvoj knjižne, revijske in časopisne dejavnosti pri tem zavodu, kot jo narekujejo objektivne potrebe naše kulturne javnosti, prenašanje tradicij ljudske revolucije na mlado generacijo in organizacijske potrebe ZZB, je namreč že prerasel njegove organizacijske okvire, zato so mu potrebne spremembe, ki naj mu zagotove še plodnejše delo.

Na področju knjižne dejavnosti je zavod nedvomno dosegel lepe uspehe, saj je v petih letih izdal nad 80 knjižnih del. Čedalje širši knjižni program pa zahteva večjo specifikacijo dejavnosti, oziroma razdelitev programa na posamezne »knjižnice«. Sem sodi tudi izdajanje mladinske revije »Kurirček« in revije »Borec«, ki je z ustanovitvijo lista »TV-15« izgubila značaj glasila ZZB in ki mora zato preusmeriti svoj koncept na sodobne aktualnosti v luči revolucionarnih pridobitev. Knjižno in revijsko dejavnost naj bi koordiniral glavni urednik, usmerjal pa založniški svet, katerega posvetovalni organi naj bi bili uredniški odbori posameznih »knjižnic« in revij.

Dalje je predsedstvo ugotovilo, da bi polmesečnik »TV-15«, ki se je sicer med članstvom krepko zasidral (njegova naklada se suče okrog 50.000), še bolje opravljal svoje poslanstvo, če bi bil tednik. Tako bi namreč še bolj redno obveščal bralce o raznih organizacijskih nalogah, o aktualnih problemih in dogodkih, skratka, bil bi bolj aktualen. **Zato je predsedstvo sklenilo, naj »TV-15« od 1. januarja izhaja kot tednik; letna naročnina naj znaša 800 dinarjev.**

Predsedstvo je imenovalo enajstčlanski založniški svet zavoda »Borec«. Za predsednika tega sveta je imenovan književnik France Bevk.

Za glavnega urednika knjižno-revijske dejavnosti je predsedstvo določilo Milka Štolfo.

Predsedstvo je imenovalo tudi uredniški odbor revije »Kurirček« s predsednikom Zoranom Hudalesom, uredniški odbor revije »Borec« s predsednikom Janezom Hočevarjem in uredniški odbor časopisa »TV-15« s predsednikom Jožetom Borštnarjem na čelu. Glavni urednik »TV-15« ostane, po sklepu predsedstva, še naprej France Šušteršič.

LJUBLJANA,
20. XI. 1963
LETO I. ŠT. 23

TV-15

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NARODNOOSVOBODILNE VOJNE SLOVENIJE

UTEMELJITEV NOVE JUGOSLAVIJE

NA ROJSTNI DAN REPUBLIKE, OB NJENI DVAJSETLETNICI, SE PORAJA V NAS ŽELJA, DA SI OGLEDAMO PREHOJENO POT, DA LISTAMO PO STRANEH VELIKIH HOTENJ IN STVARITEV. KJE SMO IN KAJ SMO DOSEGLI? KATERE VELIKE NALOGE SMO ŽE IZPOLNILI? KAJ JE ZNAČILNO ZA SEDANJOST? IN KAJ ZA PRIHODNOST? ZATO NAJ BO VSE NAŠE DELO USMERJENO, VSI NAŠI KORAKI NAJ BODO USMERJENI NAPREJ, K CILJEM, POSTAVLJENIM TJSTE NOČI 29. NOVEMBRA PRED DVAJSETIMI LETI, KO STA BESEDI REPUBLIKA IN SOCIALIZEM POMENILI KOMAJ SVETAL PRIVID TAM DALEČ NEKJE NA OBZORJU...

Že ob vstaji jugoslovanskih narodov je Winston Churchill vzkliknil v britanskem parlamentu: »Jugoslavija je našla svojo dušo!« To navdušenje je veljalo predvsem etično-moralnim in vojaškim vrednotam jugoslovanskega človeka. Toda resnica o novi Jugoslaviji je prodrla v svet šele po II. zasedanju AVNOJ. Veliki svetovni časopisi so bili polni priznanja in občudovanja in celo angleški major Roland Robinson je javno priznal: »Nikdar še nisem videl bolj stoodstotnega vojnega napora. Človek je presenečen, ko vidi, kako se borijo možje, žene in otroci... Tito ima za sabo ljudi vseh narodov in vseh veroizpovedi in vsi delajo za skupno stvar in mi moramo biti z njim... To delamo zato, ker občudujemo njihovo vztrajnost, ker jih spoštujemo in ker želimo, da bi bili naši prijatelji...«

O II. zasedanju AVNOJ je bilo že veliko napisanega. Da bi osvežili dogodke iz tistih slavnih dni, objavljamo odlomke iz spominov treh znanih voditeljev revolucije: Marka Vujačića, Rodoljuba Čolakovića in Aleksandra Rankovića.

Akademski slikar Božidar Jakac je 29. novembra in 1. decembra 1943 portretiral maršala Tita

Rodoljub Čolaković:

To zborovanje je nenavadno že po svoji zunanji podobi. Med navzočimi delegati vidiš sive glave in golobrade mladeniče, delavce in profesorje, kmete in književnike, višje oficirje naše armade in navadne borce, duhovnike — pravoslavne, katoliške in muslimanske, žene, ogrnjene v preprosto kmečko ruto, in intelektualke. Večina delegatov je v uniformah in z revolverjem ob pasu, vendar pa so med njimi tako rekoč tudi civilisti: vidiš lahko črnogorsko čepico, bosensko šubaro, tu pa tam fes ali delavsko čepico. Toda zborovanje je bolj nenavadno po tem, kje in zaradi česa se je sestalo. To ozemlje je uradno sestavni del tako imenovane Neodvisne države Hrvatske, ki je spet del tako imenovane Hitlerjeve »neosvojljive evropske trdnjave«. To zborovanje pa predstavlja narode, ki so se z orožjem v roki dvignili proti fašističnemu »novemu redu« — uprli se prav v tej trdnjavi — ustvarili svojo vojsko in jo v glavnem oborožili z orožjem, ki so ga bili odvzeli sovražnikom; čez nekaj trenutkov bo moralo to zborovanje sprejeti sklepe, ki ne samo da negirajo to žalostno neodvisno državo in ta »novi red«, temveč s svojim svobodoljubnim bistvom pomenijo novo stran v razvoju odnosov med človekom in človekom, narodom in narodom...

Titov referat je trajal približno eno uro; bil je preprost, jasen in jedrnat, brez sleherne odvečne besede. Tito ga je bral mirno, malo je pridvignil glas samo na tistih mestih, ko je govoril o izdajalcih, ki so ne samo v usodnih dneh naše zgodovine izdali svojo deželo, temveč so poskušali zavezniško javnost prevarati in predstaviti boj narodnoosvobodilnega gibanja in njegove vojske za svoj boj. Delegati so Tita pogosto prekinjali s ploskanjem in vzkliki, na enem mestu pa se je utrgal pravi hudournik srda, ogorčenja in negodovanja. Bilo je ob Titovih besedah — da so bile narodom Jugoslavije potrebne velikanske žrtve, da bi prepričali svetovno javnost, da je kri, prelita v Jugoslaviji, njihova kri, ne pa kri tistih izdajalcev, katerih poglavarji uživajo gostoljubje v zavezniških deželah...

Marko Vujačić:

Devetindvajseti november se je prebudil ves jasen. Megle po bosenskih hribih se razblinjajo. Skoznje prodira sonce. Dobri volji, pesmim in navdušenju ni kraja. Delegati izmučeni od poti, ko so se prebijali skozi sovražne vrste, lačni brodili po snegu in čez reke, so bili videti utrujeni in telesno izčrpani, vendar moralno krepki in ponosni. V Jajcu vrvi kakor v

(Nadaljevanje na 8. str ni)

Aleksander Ranković:

Drugo zasedanje AVNOJ in njegove odločitve močno odjekujejo v naši današnji stvarnosti in žive kot čvrsta osnova za boljšo in srečnejšo prihodnost naše socialistične domovine, družine bratskih jugoslovanskih narodov. Iz idej, duha in moči drugega zasedanja AVNOJ, iz moči tistih idej, ki so vodile in našo revolucijo pripeljale do zmage, črpajo današnje in bodo črpale prihodnje generacije smernice, da bodo dostojno nadaljevale in dalje razvijale to začeto, veliko delo. To bo tudi poravnava dolga z milijon in sedem sto tisoč žrtvami, ki so jih naši narodi dali v velikem boju za svobodo, za bratstvo naših narodov in enotnost naše države. To bo tudi priznanje naši ZKJ, ki je v veliki socialistični revoluciji izgubila nad 50.000 svojih članov, in še mnogo večje število članov SKOJ. Prav to pa je zagotovilo, da bodo današnja generacija in vse prihodnje generacije skrbno čuvale vse velike pridobitve, ki so jih z velikimi žrtvami izbojevali naši narodi.

Iz občanove beležnice

Kolikokrat smo bili priča, ali pa smo slišali naslednja tarnanja volivcev:

— Našega odbornika pa nismo videli, odkar je bil izvoljen!

Ali pa:

— Poslanec za naš okoliš se nam je predstavil zgolj v predvolilni kampanji, potem pa ga ni bilo več na spregled!

Pa tudi:

— Odbornik se je prikazal le tedaj, da nam je s kopico številk, ki jih dostikrat niti razumeli nismo, povedal nekaj o družbenem načrtu za prihodnje leto, potem...

To sicer ni bil vsesplošni pojav, vendar dogajalo se je...

Nova struktura naših ljudskih odborov oziroma komunalnih skupščin, kakor tudi okrajne skupščine ter republiške in zvezne, je v prvi vrsti potrditev našega iz leta v leto bolj razvijajočega se komunalnega sistema. Spremembe, v primerjavi s poprejšnjimi predstavništvi ljudske oblasti, niso majhne. So temeljite ne le po oblikovni, pač pa predvsem po vsebinski plati.

Število predstavnikov volivcev v vseh predstavniških organih se je v veliki meri povečalo; v predstavniška telesa so prišli novi ljudje (uveljavljajoč enega izmed pomembnejših ustavnih načel — rotacijo), iz neposrednega gospodarskega in družbenega dogajanja, z več energije in mladosti.

Hkrati s tem pa se, kajpada, tudi bistveno menja vloga in pomen ne le odbornika, pač pa tudi poslanca.

V čem je to — novo?

Večje število zborov republiške skupščine (republiški zbor, organizacijsko-politični, kulturno-prosvetni, gospodarski in socialno-zdravstveni) s tem tudi večje število poslancev, ki zastopajo neposrednega proizvajalca oziroma volivca, povečanje števila odborov, v katerih sodelujejo, vse to daje še večji polet demokratičnosti v razvoju našega komunalnega sistema.

Odgovornost poraja zavzetost

Taka struktura našega republiškega predstavniškega organa (podobno je tudi s komunalnimi skupščinami) daje možnost poslancem, članom posameznih odborov, da tako rekoč nenehno zasedajo in obravnavajo probleme s posameznih področij mnogo bolj konkretno, kot pa je bilo to moč doslej.

Kar zasledujte poročila v časopisih z zasedanj skupščine, bodisi republiške, bodisi zvezne. Se je mar v skupščinah prejšnjih sklicev k razpravi o posameznih problemih oglasalo toliko poslancev, kot se jih zdaj? Je bilo mar moč posamezne, četudi »na oko« bolj drobne probleme obravnavati tako podrobno, hkrati pa kompleksno, kot jih obravnavajo poslanci zdaj?

Seveda se ni dalo, kajti tudi struktura predstavniškega organa ni bila taka in ni nudila toliko možnosti.

Povsem razumljivo je, da je v takem položaju nastala tudi nova vloga poslanca, predstavnika volivcev. Vtem ko se lahko v celoti posveča razpravam v posameznih odborih in komisijah, tam obravnava konkretne probleme, ki nastajajo na terenu in ki jih podajajo volivci, ima še vedno dovolj časa, da se posveti nujno potrebnemu in skorajda vsakdanjemu stiku s »svojimi« volivci ter prisluhne njihovim problemom. V takem položaju odgovornost odbornika oziroma poslanca v mnogo večji meri raste. Kajti ne le da je »na tekočem« s problematiko, pač pa tudi volivci lahko njegova prizadevanja zasledujejo iz razprav v posameznih odborih in telesih predstavniških organov.

Ni zgolj »pomladitev« komunalnih skupščin in republiškega predstavniškega organa vzrok za to, da je pri delu posameznih organov, zborov, odborov in komisij opaziti v novem sklicu mnogo več zavzetosti in živahnosti. Zdi se, da je predvsem večja, ali bolje rečeno, povečana odgovornost poslancev oziroma odbornikov v odnosu do svojih volivcev tisti jeziček na tehtnici, ki je pripomogel k večji zavzetosti. In čedalje redkejši glasovi so zdaj, češ:

— Odkar smo ga izvolili, ga še nismo videli...

IZTOK AUSEC

● CERKNICA

Občinska organizacija ZROP Cerknica je v počastitev občinskega praznika »19. oktober 1941« uprizorila v nedeljo, 20. oktobra 1963, improviziran napad na mesto Lož oziroma hrib Ulako nad Starim trgom — v spomin na prvi večji partizanski napad vojaškega značaja na Notranjskem.

V napadu je sodelovalo 110 rezervnih oficirjev in podoficirjev, v pomoč pa jim je bilo dodeljeno še 25 pripadnikov aktivnega sestava JLA iz Velikih Blok. Celoten napad je potekal od petih strani v obliki petokrake, sledil je »juriš« k spomeniku, kamor je neposredno zatem prispela posebna delegacija ZROP in položila venec, letalo aerokluba iz Postojne pa je odvrglo pred spomenik lovorov venec.

Po končanem napadu so se vsi udeleženci zbrali v domu Partizana v Starem trgu, kjer so ob spremljavi partizanskega harmonikarja iz Žerovnice zapeli nekaj partizanskih pesmi in v tovariškem razpoloženju obujali spomine na slavne dni naše osvobodilne borbe.

Poseben primer jubileja bo praznoval 30. novembra t. l. rezervni kapetan I. kl. Istenič Andrej iz Slivic pri Rakeku. Ta dan bo namreč dopolnil 60 let starosti, preteklo bo 30 let, odkar je postal žandarmerijski podoficir bivše Jugoslavije, 22 let, odkar je postal aktivist v NOB, 20 let, odkar je vstopil v partizane in bil sprejet tudi v ZKJ.

Kot zaslužnemu in delovnemu članu ZROP in borcu NOV mu ob tem redkem jubileju čestitamo vsi člani ZZB občine Cerknica in želimo, da bi se udejstvoval v borčevskih organizacijah še mnogo let. **Ferko**

● STRAŽIŠČE PRI KRANJU

Bila je še tema in tudi megle ni manjkalo, ko smo se poznojesenskega dne odpeljali na izlet proti Štajerski. Šele na Trojanah so nas pozdravili prvi jutranji žarki. Avtobus, ki nam ga je na prošnjo predsedstva naše krajevne organizacije Združenja VVI dala na voljo tovarna »Tekstilindus«, se je na naši poti ustavil v Velenju — prekrasnem mestu naših velenjskih rudarjev. Njegove zanimivosti sta nam razkazala dva tamkajšnja člana ZVVI

Med vožnjo proti Mariboru smo se ustavili pri spomenikih 100 talcem, kamor smo položili dva venca.

V Mariboru, kjer smo se ustavili, sta nas čakala dva člana ZVVI. V njunem spremstvu smo si ogledali mesto, pa tudi zloglasno dvorišče sodišča, na katerem so nacisti množično streljali aktiviste in borce NOV. Z žičnico smo se peljali še na Pohorje, znano po borbi legendarnega Pohorskega bataljona. Po vrnitvi z žičnico smo zopet posedli v avtobus in bilo je že pozno v noči, ko smo se vrnili v Stražišče.

M. D.

● ROSALNICE

Med mnogimi slovenskimi kraji, kjer so spomeniki in spominska obeležja padlim borcem neminljive priče slavne dobe NOV, so tudi Rosalnice v Beli krajini.

V tem znanem partizanskem kraju je bilo prvo zatočišče pobudnikov OF. Trije borci 1. belokranjske čete so že 1941. leta padli na Lazah. Prebivalstvo na območju Rosalnic je bilo zelo zgodaj pripravljeno na vstajo. Vedno več domačinov je pričelo odhajati v partizane. Vsa revolucionarna mladina se je zbirala okrog znanih partizanskih borcev Ivana Kopiniča in Ilije Badovinca, ki sta pozneje padla.

Ko je v poletju 1942. leta pridrvel na območje Rosalnic okupator, so zagorele domačije v okoliških zaselkih. Okupatorjeva vojska je tudi v tem kraju pričela s strahotnim pobijanjem prebivalstva, pošiljanjem domačinov v internacijo in strahovala vse tiste, ki so imeli svojce v partizanih, a se niso pravočasno umaknili. Neizbrisno bodo zapisana v knjigo zgodovine NOV imena partizanskih družin Slančevih, Brodaričevih, Pečaričevih, Matjašičevih iz Rosalnic, Obrulove mame in drugih.

Ko se je val okupatorjeve soldateske v jeseni 1943. leta razlil po lepi Beli krajini, so se na črti Rosalnice-Dražiči-Božakovo vneli nekajdnevni hudi boji. Mnogi domačini in ranjeni borci so se skušali pred sovražnikovo podivjanostjo umakniti proti Kordunu. Med njimi je bil tudi narodni heroj Janko Brodarič, ki je v teh bojih padel.

O ostrih julijskih borbah, v katerih je utrpel okupator hude izgube, je padel tudi komisar Gubčeve brigade Vane Groznik, ujet pa je bil ranjeni komandant Belokranjskega odreda Rudi Malešič-Čeruga, ki se je pozneje po hudih naporih le vrnil nazaj. Tako so tiste dni zadrževale sovražnika Gubčeva, Cankarjeva in 15. brigada, Belokranjski in Žumberaški odred ter gojenici oficirske šole Glavnega štaba Slovenije.

Ko je okupatorjeva vojska decembra 1944. leta vnovič poskušala vdreti v Belo krajino, so ji partizanske enote zopet preprečile ta namen.

V teh hudih bojih je padlo razen domačinov tudi nekaj borcev iz sosednje Hrvatske in borcev, doma iz Trsta in okolice. Njih imena so razen imen dveh narodnih herojev in štirih bratov Matjašičev vklesana na lepem novem spomeniku v Rosalnicah, ki ga je Združenje borcev skupno z domačini postavilo v spomin padlim borcem NOV.

● MOZIRJE

Združenje rezervnih oficirjev in podoficirjev mozirske občine je pred nedavnim organiziralo testiranje in anketiranje rezervnih oficirjev in podoficirjev v okviru krajevnih organizacij ZROP z namenom, da bi ugotovilo njihovo znanje s področja topografije, taktike, oborožitve in nekaterih drugih vojaških veščin. Testiranja in anketiranja se je udeležilo nekaj nad 60 odstotkov vseh članov. Zato bodo morali za zamudnike testiranje in anketiranje ponoviti. Najboljšo udeležbo je dosegla krajevna organizacija ZROP Gornji grad. Ista organizacija je dosegla tudi najboljši rezultat.

R. Z.

● BOČNA

Krajevna organizacija Združenja borcev NOV Bočna je za 1. november — dan mrtvih odkrila na tamkajšnjem pokopališču grobnico, v kateri počivajo posmrtni ostanki desetih padlih partizanov. Med njimi sta tudi prvoborca tamkajšnjega kraja Ivan Žmavc - Mrazek in njegov 16-letni sin Franc, ki sta odšla v partizane leta 1942. Ostali so bili borci IV. operativne cone in so jih prekopali v okolici Bočne. Komemoracije se je udeležilo veliko število domačinov in svojci padlih. Program ob tej slovesnosti so izvajali člani tamkajšnjega prosvetnega društva in šolska mladina. Na grobnico so položili tudi številne vence krajevnih družbeno političnih organizacij.

R. Z.

SPOROČILO NAROČNIKOM!

Prosimo vse tiste naročnike, ki naročnine za letošnje leto še niso poravnali, da to store takoj in naj ne čakajo opominskih položnic.

Krajevne organizacije ZROP, pri katerih so člani vplačali naročnino za »TV-15«, naprošamo, naj jo takoj odvedejo.

Naročnino za »Vojaški informator« nakazujte na »TV-15«, redakcija, Beethovnova 10/pritl., oziroma na tekoči račun 600-11-608-29.

UPRAVA

● KRANJ

V tekstilni tovarni »Tekstilindus« bodo dne 28. novembra ob 13.30 uri odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Na spomeniku bodo na plošči vklesana imena sedeminpetdesetih delavcev in uslužbencev predvojne tekstilne tovarne »Jugobruna«, iz katere je nastala sedanja »Tekstilindus«. Spomenik bo odkril državni podsekretar za industrijo tovariš Vinko Hafner

Na svečanost ob odkritju spomenika tovarišem in tovarišicam, ki so dali v II. svetovni vojni svoja življenja za zmago nad fašizmom, vabi odbor sindikalne podružnice svojce in znance padlih kot tudi vse druge državljane.

● MARIBOR

Za počastitev dneva republike in 20. obletnice zasedanja AVNOJ se tudi v Mariboru že marljivo pripravljajo. Na drugem zasedanju pripravljalnega odbor za proslavo pomembne obletnice so med drugim obravnavali tudi program slovesnosti v mariborskem okraju. Osrednja proslava bo 28. novembra dopoldne v Mariboru. V domu JLA bodo popoldne odprli razstavo o razvoju ljudske oblasti, priredili bodo tudi pogovore z udeleženci zasedanja in bivšimi borci NOV, za kar vlada posebno med mladino veliko zanimanje. Skoraj vse ostale občine v okraju so že sestavile okvirni program. Na večer pred praznikom se bodo udeležili slavnostnih sej občinskih skupščin predstavniki ZB, ZVVI, ZROP, JLA, člani občinskih skupščin ter ostalih družbenih političnih organizacij.

● KOČEVJE

Prebivalci Banje loke in okolice v kočevski občini bodo 20-letnico ustanovitve SFR Jugoslavije proslavili že sredi novembra, ko bodo odkrili spomenik padlim borcem tega predela Kolpske doline. Večji del sredstev za spomenik so prispevali prebivalci sami.

Rezervni oficirji in podoficirji kočevske občine vlagajo vse napore, da bi z nenehnim in stalnim izobraževanjem dosegli pri uresničevanju vseh nalog čim boljše uspehe. Zraven ostalega so pred kratkim priredili tehnični ogled opreme JLA in se tako seznanili z dosežki in tehnično opremo enot JLA. V novembru pa bodo izvedli po vseh organizacijah testiranje in s tem preizkusili znanje posameznikov.

V. D.

● GABRJE

Prebivalci znane partizanske vasi Gabrje v novomeški občini so pred kratkim svečano proslavili občinski praznik novomeške občine z več prireditvami, na katerih so tudi odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja tega predela. Ob tej svečanosti so orisali revolucionarno pot prebivalcev v času NOB. Na dan slavja so prejeli II. nagrado v tekmovanju krajevnih organizacij SZDL dolenjskega predela in dobili telefonsko povezavo z ostalimi kraji.

Dragi naročniki!

Gotovo ste že prebrali poročilo o zadnji seji predsedstva ZZB NOV Slovenije, ki je objavljeno na prvi strani današnje številke. Tako ste zvedeli novico, da bo »TV 15« od 1. 1. 1964 dalje izhajal vsak teden, kar vas bo stalo 800 dinarjev letno.

Dovolite, da se ob tej spremembi malo pomenimo z vami.

Prepričani smo, da bo »TV 15« kot tednik bolje ustrezal tako celotni organizaciji kakor vsakemu posameznemu naročniku in bralcu. Nedvomno jih je mnogo med vami, ki težko čakajo vsako naslednjo številko lista in ki so že večkrat izrazili željo, da bi »TV 15« hitreje »prišel naokrog«. To je prišlo na uho tudi nam in predsedstvu ZZB NOV Slovenije, ki je po temeljiti razpravi ugotovilo, da se vaše želje ujemajo z zahtevami organizacije: »TV 15« kot tednik bo mnogo laže opravljal poslanstvo glasila ZZB NOV Slovenije.

Kajpak, naročnino je treba primerno zvišati. Je 800 dinarjev na leto preveč? Pomislite:

● da vam bo pismonoša vsak teden prinesel časopis, ki je vaš;

● da vas bo ta časopis redno obveščal o vseh važnejših dogodkih doma in po svetu;

● da vas bo seznanjal s predpisi s področja socialnega zavarovanja, zlasti s tistimi, ki vas zadevajo kot borce in invalide, ter vam odgovarjal na vprašanja pri uveljavljanju vaših pravic;

● da bo prinašal poljudne članke s področja vojaške vede in tehnike ter spomine udeležencev NOB;

● da bo v njem izhajal napet podlistek iz delovanja varnostnoobveščevalne službe;

● da vas bo zabaval s polnim prgiščem zanimivosti, s partizanskim quizom, s križankami itd.

Skratka — za vsakogar nekaj. Tak je bil »TV 15« že doslej, kot tednik pa bo prav gotovo še bolj pester in zanimiv. In vse to za osem stotakov! Toliko stane, denimo, dva litra vina...

Pripominjamo, da bi morali naročnino občutno zvišati tudi v primeru, če bi »TV 15« ostal polmesečnik. To pa predvsem zaradi tiskarskih stroškov, ki so se od lani povečali za kakšnih 25 %.

Naročnino bodo tako kot letos pobirali poštarji, in sicer dvakrat na leto. (Kdor hoče, lahko plača vseh 800 dinarjev naenkrat, sicer pa dvakrat po 400 dinarjev.)

Pričakujemo, da lista ne bo nihče odpovedal in plačila naročnine nihče odklonil. Pričakujemo pa tudi, da boste list pokazali kakšnemu znancu in mu rekli, naj se še on naroči nanj, oziroma, da je to njegova dolžnost, če je član Zveze združenj borcev.

S tovariškimi pozdravi!

Uredništvo in uprava »TV 15«

OB TABORNEM OGNJU

O občinskih statutih je v zadnjem času precej govora. Kdor redno posluša radio ali pa bere dnevne časnike, je večkrat slišal ali bral pripombe in predloge k osnutkom teh statutov, ki se nanašajo na spopolnjevanje in spreminjanje vsebine statutov. In prav k temu želimo prispevati tudi mi.

Uredništvo našega lista je bilo opozorjeno na statut ene izmed ljubljanskih občin in ko smo ga dobili in pregledali, smo ugotovili:

V poglavju »Socialno varstvo« je tudi stavek: »Posebno skrb uživajo borci NOB, otrok in družina.« Pri naštevanju nalog sveta za delo je rečeno tudi to: — usmerja politiko zaposlovanja in skrbi za ustrezno zaposlitev borcev NOV. — Med nalogami sveta za socialno varstvo in varstvo družine pa beremo: — skrbi za varstvo vojaških vojnih invalidov in borcev NOV.

To je vse! Toda z decentralizacijo invalidskega varstva in prenosom skrbi za borce na občino v juniju lani, so občine prevzele precejšnje naloge, ki zadevajo skrb za borce NOV in vojaške vojne invalide. Večina občin je takrat ustanovila posebne referate za vprašanja borcev in invalidov in izvolila posebne stalne komisije za reševanje teh problemov. Te komisije imajo tudi svoj program dela, v katerega sodijo socialne in zdravstvene zadeve vseh borcev, stanovanjska problematika upokojenih oziroma nezaposlenih borcev NOV in vojaških vojnih invalidov in predvsem odločanje o občinskih priznavalnicah. V ta okvirni program sodijo še druge podrejene zadeve in so torej skupne naloge res pomembne, važne, pa tudi obširne.

Že takrat, ko je svet za socialno varstvo SRS pripravljal prenos vseh navedenih zadev na občine, je postavil nekako tole načelo: socialno problematiko borcev in invalidov naj strokovno obdelajo centri za socialno delo, o vseh ukrepih v tej zvezi odločajo občinske komisiji za vprašanja borcev in vojnih invalidov, a postopek izvede upravni organ. To načelo so v glavnem uveljavili skoro na vseh občinah širom po Sloveniji, vendar so še primeri, ko ta načela niso uveljavljena. Dvomimo pa, da bi tega ne izvedli v občini, katere osnutek statuta omenjamo v tem članku.

Če so v tej občini lani sestavili stalno komisijo za vprašanja borcev in vojnih invalidov, potem je res nerazumljivo, zakaj je niso vnesli tudi v osnutek statuta, v katerem so sicer navedene vse druge stalne komisije občinske skupščine. Sodimo namreč, če je ta komisija v občinskem statutu predvidena in so tam navedene tudi njene naloge, potem je to najboljše zagotovilo za pravilno in neovirano reševanje zadev borcev in vojaških vojnih invalidov.

Ta primer navajamo tudi zato, da opozorimo združenja borcev in vojaških vojnih invalidov po vseh občinah na to, da posvečajo vso pozornost osnutkom občinskih statutov in da s svojim sodelovanjem pri izdelavi le-teh predlagajo tisto, kar je potrebno in ker mora biti v statutih, da bo skrb za borce in vojaške vojne invalide ne samo predvideva, marveč tudi zagotovljeno njeno vsestransko in uspešno izvajanje. *V. M.*

10. novembra je Avdo Humo slovesno odprl prvi jugoslovanski rudnik urana v nekdaj popolnoma nepoznani vasici Gabrovici pri Kalni na pobočju Stare planine, kakšnih 40 km od Knjaževca. Prav tam so začele obratovati tudi naprave za predelavo uranove rude v uranov dioksid. Iz tega rudnika bomo dobivali pogonsko silo za naše jedrske elektrarne, ladje in lokomotive, ki jih bodo oskrbovali naši že zgrajeni jedrski reaktorji in reaktorji, ki jih bomo še zgradili. Kot pomembno dejstvo je treba omeniti, da so kakor rudnik tako tudi naprave za predelovanje rude od začetka do konca sad naših raziskovanj in da je naš ekonomični način za pridobivanje urana iz rud, ki so z uranom srednje bogate, vzbudil po svetu nenavadno zanimanje.

Na ožjem področju Goleša pri Prištini so odkrili ležišča nikljeve rude. V zemlji je 3,500.000 ton te rude. Iz teh rezerv bo moč dobiti 45.000 ton niklja, kar zagotavlja po 2000 ton niklja za dobo 15 do 20 let. Jugoslavija uvaža okrog 500 ton niklja na leto; v 10 letih se bo ta potreba podvojila. Tako ne bo več potreben uvoz te dragocene kovine. Po mnenju strokovnjakov pa so na širšem področju Goleša še znatno večje količine nikljeve rude.

Najvažnejši dogodki 15 dni

11. novembra je prispela na 14-dnevni obisk v Jugoslavijo delegacija Vrhovnega sovjeta ZSSR, ki jo vodi član prezidija Vrhovnega sovjeta in prvi tajnik CK KP Bele Rusije Kiril Mazurov. Delegacija je oziroma bo obiskala razne kraje, podjetja in tovarne v posameznih socialističnih republikah naše države.

V Beogradu in v drugih krajih naše države se je več dni mudila 16-članska delegacija britanskih Trade Unionov (sindikatov), ki jo je vodil generalni tajnik George Woodcook. Delegacija se je seznanila z bistvenimi vidiki aktivnosti naših sindikalnih organizacij, zlasti še z razvojem delavskega samoupravljanja. Po sodbi »Timesa« utegne ta obisk utreti pot k spremenjenim odnosom med zahodnimi in vzhodnimi sindikati, ki so »zamrznili v hladni vojni«.

Češkoslovaški blagovni tranzit skozi jugoslovanske luke bo znašal v prihodnjem letu približno milijon ton. Tranzit bo postopno naraščal in 1970. leta dosegel poldrugi milijon ton. O tem je bil 12. novembra podpisan v Beogradu zapisnik.

Plenum senata ZDA je 9. novembra zavrnil amandma senatorja Franka Lauscheja, po katerem naj bi predsedniku ZDA Kennedyju odrekli pravico odločanja o uveljavljanju največjih ugodnosti v trgovini med ZDA na eni in Jugoslavijo ter Poljsko na drugi strani. Sklep Senata mora sprejeti še konferenca predstavnikov obeh domov Kongresa. Ko bo nato Kennedy podpisal zadevni zakon, bo ta sklep začel veljati. Komentatorji ocenjujejo sprejetje tega sklepa v Senatu kot pomembno zmago Kennedyja in zmago stališča, da ima trgovina važno vlogo v medsebojnih odnosih med raznimi državami.

Generalna skupščina OZN je soglasno sprejela resolucijo 75 razvijajočih se držav o konferenci OZN o trgovini in razvoju, ki bo spomladi leta 1964 v Ženevi.

Generalna skupščina OZN je sprejela resolucijo o Južni Rodeziji, ki zahteva od Velike Britanije, naj ne podeli tej deželi neodvisnosti, dokler bo vladala v njej bela manjšina, in naj brez obotavljanja skliče ustavno konferenco, na kateri bodo sodelovale vse politične stranke dežele. Za resolucijo je glasovalo 73 delegacij, proti 2 delegaciji, 19 delegacij se je vzdržalo, 17 (med njimi britanska) pa je bilo odsotnih.

Grške parlamentarne volitve, ki so bile 3. novembra, so presenetile marsikoga, predvsem pa bivšo vladno Karamanlisovo Nacionalno radikalno unijo, ki je po 8 letih vladanja izgubila absolutno in relativno večino. Opozicionalna Papandreujeva Unija centra je dobila relativno večino 42,1 % glasov in 142 poslancev (1960. leta 100), Karamanlisova NRU 39 % glasov in 129 poslancev (prej 176), levičarska EDA 14,5 % glasov in 28 poslancev (prej 24), progresisti 3,8 % in 2 poslanca (prej 16), 20 drugih majnnih strank pa je dobilo skupaj komaj 0,6 % glasov in nobenega mandata. Nova vlada, ki jo je sestavil Papandreu se ne bo ne glede zunanje, ne glede notranje politike razlikovala od bivše Karamanlisove vlade. Spremenile se bodo, zdi se, le metode vladanja. Papandreu ooljublja demokratizacijo javnega življenja in zboljšanje življenjske ravni delavcev in kmetov. Papandreu napoveduje — če ne bo dobil zaupnice — nove volitve.

7. novembra se je v Parizu končala tridnevna razprava parlamentarnih predstavnikov 15 držav NATO. Na razpravi niso rešili nobenega osnovnega perečega vprašanja politicnega, vojaškega ali gospodarskega sodelovanja v okviru te zveze. Razprava je pokazala, da ni soglasja med parlamentarci držav članic NATO.

Prestolna beseda, prebrana v britanskem parlamentu, obljublja med drugim, da bo vlada »s povečanim zaupanjem in energijo ubirala pot miru, opogumljena sprico doseženega sporazuma o prepovedi jedrskih poskusov v atmosferi, vesolju in pod vodo«. Vlada izraža prepricanje, da se bo »s potrpežljivostjo in vztrajnostjo lahko povecalo zaupanje med obema velikima skupinama držav«. V notranji politiki pa je vlada trdno odločena, obdržati gospodarsko ekspanzijo v vsej državi.

11. novembra so v Zahodnem Berlinu uradno odprli južno krilo starega Reichstaga, v katerem je že začela zasedati ena izmed komisij zahodnonemškega Bundestaga (zvezne skupščine), kar smatrajo v ZSSR za izzivanje, katerega namen je, preprečiti popuščanje napetosti med Vzhodom in Zahodom.

7. novembra je v Džakarti umrl zadet od srčne kapi dr. Džuanda Kartavidžaja, prvi minister indonezijske vlade. Kartavidžaja je bil velik prijatelj Jugoslavije. Predsednik Sukarno je reorganiziral vlado in sam prevzel dolžnosti prvega ministra.

V Siriji je odstopil predsednik vlade Bitar. Novo sirsko vlado je sestavil general Amin el Hafez. Približno istočasno se je poskus prevrata v Bagdadu (Irak), ki je trajal komaj tri ure, izjalovil. Iz vodstva stranke Baas in z oblasti so bili odstranjeni podpredsednik vlade El Saadi, ki so ga z letalom odpeljali v pregnanstvo, in njegovi prijatelji. Novi iraški premier je postal general El Hafez. Spremembi v Siriji in Iraku izpričujeta, da so vojaški krogi v obeh deželah sklenili vzeti vodstvo politike v svoje roke. Vendar nihče, razen neposredno prizadetih, ne ve, kaj se pravzaprav v Bagdadu godi. Jasno je le, da je prišlo v iraški Baas do hudega razkola.

15. novembra je bil provizorično odprt ljubeljski predor, ki je dolg 1500 m, s pločniki za pešce vred širok 12 m, visok pa 8 m. Predor bo »prihranil« vsem, ki bodo potovali čez jugoslovansko-avstrijsko mejo, 300 m višinske razlike. Jugoslovanski del predora je dolg 685 m. Predor bo uradno odprt 1. julija 1964.

Mandat za sestavo 25. povojne italijanske vlade je dobil Aldo Moro, politični tajnik Krščanskodemokratske stranke. Pogajanja za sestavo vlade levega centra, v kateri bi sodelovali tudi socialisti, trajajo že več ko teden dni. Napovedi o možnostih za sestavo vlade so zelo različne, nekatere optimistične, druge govore o novih — volitvah. Pravijo tudi, da zavira pogajanja neposredno vmešavanje predsednika republike Segnija v pogajanja.

Dolgoročni sporazum, sklenjen te dni med italijanskim drž. koncernom ENI in sovjetskimi zunanjetrgovinskimi podjetji, določa, da bo ZSSR v času od leta 1964 do leta 1970 prodala Italiji 25 milijonov ton nafte, družbe, ki pripadajo koncernu ENI, pa da bodo SZ prodale naftovodne cevi, črpalne postaje in stroje za kemično industrijo. Skupna vrednost izmenjave v obeh smereh — 400 milijonov dolarjev.

IZ PARTIZANSKE ZAKLADNICE

Miha Klinar

PRVI ZAHODNOKOROŠKI BATALJON

ZGODOVINSKO-REPORTAŽNA KRONIKA OB 20-LETNICI USTANOVITVE

Do Pašce pa je bilo še daleč. Bliski so že trgali sivo, zadušljivo meglo. Drevje je zašumelo. Padle so prve debele kaplje, nato pa se je razdivjala nevihta. Ledena ploha je v trenutku ohladila gorsko ozračje, jim premočila obleko, kakor da bi jo šivale nanje ledeno mrzle igle. Led se je mešal z znojem. Kmalu so začeli drgetati od mraza in si želeli le še to, da bi se jim skozi goste sive niti ledenega dežja vendarle že odprla planina s svojo kočo in stajami. Utrujeni, premočeni in prezebli so naposled le prišli do koče, zakurili ogenj in posušili obleko.

Ko je nevihta minila, so se napotili proti taborišču. Šele sedaj so začeli razmišljati, kaj in koga bodo tam našli. Morda se je že kdo vrnil? Morda še nihče? Morda bodo prišli sami in našli razdejanje: razbito posodo, podrto ognjišče, žalostno zapuščino nemškega zasledovanja. Kako zelo so se razveselili, ko so zagledali skozi debla, da taborišče ni prazno in da na ognjišču gori ogenj. Bolela jih je samo še ena misel: žrtve — rezultat nenadnega nemškega napada. Oni ki so bili prvi in med katere so treščile nemške ročne granate in se mednje zarezali rafali, so jih prav gotovo utrpeli. Kdo so, ki so obležali tam spodaj in ki se ne bodo nikoli več vrnili...

Njihova skrb je bila odveč. Skoro verjeti niso mogli, da so se vrnili vsi. Tudi tovariši, ko so jih zagledali, so se razveselili, saj so se do tega trenutka bali, da so mrtvi. Pa so se vrnili. Živi in nepoškodovani. Samo eden je bil ranjen in se pridružil ranjencema, ki sta se bila vrnila z drugimi.

Trije lažji ranjenci so bili rezultat nemškega napada iz zasede. Drugače pa je bilo z nahrbtniki. Pogrešali so jih nekaj. Tudi Gabrijelov je ostal tam spodaj.

Toda kaj bi govorili o nahrbtnikih in izgubljenih dobrinah. Največje dobrine — svojega življenja ni nihče zahajkal. Tudi vrečo s tobakom je rešila sreča. Kdor je kadilec, ve, kaj to pomeni.

Prižgali so si cigarete...

NESREČNA STROJNICA

Dan po vrnitvi iz akcije v Gozdu je stražar opazil v bližini bivše graničarske karavle dva civilista, ki sta prihajala po poti, ki vodi z Belce in ki so jo včasih uporabljali graničarji in drvarji, ki so v teh gozdovih sekali les in ga spravljali do gozdne žičnice. Zdaj ni več graničarjev ne drvarjev in to pot uporabljajo le še partizani in kdaj pa kdaj Nemci

Morda sta civilista iskala partizane ali pa sta vohunila za njimi? Kdo bi vedel? Bilo se je pač treba prepričati, ju prijeti in zaslišati, kaj iščeta tu. Eden je precej dolgo stal pri karavli in gledal v neki večji papir, bržkone zemljevid, potem pa dvignil glavo, kakor da bi gledal naravnost v smeri proti partizanskemu taborišču.

Sumljivo! Brez dvoma sumljivo!

Zato so takoj poslali patruljo, okrepljeno z mitraljezom proti civilistom. Toda strojnica se je po nesreči sprožila in opozorila civilista na nevarnost.

Pobegnila sta.

Patrulja ju je zaman zasledovala.

»Lahko pričakujemo hajko,« je rekel nekdo, ko se je patrulja vrnila brez civilistov.

Pričakovali so hajko. Nekateri so bili prepričani, da bo že naslednji dan.

Toda naslednji dan je potekel mirno in menili so, da je bila njihova bojazen odveč.

In vendar se je hajka bližala kakor hudouren oblak.

ZGODBA O SRNJAČKU

Bil je siv in meglen dan, ko je Gabrijel z dvema tovarišema krenil za ovcami. Še dva dni poprej so se pasle v njihovi bližini in že takrat je Gabrijel opozoril vodstvo »bataljona«, da bi bilo dobro, ko bi ovco ali dve ujeli in se oskrbeli z mesom. Toda nekdo je rekel, da ni potrebno, ker se bodo z ovcami, zdaj, ko so na planini, lahko preskrbeli kadarkoli. Toda že dan kasneje so ovce krenile na pašo drugam in dan nato so bili že v škripcih za hrano. Zato so ukazali Gabrijelu in še dvema tovarišema, naj najdejo čredo in rekvirirajo dve ovci.

Gabrijelova patrulja je krenila torej na pot. Šli so po poti mimo ruševin bivše graničarske karavle proti razpotju, kjer se odcepijo pota in steze proti Annahütte, Grabnu, Pašci in Jepci. Vidljivost je bila zaradi meglenega dne slaba, vseeno pa se je Gabrijelu zazdelo, da se na neki višini nekaj premika, kakor da bi bili tam neki ljudje. Da bi bolje videl, je dvignil daljnogled k očem, toda zavoljo megle ni mogel dobro razločiti, ali so bile človeške postave ali ne. V megli se rado zgodi, da človek zamenja za ljudi tudi posamezna nizka drevesa, kadar se prikazujejo in izginjajo v megli. Premikajo se, se ti zdi, v resnici pa se premika le megla.

»Morda so ovce,« je rekel eden od tovarišev.

»Ne morejo biti,« je rekel Gabrijel, ker so slišali oddaljeno zvončkljanje zvoncev popolnoma z druge strani.

Še so opazovali, a niso opazili ničesar več. Zato je Gabrijel spustil daljnogled zopet na prsi in krenili so naprej v smeri zvončkljanja zvoncev.

Med potjo, ko so se že utrudili, so se v zavetju smrečja nekoliko odpočili, nato pa krenili naprej proti Pašci. Tudi tam se je nekaj premikalo, vendar tudi sedaj niso mogli ničesar ugotoviti. Megla se je oprijemala tal, sicer ne tako gosta, da nisi videl skoznjo, toda vseeno je zabrisovala oblike in spreminjala drevesa in valovitost tal v čudne in vselej drugačne podobe, ki so bile zdaj podobne premikajoči se koloni, zdaj počivajoči vojski, a takoj nato so se razblinile in se spremenile v nekaj, kar ni bilo ničemur in nikomur podobno.

Morda ono premikanje sploh ni bilo pravo premikanje in morda ni pomenilo nobene nevarnosti, vseeno pa so postali previdni in pazili, da bi se ne odkrivali preveč morebitnim očem, ki so opazovale ozemlje in ki bi jih lahko odkrile.

Zato so krenili skozi gozd, kmalu potem pa zagledali ovce. Ulovili so dve in ju privezali, nato pa krenili po strmini naravnost navzdol, da bi prišli čimprej do ruševin bivše graničarske karavle. Nenadoma je nekaj šinilo mimo njih. Bila je srna. Videli so jo, kako se je izgubila v goščavi, potem pa je Gabrijel zagledal tik pred seboj srnjačka, ki se še ni mogel postaviti na noge in ki je ležal v neki kotanji. Morda je bil še pred nekaj trenutki v materinem telesu, ker je bil še tako nemočen.

»Uboga živalca,« je rekel Gabrijel, ko so se ustavili ob nebogljeni ljubki stvarci. »Pa smo ti preplašili mamo. Nič se ne boj. Ničesar ti ne bomo storili. Mati se bo vrnila in kmalu se boš veselil poletja in sveta. Videl boš sonce in plavo nebo in še mnogo lepih stvari. Niso vsi dnevi tako sivi kakor današnji,« je govoril srnjačku, kakor da bi bil človek in bi ga razumel. Govoril mu je, kakor je nekoč doma govoril otroku ob zibelki. In za trenutek je v mislih zares zagledal svoje, ki so zdaj sami in ki morda še bolj kakor on željno čakajo, kdaj bo vojne konec in kdaj se bo lahko vrnil k njim.

Pravzaprav je poteklo šele nekaj mesecev, ko se je poslovil od njih. Moral se je, ker ga je gestapo že zasledoval s pomočjo lastnega bratranca. Na srečo je za bratrančevo izdajalsko igro zvedel po zaslugi svojega prijatelja Baloha, ki je zvedel zanj popolnoma po naključju, ko so pestili nekega delavca, ki se je družil z nekaterimi bivšimi petokolonci in ki so mu zaradi tega odkrito zagrozili, naj se pazi, če bi tako ali tako koga izdal. Lahko se mu zgodi, da se bo znašel v grapi med raztopljenim jeklom, so mu zagrozili. On pa je rekel, da se z onimi druži samo zato, ker jih veže staro športno tovarištvo, in da bi bilo sumljivo, če bi se nenadoma odvrnil od njih. Izdajalec pa ni in ne bo, je zatrjeval. Ko bi bil, bi prav gotovo že marsikdo od njih bil v gestapovskih zaporih, a doslej še ni bil nihče. Raje naj se pazijo nekoga drugega, ki mu vse preveč zaupajo, je rekel in

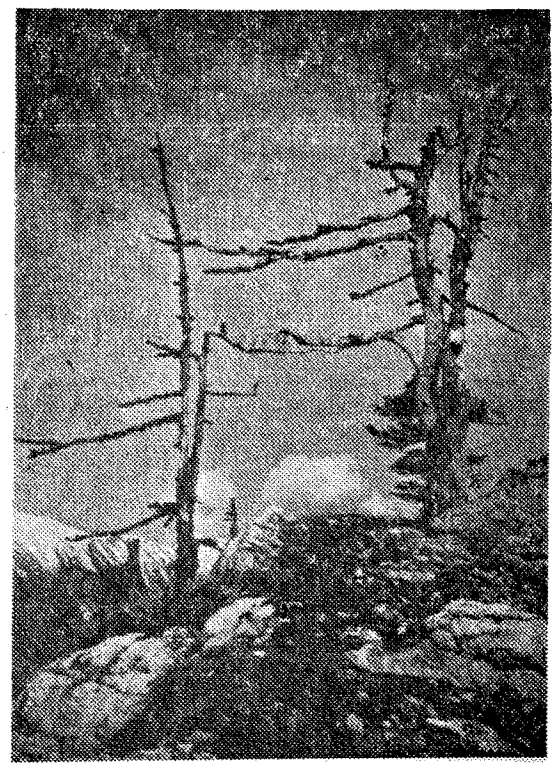

Kot od viharjev okleščeni viharnik je naše ljudstvo zaraščeno v svojo zemljo

imenoval Gabrijelovega bratranca. Od Katnika je slišal, da Gabrijelov bratranec zasleduje Gabrijela in da bi rad z Gabrijelovo pomočjo navezal stike s svojim nekdanjim prijateljem Ivanom, ki je bil v partizanih. Menil je celo, da bo potem Ivana pridobil za gestapovskega agenta med partizani.

Tako je pripovedoval oni delavec njegovemu prijatelju, s katerim sta že od julija 1941 sodelovala kot aktivista v tovarni in na terenu. Lovro je menil, da oni delavec ni govoril resnice, vendar so se delavčeve trditve čudno ujemale z bratrančevim nagovarjanjem, naj bi mu Gabrijel sposloval zvezo z Ivanom, ki bi ga tako rad zopet enkrat videl. On pa mu o tem ni hotel ničesar povedati, ne o drugih stvareh. Bratrančevo nenadno navdušenje za Osvobodilno fronto ga je oviralo. Ni mu popolnoma zaupal, da je res z vsem srcem zanjo. Včasih si je sicer očital, da sektaši, ker gleda na bratranca s predvojnimi stranskarskimi očmi. Bratranec je bil namreč pred vojno pri zelenih, medtem ko je bil on vseskozi pri rdečih. In prav to mu je branilo, da bi bratrancu zaupal vse skrivnosti svojega delovanja. Vključil ga je sicer v organizacijo, v neko trojko. A še to je bilo najbrž preveč, ker so mu drugi bolj zaupali, kakor mu je on.

— Vse je mogoče, — je takrat rekel Balohu.

— Saj sta si vendar v sorodu. Bratranca sta, — je Baloh izrazil svoj pomislek.

— Ponekod so si celo bratje, a so si danes nasprotniki. Eden je lahko naš, drugi je izdajalec. Samo Glažarjeve poglej, — ga je spomnil na Glažarjeve, od katerih je bil eden izdajalec in voditelj tolpe raztrgancev, oziroma »fovšgošarjev«, kakor so jih imenovali na Gorenjskem.

— To je žal res, — je rekel Baloh.

— Sicer pa se bomo lahko o mojem bratrancu kaj hitro prepričali. Ti pa drži onega v šahu. Lahko bi zvedel še marsikaj koristnega za nas.

Takoj nato pa je dal opazovati s pomočjo aktivistov bratranca. Kmalu so odkrili, da je oni delavec govoril resnico. Zaradi tega odkritja se je odpeljal s kolesom na Belo na zvezo h Gabrinu in ga vprašal, kaj naj stori.

— Ne daj mu oddiha! Že jutri ga pripelji takoj po šihtu na Potoke. Obljubi mu, da se bo lahko sestal z Ivanom. Če se ne bo hotel, mu reci, da je to edina priložnost, ker bo Ivan prekomandiran...

— Prekomandiran? — se je začudil.

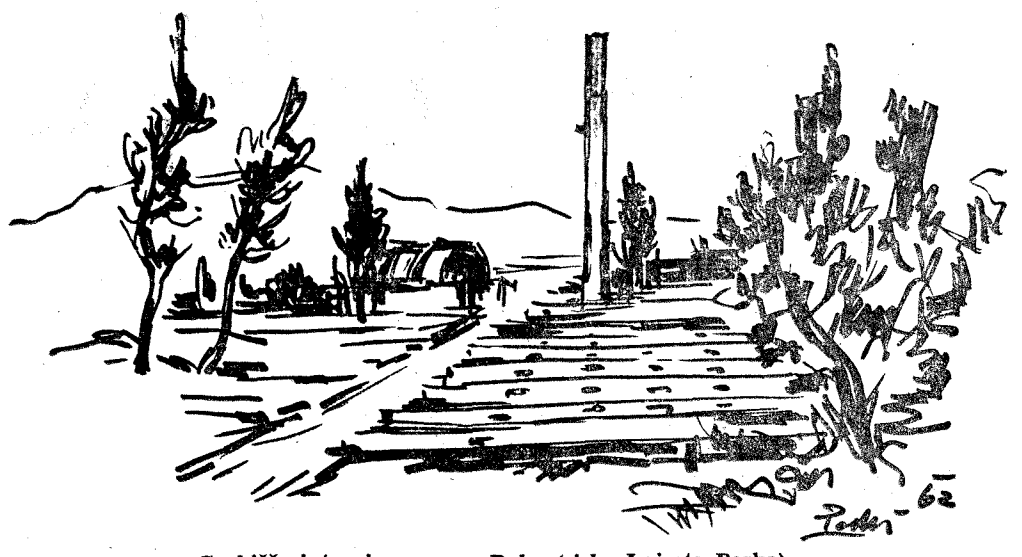

Grobišče internirancev na Rabu (risba Lojzeta Perka)

Janez je padel v Dobrovniku

V zadnji zimi pred koncem vojne je bilo v motvarjevskem gozdu pri Lendavi kaj živahno. Enonadstropna lesena koča v tem gozdu je bila precej časa varno in udobno taborišče partizanov 1. prekmurske partizanske čete. Madžari niso pričakovali, da se bodo partizani utaborili na tem kraju, od vseh strani obdanem z madžarskimi vasmi. Razen tega so v neposredni bližini delali tudi »felmentešarji«, to je vojni obvezniki, ki so jih Madžari uporabljali za utrjevalna dela.

Noč za nočjo so skupine partizanov in aktivistov zapuščale kočo in odhajale v akcije po vaseh lendavske občine. Plod njihovega dela so bili številni novi odbori Osvobodilne fronte po vaseh, pa tudi nekaj zelo uspešnih vojaških akcij.

Partizani 1. prekmurske čete so zelo cenili in spoštovali vedno veselega mladega fanta, partizana Jožka Talanyja-Janeza. V občevanju z ljudmi zelo skromen in domač je bil kot partizan hraber in iznajdljiv. Pred vojno je študiral v Franciji na tujskoprometni in višji hotelirski šoli in se tam seznanil z napredno miselnostjo. Po vrnitvi je nadaljeval šolanje v Beogradu na višji gostinski šoli. Sodeloval je pri demonstracijah proti pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu. Po zasedbi Beograda po nacističnih četah se je vrnil v Prekmurje in se kmalu vključil v osvobodilno gibanje. Novembra 1943 so ga sprejeli v KPS. Tedaj je postal sekretar okrožnega komiteja Zveze komunistične mladine Lendava-Radgona. Svojo nalogo je opravljal z veliko voljo. Kot dober govornik je nastopal na številnih mitingih. Pogosto si je oblekel delovni predpasnik in dal koso na rame, da je lahko hodil med ljudmi tudi podnevi.

Leto dni pozneje je odšel na aktivistično delo v Prekmurje, pripravljat ljudstvo na zgodovinske dogodke, na prevzem oblasti. Zlom nacistične Nemčije se je naglo bližal.

Bilo je zadnjega dne februarja. Mračilo se je že, partizani so se pripravljali na akcijo. Tudi Janez je vzel puško, pregledal naboje in se opasal.

»Nimam primernega pokrivala,« je dejal in se ozrl na tovarišico Bredo, ki je nosila lepo titovko.

»Breda, prosim te, posodi mi tvojo titovko. Saj je nocoj ne boš potrebovala, ker ostaneš v taborišču,« je rekel.

»Kar vzemi jo, Janez, tebi jo rada posodim. Sama sem si jo naredila in čeprav se od nje težko ločim, četudi za eno samo noč. Želim si jo ohraniti kot dragocen spomin na partizane, če bom uzrla svobodo.« In Janez je dobil njeno titovko.

Skupina partizanov je odšla proti vasi Dobrovnik. Streli, kriki... Naleteli so na sovražno zasedo. Janez je smrtno zadet omahnil. Vojaki iz zasede so se z naperjenimi puškami približali mrtvemu partizanu...

Novica o Janezovi smrti je bolestno odjeknila v srcih Talanyjeve družine v Murski Soboti. Oče, stari revolucionar Franc Talany, je bil v fašističnem koncentracijskem taborišču. Doma so bile samo mati in hčerke, ki so bridko zaihtele ob sinovi, oziroma bratovi smrti. Kar verjeti niso mogle, da je padel Janez, ki se je tako spretno znal izmikati zasledovalcem.

»Grem k mrtvemu sinu v Dobrovnik in ga pokopljem,« je rekla nesrečna mati in začela iskati po mestu vozilo, voz s konji ali avto.

Najprej se je oglasila pri svoji znanki, gostilničarki. Res so se v njeni gostilni zbirali madžarski oficirji, toda vseeno je upala, da gostilničarka ne bo odklonila prošnje materi, ki gre po mrtvega sina, da ji bo posodila voz in konje.

»Pravijo, da je to vaš sin. Že zjutraj mi je madžarski kapitan sporočil, da so blizu Dobrovnika ustrelili partizanskega voditelja,« je dejala gostilničarka. »Voza vam pa ne morem dati. Ravno danes sem namenjena po slatino. Saj veste, kaj je gostilna in če zmanjka kisle vode, jo je treba nabaviti. Gostom je vedno treba postreči.« Materino srce se je krčilo ob teh besedah.

Nekaj dni kasneje je ista gostilničarka rekla sestri padlega partizana: »Le kako je mogel vaš oče biti tako neumen, da ni oblastem prijavil sina. Sam ne bi trpel v ječi, sin bi dobil kakih deset let zapora in ko bi kazen prestal, bi bil prost. Ali je bilo potrebno, da je šel med to partizansko bando? Zdaj bi bil še živ, pa čeprav v ječi. Tako pa je mrtev. Da, vojska bo zatrla vse bandite...«

Mati je od gostilničarke šla k imovitemu kmetovalcu in ga prosila za pomoč. Ta pa jo je nadrl:

»Moji konji niso zato, da bi z njimi prevažal partizane. Tudi mrtvega ne bom vozil. Madžari bi mi prav gotovo zelo zamerili, če bi ustregel vaši prošnji. Sicer pa so moji konji samo za delo, da jih vprežem pred voz in grem na njive.«

Vsa skuršena se je mati podala dalje. Spotoma pa je premišljevala o kmetovalcu. Kmetija mu je vse, si je dejala. Ali res misli, da bodo Madžari Prekmurje vedno držali pod svojo oblastjo? Ali je tako slep, da ne vidi, kako bodo Nemci izgubili vojno in da bodo tudi v naše mesto prišli partizani? Da, prišli bodo, le mojega Jožka ne bo med njimi...

Prosila je prevoznika G.:

»Moj sin je mrtev, leži v Dobrovniku. Vi imate konje in voz, pomagajte mi priti tja in ga pokopati.«

»A, tako?« ji je odvrnil prevoznik. »Slišal sem že, da so ustrelili nekega partizana v Dobrovniku. To je torej vaš sin in od mene hočete konje in voz da bi ga pripeljali domov...«

Potem se je še iz nje norčeval: »Da, seveda, imam konje, toda moji konji so samo za ježo. Če hočete jahati na njih, jih kar vzemite in pojdite z njimi v Dobrovnik.«

Te besede so jo zadele v srce, kot bi jo zabodel z nožem. Zatajila je bolečino in se napotila dalje po mestu. Madžarski poslanec Hartner jo je surovo nadrl:

»Kaj? Da bi jaz dal avtomobil, da bi jaz peljal koga k tem banditom, k tem razbojnikom, ki name streljajo? In vi ste mati takega fakina? Nimam avtomobila in glejte, da se takoj poberete od tod. Drugače bom ukazal, naj vas zapro!«

Končno je le dobila prevozno sredstvo. Žandarji v mestu so ji dali na razpolago avto in z njim se je odpeljala v Dobrovnik. V mrtvašnici je ležal mrtev njen sin Jožko. Na čelu so se mu lepili lasje od strjene krvi, krogla ga je zadela v glavo. Od nekod je prišla neka ženska, ki so njenega moža kaznovali partizani kot izdajalca.

»Kaj? To svinjo pokopati? V gnojnico jo je treba vreči!« je na ves glas vpila in se histerično smejala.

Niti glasu ni bilo iz materinih ust. Tisti dan je bil najstrašnejši v njenem življenju. Toda sinova smrt in sramotitve je niso strle. Partizanska mati je junaško prenesla vse in svojega sina, Jožka, partizana Janeza, sama pokopala na pokopališču. Pomagal ji je še neki starec iz vasi.

Grobišče padlih borcev v Murski Soboti je zdaj spomeniško urejeno. V njem ležijo tudi ostanki Jožka Talanyja-Janeza. V muzeju pa je njegova fotografija in ohranjeno pismo o političnem delu v Prekmurju. V Gornji Radgoni so mu odkrili spominsko ploščo.

Leta naglo teko. Le zapiski in spomini ostanejo. Ljudje, ki so žalili partizansko mater in ji niso hoteli ustreči, ko je iskala pomoč, da bi pokopala mrtvega sina, še živijo. Morda jih je zdaj, po tolikih letih v dno duše sram, ko se spomnijo, da so nesrečni materi odrekli pomoč. Pomoč v tistih časih, ko se je iz daljnih madžarskih ravnin že slišalo zamolklo bobnenje zavezniške Rdeče armade in ko je naša NOV že osvobodila več kot pol Jugoslavije.

Jože Janež

Večna jim bodi zahvala

Tudi na letošnji dan mrtvih (1. novembra) so se organizacije ZZB NOV Slovenije spomnile tovarišev, ki so padli v vrstah narodnoosvobodilne vojske ali kot žrtve fašističnega nasilja. S polaganjem vencev na njihove grobove in k njihovim spomenikom so jim izrazile našo skupno zahvalo — zahvalo borcem in žrtvam, ki so darovali življenje za svobodo in lepšo bodočnost domovine.

Letos so delegacije ZZB NOV Slovenije položile vence tudi na grobišča slovenskih internirancev v tujini. Delegacija okrajnega odbora ZZB NOV Ljubljana, ki jo je vodil narodni heroj Stane Bobnar, je nesla vence na grobišča v Gonarsu, Viscu in Trstu. Na grobišče v Gradcu pa je nesla vence delegacija okrajnega odbora ZZB NOV Maribor pod vodstvom Ivana Gorjupa, sekretarja tega odbora.

Kljub slabemu vremenu je odpotovala delegacija okrajnega odbora ZZB NOV Ljubljana tudi na otok Rab in položila venec k spomeniku na grobišču internirancev.

Ta zapisek naj zaključimo s prozaično ugotovitvijo, da grobišča naših internirancev v Italiji še zdaj niso spomeniško urejena in da bi bilo treba poskrbeti tudi za dokončno ureditev grobišča na Rabu (zgraditev pokopališke hišice in napeljava vodovoda), za kar so načrti pripravljeni že več let.

VOJAŠKE ZANIMIVOSTI

LETALSKE IZGUBE V DRUGI SVETOVNI VOJNI

Na podlagi izkušenj, ki so si jih bili pridobili v prvi svetovni vojni in v španski državljanski vojni, so vojaški strokovnjaki še pred začetkom druge svetovne vojne sklepali, da bodo v bodoči vojni izgube letal do 2,5 % od skupnega števila poletov v primeru premoči v zraku in do 15 % v primeru, če bi sovražnik imel premoč v zraku. Praksa pa je le delno potrdila te norme.

Pri napadu na Poljsko so Nemci izgubili le 200 letal ob 36.000 poletih (0,55 %). Ko pa so napadli Norveško, je izmed 1150 napadajočih letal propadlo kar 400 aparatov, največ spričo neugodnih atmosferskih razmer. V zračni bitki za Veliko Britanijo (od julija do oktobra 1940) so Angleži izgubili 915 letal, medtem ko so bili Nemci ob 2698 letal (po angleških podatkih), oziroma ob 1733 letal (po lastnem priznanju).

Skupno so med drugo svetovno vojno izgubili Nemci 79.000, Američani 53.000 in Britanci 35.500 letal. Približno polovica tega je bilo uničenih v bojih, druga polovica (pri Nemcih 46 %, pri Američanih 55 % in pri Britancih 49 %) pa je propadla med urjenjem pilotov in pri raznih nesrečah.

FRANCOSKO LETALO »DASSAULT MIRAGE III«

Pred kratkim so objavili nove podatke o francoskem letalu »Dassault Mirage III«. To letalo izdelujejo v nekaj različnih inačicah, ki se v bistvu ne razlikujejo med seboj. Tako npr. je »Mirage III-C« prestrezalec v vseh vremenskih razmerah in hkrati lovec-bombnik za dnevne akcije. Letalo je opremljeno z dirigiranimi izstrelki »zrak-zrak« tipa »MATRA 530«, lahko pa nanj pritrdijo tudi tri bombe, 72 nedirigiranih izstrelkov »zrak-zemlja« tipa »NORD AS, 30«, oboroženo pa je tudi z dvema topovoma ka. 30 mm.

Francosko vojaško letalstvo je naročilo še 200 takšnih letal, razen tega pa še približno 300 letal istega tipa, vendar drugih inačic.

HELIKOPTER BREZ POSADKE

Najnovejše orožje ameriške mornarice je helikopter z robotom, ki naj bi postal eno izmed najučinkovitejših sredstev za uničevanje nasprotnikovih podmornic. Omenjeni helikopter je oborožen z dvema protipodmorniškima torpedoma. Dvigne se lahko s katerekoli ladje, celo z rušilca. Med poletom ga vodijo s pomočjo radarja.

Največja prednost helikopterja z robotom je v tem, da lahko izvaja precej daljše polete kot pa v primeru, da bi imel človeško posadko.

RADAR ZA POLETE TIK NAD ZEMELJSKO POVRŠINO

Novi radar, ki omogoča polete letal in helikopterjev tik nad zemeljsko površino tudi ponoči, v megli, dežju itd., je izdelek ameriškega podjetja »General Dinamics/Electronics« in tehta komaj 20 kilogramov.

Radar, ki ga pritrdijo na trup letala, med poletom registrira vse ovire pod letalom in jih sporoča računarju, ta pa daje znak, da se letalo mora dvigniti ali pa spustiti, če želi zadržati vnaprej določeno relativno višino. Na podlagi teh signalov lahko upravlja z letalom pilot, vendar pa njegovo posredovanje ni nujno potrebno. Računar namreč lahko upravlja letalo povsem avtomatično.

S pomočjo tega radarja se bodo letala lahko spuščala v kakršnihkoli vremenskih razmerah tudi na letališča, ki nimajo posebnih naprav za slepo pristajanje.

542 MILIJONOV DOLARJEV ZA ZRAČNA OPORIŠČA

Ameriško vojaško letalstvo predvideva obsežen program izgradnje in rekonstrukcije zračnih oporišč doma in v tujini. Za baze v ZDA bodo porabili 414 milijonov dolarjev, za oporišča onstran morja pa 128 milijonov dolarjev.

Kar zadeva Evropo, bodo največ novih oporišč izgradili v Franciji in Veliki Britaniji. Razen tega pa nameravajo preurediti tudi letališče v Atenah, za kar bodo porabili 423 tisoč dolarjev, medtem ko jih bo obnova zračnega oporišča v italijanskem Avianu stala 495.000 dolarjev.

FONTANOT BRIGADA

Iz vrst italijanskih borcev, ki so se leta 1944 vključili v našo Narodnoosvobodilno vojsko, so 16. decembra 1944 v Hrastu v Beli krajini ustanovili 24. brigado NOV in PO Slovenije, ki so jo imenovali po Vinciju Fontanotu, padlem borcu in organizatorju bataljona »Triestino d'assalto«.

Ob formiranju je brigada imela v treh bataljonih približno 840 borcev. V operativnem smislu je spadala pod 15. in 18. divizijo. Sodelovala je v bojih na sektorju Novega mesta in v Suhi krajini. Ob koncu vojne — 30. aprila 1945 — so jo vključili v divizijo »Garibaldi Natisone«, ki je tedaj prispela na Dolenjsko iz Slovenskega primorja.

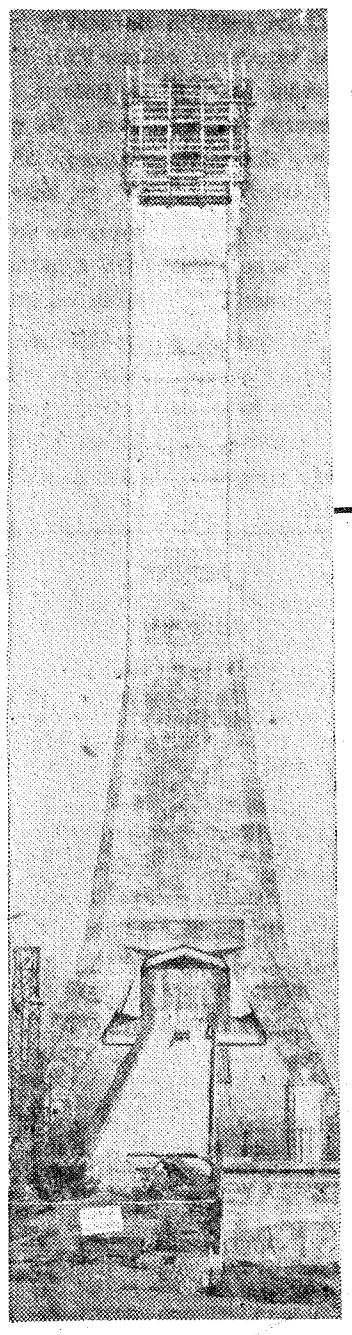

S pokvarjeno vesoljsko raketo na Luno

Trditev, ki jo često uporablja ne samo zahodni tisk, marveč jo slišimo tudi od naših ljudi, se glasi, da kapitalistična, torej privatna podjetja, delajo hitreje in ceneje in dobavljajo izdelke visoke kakovosti. To naj bi bilo, tako trdi marsikdo, ki ga zapeljejo napake našega socialističnega gospodarstva, zato, ker je privatna iniciativa podjetnika porok, ki upošteva njegove koristi.

Sedaj pa je ta trditev utrpela s poklicne strani precejšen udarec. Na pristojnih vladnih mestih v Washingtonu so objavili dve poročili, po katerih so privatna industrijska podjetja, ki delajo za vesoljske raziskave in polete, odgovorna za neuspeh Združenih držav Amerike na tem področju. Ugotovili so, da se ta podjetja »odlikujejo« prav s tistimi lastnostmi, ki jih občudovalci privatnega gospodarstva tako radi očitajo našim socialističnim obratom: z zapravljanjem časa in denarja ter se proizvodi slabše kakovosti. V poročilih je govora o »šušmarstvu«, »tehničnih napakah«, »napačnem obračunavanju«, »dvomljivih trgovskih zaključkih«, »o opustitvah marsičesa«, kar je pri »Centaur — Saturn — Program« (v katerega sodi med drugim tudi raziskava Lune), dovedlo do večletne zakasnitve in do »zapravljanja 100 milijonov dolarjev denarja davkoplačevalcev«. Za odgovorne označujejo velike truste »General Dynamics Corporation«, »Pratt and Whitney Aircraft Division«, »United Aircraft Corporation«, s katerimi je ustanova ameriške vlade za zračne in vesoljske polete (NASA) sklenila ustrezne dogovore. Ta ustanova toži enajst glavnih podjetij, petinsedemdeset velikih obratov in 7200 (!) dobavljalnih obratov, da so z dobavljanjem »defektnih in pomanjkljivo izdelanih delov« in »neuporabnega materiala« ovirali delo na vesoljskih poletih tako imenovane »Project Mercury« in ogrožali vesoljske polete.

»New York Times« navaja, da gre pri tem, na primer, za »nadomestne sestavne dele«, ki jih je bilo do petdeset odstotkov pomanjkljivih, za konice vesoljskih raket z več kot petsto napakami, za baterije, ki so imele luknje in ki so bile pomanjkljivo zvarjene, za netočno vdelane ventile, pomanjkljive regulatorje plinskega pritiska in kisika za dihanje, ki je bil prav tako nečist, kot voda za kozmonavte. Pri vsakem ameriškem vesoljskem poletu s človeško posadko je bilo povprečno deset napak ali motenj. Edini razlog, da vse to ni dovedlo do popolnega zloma, so pomožne naprave za kozmonavta in njihova sposobnost, da so sami ukrepali, če so avtomati odpovedali.

Štiristo štirideset strani obsegajoče poročilo vsebuje podrobne podatke o napakah v konicah tistih vesoljskih raket, ki so jih uporabljali ameriški kozmonavti. Tako so na opremi majorja Cooperja ugotovili 526 (!) napak, ki so »direktna posledica pomanjkanja zadovoljive kvalitete dela«.

»New York Times« komentira to poročilo z ugotovitvijo: »Vsekakor pomembno trda obsodba ameriške industrije«. Temu bi bilo težko kaj pripomniti.

H. P. R.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Partizanske iznajdljivosti ni moglo zavreti niti najhujše nasilje. Zato se je osvobodilno gibanje organizacijsko in tehnično od dne do dne bolj izpopolnjevalo. Sem sodijo orožarne, tiskarne in razne delavnice, sem sodijo organizacija kurirske mreže ter radiooddajne in sprejemne postaje. Tudi na fotografiji, ki jo objavljamo, je ena od takih postaj — morda kje v Kočevskem Rogu. Da je ta postaja nekje globoko v gozdu domnevamo po baraki iz neobtesanih brun, ki je sicer v dežju, snegu in mrazu nudila prijetno zavetje, vendar sta, kot vidimo, ob ugodnem vremenu telegrafista prestavila svoj delovni prostor kar ven pod napušč. — Kdor ve kaj podrobnega o tej fotografiji, ga prosimo, da to posreduje našemu uredništvu.

Televizijski stolp na Avali

bo edinstven objekt svoje vrste v Evropi

Široki javnosti je več ali manj znano, da na Avali pri Beogradu grade televizijski stolp rekordne višine, ki ga bodo uporabljali za televizijski in radijski rele. Manj pa je znano, da so v vsej Evropi samo trije višji stolpi in da bo avalski stolp prekašal tudi te tri na številnih drugih področjih

Stolp na Avali se bo do višine 37 metrov zoževal, nato pa bodo njegove stranice povsem navpične do 101. metra. Od tu pa do 135. metra višine bo petnadstropna gondola, ki bo atrakcija svoje vrste. Njeno ogrodje bo iz prednapetega betona, zunanji zidovi pa iz aluminija. Oken ne bo moč odpirali, temveč bodo zrak v notranjih prostorih regulirali s posebnimi klimatskimi napravami.

V gondoli bo razen dvoran za radio-televizijske in poštno telefonsko-telegrafske naprave dovolj prostora tudi za bar in restavracijo, na njenem vrhu pa bo terasa, s katere se bo nudil čudovit razgled nad Beogradom in njegovo širšo okolico.

Ko bo stolp povsem dokončan, bo visok 211 metrov, tehtal pa bo približno 4000 ton. Še letos bo dograjena gondola, v prihodnjem letu pa bodo dogradili še 80 metrov visoko jekleno televizijsko anteno. Kot zanimivost naj navedemo, da so temelji tega kolosa vkopani komaj poldrugi meter globoko v zemljo.

Predvideli so tudi dve dvigali, ki naj bi prevažali obiskovalce do gondole. Razen tega bodo v bližini stolpa zgradili še veliko moderno restavracijo s tremi parkirnimi prostori.

Naposled naj še omenimo, da so načt za avalski stolp napravili trije naši inženirji — Milan Krstić, Uglješa Bogunović in Slobodan Janić.

POPRAVEK

Ivan Lavrenčič iz Cerknice in Zora Janežič-Vivod iz Celja sta nam k podlistku »Partizansko zaledje« poslala naslednje pripombe:

V vašem feljtonu (v št. 22 z dne 6. 11. 1963) izpod peresa dr. Ruže Šegedin: »Med ranjenimi partizani« je opaziti nekaj neljubih napak. Po celotnem opisu sodeč je očitno, da gre pri tem za Janežičevo žago, za gospodinjo Janežičevo, za Janežičev skedenj, nikakor pa ne za primek Zupančič. V Vrhniki in njeni neposredni okolici ni nikjer Zupančičev, še manj pa, da bi nekoč obstajala Zupančičeva žaga in mlin. Res je tudi, da je ranjenega borca Janežičeva mati pripeljala v Ljubljano preko Bloške planote in Velikih Lašč, od koder sta potovala z vlakom. Tudi stavek: »Nato pa sta ga z ženo prinesla v hišo,« ne ustreza resnici, ker je Janežičeva mati izgubila svojega moža že v I. svetovni vojni. Stavek bi se moral pravilno glasiti takole: Nato pa sta ga s sinom prinesla v hišo.

O navedenih trditvah se lahko sami prepričate. O Janežičevi materi, ki je reševala ranjenega borca, govori tudi France Šušteršič v svoji knjigi »Vražji vrtec«, pa tudi tedaj ranjeni borec Zlatko Pavlica, ki sedaj živi nekje v Prekmurju, bržkone v Murski Soboti, bi nedvomno potrdil resničnost navedenih pripomb, ne nazadnje pa tudi nekateri vaščani Vrhnike.

Dr. Ruža Šegedin:

Med ranjenimi partizani 3

Temu prvemu obisku pri ranjenih partizanih je kmalu sledil drugi. Spet sva se napotili na teren z dr. Lahovo, le da sva tokrat potovali z vlakom in imeli za vodiča Živka Bernota. V vlaku se kajpada nismo družili, in tudi ko smo pri Mokronogu izstopili, je šel Živko Bernot spredaj, midve pa sva mu sledili. Tako smo prispeli do hiše znane partizanske družine Majcnovih blizu Mokronoga. Tam sva z dr. Lahovo dobili zvezo in sva sami nadaljevali pot do starega mlina.

Nad njim je stala na pol podrta zapuščena hišica in v njej sva našli četico desetih ali dvanajstih partizanov, zametek Mokronoške čete. Pregledali sva jih. Eden od njih je imel pljučno tuberkulozo. Poskrbeli sva, da so ga pripeljali v Ljubljano, in dr. Lahova ga je — seveda ilegalno — spravila v bolnišnico. Četica je bila brez sanitetnega materiala, niti preproste obveze ni imela.

Videli sva, da so borci zelo utrujeni, vendar predani in pogumni. Četa je bila nujno potrebna pomoči. Zato sem stopila k mokronoškemu zdravniku dr. Mušiču, ki ga je z gibanjem povezal že dr. Lunaček, ko je s kolesom obiskoval zdravnike v tedanji Ljubljanski pokrajini, in ga prosila za obvezni material in za zdravila. Dr. Mušič je preskrbel vse potrebno. Bilo je precej materiala in z dr. Lahovo sva ga pod obleko prenesli k Majcnovim, tako da je bila partizanska četica za silo preskrbljena.

Partizansko zaledje

Konec novembra ali v začetku decembra 1941 sva šli tretjič zdravit ranjenca. Tokrat je prišel po naju neznan šofer. Peljal naju je skozi Vič kake četrt ure po glavni cesti, do neke velike hiše, verjetno gostilne. Dr. Božena Ravnikar nam je povedala to, da naju bo vozil šofer, ki je dober aktivist, zato sva sedli v avto in se peljali, ne da bi pazili na okolico, zaradi konspiracije se nama je zdelo celo bolje, če ne veva, kje sva in koga bova zdravili. Vedeli sva samo, da gre za zlom noge, to sva morali vedeti zaradi opreme, ki naj bi jo vzeli s seboj.

V veliki hiši na poti proti Vrhniki sva našli močnega mladega partizana s svetlimi lasmi, ki si je zlomil na pohodu nogo v gležnju. Noga je bila močno zatekla, videti je bilo, da je od poškodbe minilo že precej časa. Nisva vedeli, kaj naj storiva. Nazadnje sva se odločili, da mu dava nogo vendarle v mavec. Nadaljnjo oskrbo bolnika sva prepustili hišni gospodinji. Šofer naju je z avtom čakal in naju potegnil nazaj v Ljubljano. To je bil najin zadnji zdravniški obisk pri partizanih. Zima 1941/42 je bila nenavadno ostra in je oteževala akcije, kmalu potem pa so Italijani postavili okoli Ljubljane blok in morali smo najti drugačne rešitve za zdravniško pomoč.

Razen obiskov pri ranjenih partizanih mi je iz prve dobe posebno živo v spominu pripravljanje »prvih zavojev«, se pravi povojev, na katerih je bila pritrjena blazinica iz gaze. Pripravljanje je bilo dokaj zapleteno, ker so morali biti zavoji sterilni.

Dr. Lahova in jaz sva prinašali zavoje in gazo iz bolnišnice v kovčkih. Neka tovarišica iz Prisojne ulice št. 5 je šivala blazinice iz gaze in jih pritrjevala na povoje. Delo je bilo opravljeno vedno zelo hitro, zato sem bila prepričana, da ima več pomočnic. Pripravljene zavoje sva z dr. Lahovo znosili v bolnišnico, kjer so jih sterilizirali, nekaj babici Pakiževa in Vičičeva v Ženski bolnišnici, nekaj pa sestra na kirurškem oddelku. Sterilizirane zavoje sva nosili spet domov, jih zavijali v pergament in opremljali z napisom »Prvi zavoj«. Po opravljenem delu sva jih zložili v kovčke in nesli nazaj v bolnišnico, da jih položiva v sanitetne zavojčke za prvo pomoč.

Večkrat nama je prišlo na misel, da bi postopek skrajšali in izpustili vsaj eno prenašanje, a ni šlo. Delo je moralo biti opravljeno skrbno in hkrati konspirativno. Nisva smeli tvegati, da bi dragoceni material prišel v roke nepoklicanim, čeprav je bila Ženska bolnišnica Italijanom nekako bolj od rok in je niso tako strogo kontrolirali kot splošno bolnišnico.

Prav relativna odročnost Ženske bolnišnice je povzročila, da se je tjakaj zateklo več zdravnikov-volonterjev, posebno tistih, ki so bili že poprej povezani z naprednim gibanjem. Tu smo se povezali najprej z dr. Boženo Ravniharjevo dr. Pavel Lunaček, dr. Vladimir Trampuž in njegova žena dr. Ozimčeva, dr. Ivan Pavšič in jaz, nekateri drugi so se povezali nekoliko pozneje, drugi spet so se čez nekaj časa pasivizirali. Pač pa se nam je takoj priključilo nekaj babic, ki so bile vsa leta zelo požrtvovalne. To so bile predvsem najstarejša babica Ženske bolnišnice Cviklova, potem Vičičeva in Pakiževa, med usmiljenkami pa predvsem sestra Hema — Barbka Varlova.

Dr. Lunaček, ki je bil zadolžen za zbiranje sanitetnega materiala, je imel sanitetno skladišče v svoji sobici v bolnišnici.

Atomski motor na kopnem

- *Avtomobili z jedrskimi motorji*
- *Kilogram urana za 120.000 km dolgo pot*
- *Bodo vlaki res vozili s hitrostjo 500 km na uro?*

VOJAŠKA TEHNIKA BREZ BENCINA — KUP NIČVREDNEGA ŽELEZJA

Odkar so izumili parni stroj (1769. leta) in bencinski motor (1885. leta) in odkar so konec devetnajstega stoletja začeli tudi električno energijo uporabljati za pogon najrazličnejših vozil (električnih avtomobilov, tramvajev itd.), je vse kazalo, da se je krog energetskih virov za pogon kopenskih vozil praktično že zaprl. Za vse te izume je bila značilna skupna pomanjkljivost: velika odvisnost od zaloge goriva. Kako velikega pomena je bilo to v vojnem času, nam med drugim priča tudi izjava bivšega nemškega ministra Speera na nürnberškem procesu, češ da je nemška industrija leta 1944 navzlic hudemu zavezniškemu bombardiranju dosegla največjo zmogljivost glede proizvodnje avtomobilov, tankov in letal, ali da se je vsa ta tehnika spremenila v kup ničvrednega železja, ker so Nemci ostali brez bencina in nafte.

Pri iskanju novih energetskih virov so naposled prišli do jedrske energije, katere moč so v zadnjem letu druge svetovne vojne preizkusili z atomskima bombama, ki so ju odvrgli nad Japonsko. Ni pa ostalo le pri orožju, temveč so v povojnih letih začeli jedrsko energijo uporabljati tudi za pogon podmornic in ladij, hkrati s tem pa že pripravljajo najrazličnejše vrste jedrskih reaktivnih motorjev za letala, helikopterje in rakete.

ZAKAJ NI AVTOMOBILOV NA REAKTIVNI POGON?

Ljudem je več ali manj jasno, kakšne ogromne težave čakajo konstruktorje pri uvajanju jedrskih motorjev v majhna kopenska vozila, zato pa večkrat ne morejo razumeti, zakaj ne bi mogli imeti tudi reaktivnih avtomobilov, ko pa že poznamo reaktivna letala in celo manjše ladje na reaktivni pogon. In vendar je odgovor na to vprašanje zelo enostaven: avtomobili na reaktivni pogon bi morali imeti za seboj precejšnjo praznino, kar pa je pri današnji gostoti prometa neizvedljivo. Še težje pa bi bilo uporabljati lokomotive z jedrskim pogonom. To pa spričo vagonov, ki jih vlečejo za seboj.

Z reaktivnim pogonom kopenskih vozil bi sicer lahko precej povečali njihovo hitrost, glavnega problema — neodvisnosti od zaloge goriva — pa tudi s tem še ne bi rešili.

120.000 KILOMETROV DALEČ Z ENIM SAMIM KILOGRAMOM URANA

V zadnjem času številni strokovnjaki resno razmišljajo, kako bi dosegli, da bi na lokomotivah in avtomobilih zamenjali premog in bencin z uranom. Toplota, ki nastaja pri delitvi atomskega jedra, naj bi v parnem kotlu segrevala vodo, para pa naj bi poganjala vozilo podobno, kot je to primer pri parni lokomotivi.

Sodijo, da bi za 120.000 kilometrov dolgo pot zadostoval en sam kilogram urana. Vendar težava ni v tem, kako vgraditi jedrski motor v avtomobil ali v lokomotivo, temveč v tem, kako se zavarovati pred smrtonosnim žarčenjem jedrskega goriva. V podmornicah in na ladjah je dovolj prostora za debele zaščitne oklope, čisto nekaj drugega pa je pri majhnih kopenskih vozilih.

Zato bo avtomobil na jedrski pogon postal stvarnost, brž ko bodo rešili vprašanje velikosti in teže jedrskega motorja z izolacijsko plastjo vred. Znano je, da v Fordovih tovarnah pripravljajo načrte za potniški avtomobil, ki naj bi imel jedrski motor v zadnjem delu vozila. V Sovjetski zvezi pa bodo jedrski motor najprej vgradili v vlačilec-goseničar, ki bo lahko vlekel za seboj več prikolic hkrati.

Od tod pa do tankov z jedrskim reaktorjem ni več dolga pot. Kako velika prednost bo to za oklopne enote, lahko sklepamo tudi po tem, da je bilo v zadnji vojni precej takšnih primerov, ko je nasprotnik zaplenil popolnoma nepoškodovane tanke, ki jim je med bojem nenadoma zmanjkalo pogonskega goriva.

600 TON TEŽKE LOKOMOTIVE

Z vgrajevanjem jedrskih motorjev na lokomotive bo precej manj težav kot pa s proizvodnjo jedrskih avtomobilov. Lokomotive so večje in zato bodo laže dosegli zaščito pred radioaktivnim sevanjem. Kot izolacijski material pa bodo uporabljali grafit, svinec in beton.

V nekaterih državah se že resno pripravljajo na proizvodnjo jedrskih lokomotiv. V Združenih državah Amerike imajo načrt lokomotive z jedrskim generatorjem, ki naj bi bila težka 600 ton. Razen tega pa so napravili načrt tudi za lažjo lokomotivo — težka bi bila 185 ton, dolga pa 22 metrov — ki bi imela plinsko turbino. Vendar tudi ta lokomotiva ne bi bila poceni: četudi bi jo serijsko izdelovali, bi še vedno stala približno milijon dolarjev.

Japonci pripravljajo atomsko lokomotivo, ki bi bila dolga 30 m in ki bi z enim kilogramom urana prevozila 150.000 kilometrov dolgo pot, medtem ko bi bila nemška jedrska lokomotiva s plinsko turbino še kakšnih pet metrov daljša v primerjavi z japonsko.

Posebnega pomena pa je železniški promet za Sovjetsko zvezo z njenimi ogromnimi prostranstvi. Res je sicer, da nad sovjetskim »kopenskim oceanom« letajo številna turboreaktivna letala, vendar še tako razvit letalski promet ne more niti približno zadovoljiti vseh potreb. Prav zato v Sovjetski zvezi posvečajo veliko pozornost načrtom lokomotiv, ki bi namesto parnega, električnega ali Dieslovega pogona imele jedrski pogon. Uporaba jedrskega goriva v železniškem prometu bi namreč bila najrentabilnejša, ker v tem primeru ne bi bilo treba imeti vzdolž proge nobenih rezervoarjev in skladišč klasičnega pogonskega goriva.

Zlasti bi to bilo važno za neskončna postranstva Sibirije, ki je trenutno eno izmed največjih gradišč na svetu. Atomska proga bi lahko povezovala Sovjetsko zvezo z Indijo in Kitajsko. Samo potovanje pa navzlic ogromnim razdaljam niti ne bi bilo tako zelo zamudno: sodijo namreč, da bi lokomotive z jedrskimi reaktorji lahko vozile s hitrostjo 500 kilometrov na uro!

OB ROBU

Radarska postaja, ki jo vidimo na sliki in ki stoji v Veliki Britaniji, lahko odkrije nasprotnikove balistične izstrelke že na razdalji 5000 kilometrov.

Na prvi sliki vidimo tri ogromne okrogle strehe za radarske antene, ki so iz plastične snovi in ki imajo v premeru 45 metrov.

Na drugi sliki pa vidimo, kakšna je antena pod to streho.

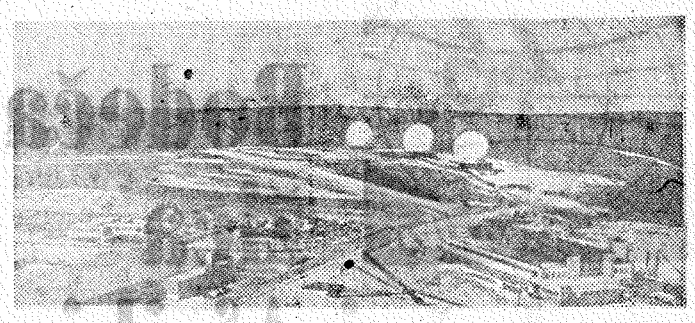

Poljski inženirci so na zadnjih manevrih, ki so jih imele armade članic Varšavskega pakta v Vzhodni Nemčiji, presenetili opazovalce s spretno in hitro gradnjo mostov. Na teh manevrih so nastopili vsi rodovi sodobnih oboroženih sil, udeležili pa so se jih vojaki iz Čehoslovaške, Poljske, Sovjetske zveze in Demokratične republike Nemčije.

POIZVEDBA

Prejeli smo in objavljamo

Obiskala me je naša dobra »partizanska mamica« s Pohorja — Antonija Ovčar iz Ribnice na Pohorju št. 82. Svojega sina Tončeta — partizana, pogreša že od jeseni 1944 in od tedaj nima o njem nobenih vesti. Vljudno vas prosim za javno obvestilo v »TV-15« naslednje vsebine:

»Do meseca decembra 1944 je bil Tonče POGORELC vodnik v drugem bataljonu Tomšičeve brigade, ki se je tedaj premikala s Pohorja v Zg. Savinjsko dolino. Od tedaj dalje ni o njem nobenih vesti. Baje je padel. Prosim vse borce in oficirje navedene brigade, naj o mojem sinu sporoče, kje je padel in kje je pokopan. Antonija Ovčar, Ribnica na Pohorju št. 82.«

Dobra mamica, danes stara 73 let, je med NOB nudila mnogim partizanom zavetje in pravo materinsko skrb. Izguba sina jo je prizadela in še danes ne ve, kje je padel in kje bi našla njegov grob.

J. M.

DOGODKI, KI SO VZNEMIRILI SVET

23

Sovjetska zveza je dobršen del druge svetovne vojne nosila najtežje breme strahovite hitlerjanske napadalnosti. To pa je rodilo čedalje odločnejšo zahtevo po tako imenovani drugi fronti, zakaj vse je kazalo, da je v skritih načrtih zahodnih zaveznikov: izkrvavitev obeh vojskujočih se armad na ruskih poljanah... Na vprašanje nekega časnikarja, kakšno mesto ima druga fronta v sovjetskih načrtih, je Stalin odgovoril, da je zelo važno in da je treba celo reči, da prvo. Na vprašanje, kakšen je učinek zavezniške pomoči SZ in kako bi se tako povečala in izboljšala, je sledil odgovor: »V primeri s pomočjo, ki jo nudi Rdeča armada zaveznikom, je njihova pomoč zelo neučinkovita. Da bi se povečala, je treba vse storiti, da zavezniki v polnem obsegu in pravočasno izpolnijo svoje obveznosti.« Na vprašanje, kakšna je zmogljivost sovjetskega odpora, pa je Stalin povedal: »Nič manjša kot možnost Nemčije, dokopati se do svetovne nadoblasti.«

Tako so bili zahodni zavezniki moralno prisiljeni začeti z drugo fronto, zlasti ker je Angležem trda predla v Sredozemlju in na mejah Egipta. Na pomoč so jim priskočili Američani. Osmega novembra 1942 je svet presenetila razveseljiva novica, da so se na več krajih francoske severne Afrike začele izkrcavati ameriške kopenske sile. Te operacije je vodil general Eisenhower. Na sliki: Ne daleč od Orana v Alžiriji se izkrcava ameriška kopenska vojska.

ŽENSKA BRIGADA UNIČUJE JAPONCE

IZ DRUGE SVETOVNE VOJNE

Narednik John Kelly se je osvestil šele takrat, ko je padel v morje. Ko se mu je nekako posrečilo, da se je znebil padala, je začel razmišljati o dogodkih, ki so se bili pripetili neposredno pred njegovim padcem v Tihi ocean. Njegov bombnik, ki se je vračal z akcije, je eksplodiral, potem ko so ga napadli japonski lovci. Narednik Kelly si ni mogel pojasniti, kako je padel iz letala in kako se je nenadoma znašel v morju.

Leva noga ga je močno bolela. Ni ga bilo strah, da bi utonil, saj je bil odličen plavalec, bal pa se je žeje. Prav tako je tudi s strahom pričakoval, kdaj se bodo pojavili japonski patruljni čolni, ki so neprestano krožili po tem območju Salomonskega arhipelaga. Še sreča, da se je bližala noč in da je tako tudi ta nevarnost bila mimo.

Ponoči je brez vsakega cilja plaval proti jugu. Ob zori je v daljavi opazil otok, ki se mu je opoldne že toliko približal, da je na njem lahko razločil vrsto palm. To mu je vlilo novega poguma, zakaj na otoku se bo tako našlo zanj hrane in vode. Hkrati pa se je bal, če bo na otoku naletel tudi na Japonce. Zato je plaval zelo previdno in neprestano opazoval otok. Ko pa ni opazil nič sumljivega, je počasi zlezel na obalo.

Najprej si je poiskal nekaj kokosovih orehov in potem, ko jih je razbil, popil tekočino, s katero so bili napolnjeni. Šele nato se je spet spomnil na nogo, ki ga je hudo bolela. Ko si je rano malo natančneje ogledal, je v njej zagledal nekaj črnega. S pomočjo ostrega kamna je iz rane iztisnil dve krogli — spomin na japonske lovce.

Otoček je bil majhen in popolnoma prazen. Tretjega dne pa je Kelly opazil čolniček, kako se približuje njegovemu otoku. To ga je zelo začudilo, saj v bližini ni mogel videti nobenega drugega otoka, od koder bi čoln lahko priplul. Umaknil se je v skrivališče izza neke palme in opazoval, kdo bi utegnil izstopiti iz čolna. Nemalo pa je bil presenečen, ko je videl, da je to dekle. Ko se je bil prepričal, da je sama, je nekoliko počakal, da se mu je približala, nato pa je stopil iz skrivališča.

Šele tedaj je lahko videl, da je še zelo mlada in tudi lepa. Ko ga je opazila, se je prestrašila, nekoliko zastala, nato pa hitro zbežala proti čolnu. Kelly je sicer vpil za njo, naj se ga ne boji, saj ji ne bo ničesar storil, vendar ga dekle ni poslušala, temveč je skočila v čoln, zgrabila palico z ostrim šilom na njenem koncu in se počasi vračala nazaj proti Kellyju. Temu ni preostalo nič drugega, ko da se je počasi začel umikati, saj je videl, da dekletu ni za šalo. Tedaj pa je dekle opazila rano na pilotovi nogi. To jo je ustavilo. V gladkem angleškem jeziku ga je vprašala, kdo je.

Kelly ji je nato obrazložil, kaj se mu je pripetilo, nato pa jo je vprašal, od kod je bila prišla in kako da zna angleško. Dekle mu je odgovorila, da njen otok leži približno 40 kilometrov proti jugu in da spada pod avstralsko upravo. Povedala je tudi, da ji je ime Lari in da je bila prišla na otok, da bi nabrala divjih kumaric. Na njenem otoku so namreč Japonci vse pobrali, še prej pa so bili pobili vse moške.

Ker si Kelly ni mogel drugače pomagati, jo je zaprosil, naj ga vzame s seboj in ga prepelje do njenega otoka, tam pa bi že kako dobil večji čoln in se z njim prebil do najbližjega ameriškega oporišča. Dekle je njegovi prošnji ugodila, še prej pa mu je rano oprala s slano vodo in nanjo privezala neko listje. Na pot sta krenila šele zvečer, ker sta se bala japonskih patruljnih čolnov.

V jutranjih urah sta prispela na otoček Maka-Maka, ki leži blizu večjega otoka Rabaul. Otoček je bil pust in nikjer ni bilo videti nobenega znamenja, da bi bil naseljen. Ženske, ki so bile preživele pokol Japoncev, so se bile umaknile v notranjost otoka in se tam poskrile. Lari je spotoma pojasnila ameriškemu letalcu, da so Japonci zato pobili vse moške, ker so na otoku skrivali nekega Avstralca, za katerega so Japonci trdili, da je vohun in da je zaveznikom pošiljal obveščevalne podatke.

Vendar Kelly zaradi rane na nogi ni mogel takoj nadaljevati poti proti ameriškemu oporišču. Zato se je bil odločil, da bo počakal, dokler se mu ne bo rana vsaj za silo zarasla. Ko pa je naslednjega dne ležal v kolibi, ki mu jo je bila Lari napravila, ga je nenadoma obkolilo šest domačink. Lari tedaj ni bilo zraven, ker je bila odšla po hrano. Žene, ki so ga bile napadle, so bile prav tako mlade ko Lari, oborožene pa so bile z noži, ki so jih bile nasadile na dolge palice.

Obnašale pa se niso prav nič prijateljsko. Spraševale so ga, kdo je in kaj počne na njihovem otoku. Kelly jim je moral vse podrobno obrazložiti in je to poskušal storiti v šaljivem tonu. Toda dekletom ni bilo za šalo in so odločno zahtevale, naj takoj odide z njihovega otoka, ker ne želijo, da bi se Japonci ponovno vrnili in pobili še tiste otočane, ki so bili preživeli pokol.

Kelly se je sicer izgovarjal na svojo bolno nogo, vendar zaman. Šele potem, ko se je bila pojavila Lari, so se začeli mirneje razgovarjati, vendar so dekleta še nadalje zahtevala, naj Kelly zapusti njihov otok.

Tedaj pa je Kellyju nenadoma šinila v glavo drzna misel, ki jo je začel nemudoma uresničevati. Najprej je prepričal dekleta, da bi se morale Japoncem maščevati za vse gorje, ki so jim ga bili prizadejali, in da jim je tudi on pripravljen pomagati. Dekleta so se z njegovim predlogom strinjala, čeprav takrat še sam ni imel nobene predstave o tem, kako bi se mogli spoprijeti z dobro oboroženimi Japonci.

Naslednjega dne se je v njegovo »vojsko« javilo približno dvajset deklet in žena. Vendar je Kelly v bojni enoti zadržal le mlajše žene in dekleta, starejše pa naj bi skrbele za hrano. Sreča pa ga je spremljala tudi drugod: zelišča, ki mu jih je Lari dajala na rano, so se pokazala kot izvrstno zdravilo in tako je Kelly imel čedalje manj težav z nogo. Teden dni kasneje je že lahko hodil in pripravljal načrt o »osvojitvi Japonske«, kot se je vedno šalil. (Nadaljevanje na 16. strani)

Periskop na 46. vzporedniku

Bodeča žica v Južni Afriki

Stoosemdeset centimetrov visok plot iz bodeče žice že nekaj tednov krasi mejo med Južnoafriško zvezo in tremi angleškimi varstvenimi področji. Le-ta je simbol rastočega odtujevanja med rasistično republiko burnega fašista dr. Verwoerda in Veliko Britanijo, ki je že zdavnaj prepustila svoj prostor kolonialne sile številka 1 portugalskemu imperializmu.

Za zgraditev železne zavese okoli treh omenjenih protektoratov je prišlo po živahnem razpravljanju med južnoafriškim pravosodnim ministrom Vorsterjem in britanskim visokim komisarjem Sir Hughom Stephesonom, med katerim je arhitekt politike apartheida očital upravniku britanskih interesov v Južni Afriki, da v deželah Bečuana, Svazi in Buzato dovoljuje »tekoči trak za črne saboterje«. Imenoma je Vorster omenil voditelja terorističnega odporniškega gibanja »Pogo« Potlako Lebalo, ki je dejansko svoje partizansko gibanje proti beli nadvladi nekaj časa vodil iz britanskega protektorata Bazuto. Dvesto mladih Afričanov je bilo, je nadaljeval Vorster, ki so se s pristankom britanskih kolonialnih oblasti napotili skozi Bečuano, da bi se usposobili za saboterje proti Južnoafriški zvezi.

Britanci so se spričo takih sovražnosti znašli v zelo neprijetnem položaju: navezani so na južnoafriško morsko oporišče Simonstown, ki v okviru zahodne vojaške politike še vedno služi kot oporišče za varnost antarktičnih voda, a samoupravnim organom v navedenih treh protektoratih so omejili že toliko pravic, da bi vsaka intervencija, ki bi izgledala kot podpora Južne Afrike, povzročila Veliki Britaniji ponovno neprijeten duh po kolonializmu.

Edina rešitev tega konflikta interesov je, o tem so si ob Temzi povsem na jasnem, v popolni osamosvojitvi vseh treh protektoratov, ki so kot trni v mesu Južne Afrike, a za Veliko Britanijo itak nimajo posebnega pomena.

Iz udobnosti govorijo o treh protektoratih tako, kot da gre za več ali manj enotno ozemlje. V resnici pa so razmere v vseh treh deželah povsem različne. Le nekaj imajo skupnega: strah pred tem, da bi jih po odhodu angleških varnostnih čet anektirala država apartheida – Južna Afrika.

Bečuana, največja od vseh treh, ki je po površini skoraj trikrat tako velika kot Jugoslavija, ima samo 400.000 prebivalcev. Strateško pa je to ozemlje najvažnejše, ker edino meji na Južno Afriko in Južno Rodezijo. Bilo je prehod Cecila Rhodesa na njegovi poti proti severu. Puščava Kalahari, kjer živijo Bušmani kot nomadi, pokriva večji del te dežele. Precejšen nadaljnji del je močvirje. Domačini se preživljajo z živinorejo in živijo skromno in nemoteno v starih plemenskih zvezah. O največjem teh plemen, Bamangvato, je bilo v preteklosti večkrat slišati, posebno takrat, ko je pod velikim poglavarjem Tšekedi Hama na bojišču prišlo do časti in slave. Samo v nekaterih manjših mestih ob železnici (ki jo upravlja južnoafriška železniška družba) v Lobatsi, Gaberonesu, Mahalapye, Palapye in Francistownu se pojavljajo zarodniki novega načina življenja. Tu so nastale tudi nove nacionalistične stranke. Tu imajo pribežališče tudi begunci iz Južne Afrike, o katerih mislijo južnoafriški apartheid-politiki, da jih z britanskim orožjem vežbajo za boj proti Burom.

Vodilna stranka je tako imenovana »Skupina tradicionalistov«, toda čedalje močneje stopa v ospredje »Demkratična stranka«, pod vodstvom 42-letnega očeta treh otrok, Saratse Hama. Le-ta je najpomembnejša osebnost v boju proti rasizmu v Južni Afriki in čeprav je član eksekutivnega sveta Bečuane, ne sme obiskati niti glavnega mesta svoje domovine Mefkinga, zakaj to mesto leži na južnoafriškem območju. Najbrž bodo Angleži, po svojem odhodu leta 1964, Seratse Hama imenovali za prvega ministrskega predsednika neodvisne države Bečuane.

Dežela Svazi, ki je po površini nekaj manjša kot Slovenija, leži med južnoafriško provinco Transvaalo in portugalskim Mozambikom. Med vsemi tremi protektorati je najlepša in najbogatejša dežela, z lepimi kmetijami po dolinah, bogatih na padavinah, z dobrimi namakalnimi napravami za velike sladkorne plantaže po ravninah in s palmovimi gozdovi po gričih. Iz teh gozdov dobivajo surovino za moderne tovarne papirja. V Havelocku je največje azbestno podjetje in tamkajšnje železarne opravljajo sedaj neko naročilo za Japonsko, ki predstavlja vrednost približno 80 milijard dinarjev. Prve železnice ne bodo iz previdnosti speljali skozi južnoafriško republiko, toda če hočejo doseči pristanišče Lourenco Marques, jo morajo speljati skozi portugalsko kolonialno območje.

Toda idilična zunanjost ne sme zakrivati neenotnosti in negotovosti. V deželi Svazi je 273.000 prebivalcev, ki so precej razdvojeni. Na eni strani so svojemu poglavarju Ngveniamu (lev) Sobhuzu II. zvesti ljudje, ki so že po tradiciji povsem podvrženi njegovemu vodstvu. Na drugi strani pa so nacionalisti, ki so zopet razcepljeni v razne skupine. In končno se od črnega domačega prebivalstva loči še kakih 10.000 belcev, od katerih jih je tri četrtine državljanov osovražene Južnoafriške zveze.

V preteklem stoletju je ded Sobhuza II. prepustil del dežele belcem, ki so mu zanjo dobavili lovsko orožje, pse in šampanjec, tako da Svazi danes poseduje komaj 51% svoje dežele. Velike, cvetoče kmetije in plantaže so povečini last Južnih Afričanov.

Politično je položaj precej nepregleden. V splošnem lahko rečemo, da se črni monarh čuti bolj povezanega z belim prebivalstvom dežele, kot pa z nacionalisti svoje lastne rase. Njegov osebni svetovalec je celo član rasistične Verwoerdove stranke. Pred kratkim je povabil na lov v svojo deželo južnoafriškega pravosodnega ministra Vorsterja in ko so britanski upravni uradniki hoteli diskretno poizvedovati, v čem je razlog tega povabila, jim je vljudno odgovoril, naj se zanimajo za svoje zadeve.

Doslej se je dežela Bazuto gospodarsko še nekako vzdrževala, ker meje z Južnoafriško zvezo enostavno ni upoštevala. Sedaj pa je ob meji pregraja iz bodeče žice in kot Damoklov meč visi nad deželo. Razen tega obstoja možnost, da južnoafriške oblasti odvzamejo Bazutom pravico zaposlovanja v Južnoafriški zvezi. Če ta meč pade, potem postane dežela Bazuto drugi Zahodni Berlin. Oskrbovali bi jo lahko le po zračni poti – toda ali smejo britanska in ganska letala preletavati južnoafriško ozemlje?

Prihodnje leto naj bi dežela Bazuto dobila notranjo avtonomijo; a že sedaj je slišati klice po popolni samostojnosti. Britanci jih bodo, vsaj tako kaže, upoštevati, kajti nič jim ni tako daleč kot odgovornost za ozemlje, ki lahko postane izhodišče predvidenega črnskega upora proti politiki apartheida v Južnoafriški zvezi.

H. P. R.

Ivan Kovačič-Efenka

Dne 14. novembra je v ljubljanski bolnišnici »Peter Držaj« umrl narodni heroj Ivan Kovačič-Efenka, star komaj 42 let.

Njegova življenjska pot se je začela 28. januarja 1921 v Dolenjem Podboršt v novomeški okolici. Bister kmečki pobič iz številne in revne družine — koliko velikanov človeštva je že zraslo iz takih družin — je rasel doma in zrasel v mladeniča in moža. Izučil se je za peka, pa je izbruhnila vojna. Pošten in naravno nadarjen fant, kakršen je bil Ivan, ni mogel stati ob strani. Že maja 1941 je začel skupaj z drugimi delovati proti fašizmu. In 2. januarja 1942 je sam postal partizan...

Njegova partizanska pot od borca-partizana do komandanta slavne 14. divizije je značilna za mnoge naše ljudi. Trajala je dobra tri leta in Ivan jo je prehodil tako naglo in uspešno kot malokdo. Zaradi odločnosti, hrabrosti in požrtvovalnosti, predvsem pa zaradi velike naravne inteligence. Brez vojaških šol, samo z izkušnjami, ki jih je pridobival sproti, je zmagoval v mnogih bitkah, ki so postale mejniki v naši revoluciji. Udeležil se je pohoda 14. divizije kot komandant Tomšičeve brigade in zaključnih bojev ob naši severni meji, kjer je pred divizijo pod njegovim poveljstvom kapituliral komandant vse nemške armade na Balkanu von Löhr.

Po vojni je služil v Jugoslovanski ljudski armadi, dokler ga niso kot polkovnika upokojili. Tedaj se je nastanil v Celju. Tu je bil več let zapovrstjo predsednik okrajnega odbora Zveze borcev NOV. Bil je tudi zvezni ljudski poslanec, nazadnje pa je zastopal v republiški skupščini občino Šentjur pri Celju.

Iz razdobja, ko je bil predsednik okrajnega odbora ZB, se ga spominjajo številni nekdanji borci, ki so iskali od svoje organizacije pomoči. Kdo naj bi bolje reševal razne probleme kot človek, ki je sam vse poskusil, kakršen je bil Efenka.

Efenkov pogreb je pokazal, kako je bil pokojnik priljubljen med nekdanjimi soborci in drugimi, ki so ga poznali. Več tisoč pogrebcev je v nemi žalosti pospremilo njegovo truplo na zadnjo pot...

KOLEDAR

V novembru 1941 je začelo izhajati glasilo »Osvobodilna fronta«, ki so ga urejali Boris Kidrič, Zoran Polič in Edvard Kocbek, tiskala pa ilegalna »Podmornica«. V tem mesecu sta izšli dve številki.

Po hudih bojih so nemške čete 21. novembra 1941 zavzele Rostov. V protinapadu čez nekaj dni so ga jim čete Rdeče armade pod vodstvom maršala Timošenka znova iztrgale in osvobodile.

Italijanska vlada je 1. decembra 1941 ustoličila v Črni gori svojega guvernerja.

27. novembra 1943 je bila ustanovljena v okviru NOV in POJ italijanska partizanska divizija »Garibaldi«.

Od 28. novembra do 2. decembra 1945 so se v Teheranu, glavnem mestu Irana, sestali: Roosevelt, Churchill in Stalin. To je bilo prvo srečanje predstavnikov vseh treh velikih držav, zaveznic v drugi svetovni vojni. Osnovni namen tega sestanka je bil: pripraviti načrt za učinkovitejši napad na Nemčijo, predvsem načrt za resnično drugo fronto v Normandiji. Razumljivo, da trije državniki niso mogli biti ravnodušni do velikih uspehov NOVJ in POJ. Zato so se tudi sporazumeli o pomoči, kar je bilo največje priznanje našemu osvobodilnemu boju. Na tem sestanku so tudi obravnavali vprašanje vplivnih območij, in sicer po tako imenovanem »fifty-fifty« načelu. Slednjič so se sporazumeli tudi o kaznovanju vojnih zločincev.

Poverjenikom Kurirčka

Knjige Kurirčkove knjižnice (Ivo Zorman: Eno samo življenje, Zdenko Kostanjevec: Dogodivščine partizanskega šoferja, France Bevk: Vanka Partizanka) so pošle. Prosimo vse tiste, ki knjig, poslanih na ogled, niso razprodali, da jih takoj vrnejo. Poslali jih bomo novim naročnikom.

Ker je povpraševanje po knjigah zelo veliko, bomo izdali 8. zvezek knjižnice, in sicer zbirko krajših spisov Toneta Seliškarja z naslovom »OTROCI PARTIZANSKEGA RODU«. Prodajna cena bo 120 din. Zbirajte prednaročnike in sporočajte upravi »Kurirčka« število izvodov, ki bi jih radi kupili. Po en izvod bomo poslali na ogled, čim bo knjiga izšla.

Te dni smo vam poslali na ogled prvi dve knjigi Kajuhove knjižnice (Ivan Minatti: Veter poje, Kajuh: Pesmi). Prodajna cena za knjižici je 180 din. Ponaročila bomo upoštevali, dokler ne bo pošla zaloga.

Založba »Borec« je pričela z izdajanjem del s področja obveščevalne in protiobveščevalne dejavnosti in kriminalistike. Pravkar je izšla ABECEDA SMRTI.

Avtor Živorad Mihailovič. Navedene zvezke dobite pri vseh prodajalcih časopisov, cena je 100 din za izvod.

Uprava »KURIRČKA«

DOPISNA ŠOLA PRI ZZB NOV SLOVENIJE V LJUBLJANI

PRIPRAVLJA

- **6-MESEČNI TEČAJ GOSPODARSKEGA RAČUNSTVA IN**
- **6-MESEČNI TEČAJ ZA IZPOPOLNJEVANJE SLOVENSKEGA IZRAŽANJA**

- **METODE POUKA:**

  Kandidatom bomo pošiljali učno snov z nalogami vsakih 14 dni na dom. Opravljene naloge bodo kandidati pošiljali profesorjem v pregled ter nato opravljene z razlago napak dobili nazaj.

- **PRIJAVE ZA VPIS**

  pošljite na upravo Dopisne šole, Ljubljana, Parmova 39. Tečaj bomo pričeli 15. decembra, če bo dovolj prijav.

- **ŠOLNINA ZA POSAMEZNI TEČAJ**

  bo znašala 12.000 dinarjev. Plača se v celoti ob vpisu.

- **VPIS V TEČAJ**

  gospodarskega računstva priporočamo knjigovodjem, komercialistom, bančnemu, trgovskemu in gostinskemu osebju ter drugim, ki žele s poglabljanjem strokovnega znanja racionalizirati delovni čas in povečati storilnost. Tečaj za izpopolnjevanje slovenskega izražanja pa priporočamo zlasti upravnemu in administrativnemu osebju, ki mu službeno mesto nalaga dolžnost za oblikovanje dopisov in razgovore s strankami.

Vse tiste, ki se namarevajo vpisati v tečaj TEHNIŠKEGA RISANJA in ki so že prejeli tiskane prijave, prosimo, da jih zanesljivo dostavijo do 1. decembra. Po tem roku prijav ne bomo več sprejemali.

Kulturne novosti

Grafični zavod v Titogradu je izdal obširno delo znanega vojaškega zgodovinarja in teoretika Velimirja Terzića »Jugoslavija v aprilski vojni 1941«. Delo je dokaj obširno, saj obsega nad 700 strani velikega formata. V njem pisec na poljuden način, toda zelo podrobno, obravnava doslej malo znano ali pa poznano samo v splošnih črtah to poglavje naše najnovejše zgodovine. Bralci bodo v knjigi našli odgovor na številna vprašanja, predvsem pa na vprašanje, zakaj je jugoslovanska vojska leta 1941 tako hitro podlegla sicer premočnemu sovražniku. Dogajanja pa ne prikazuje samo z ozkega vojaškega vidika, ampak širše. Tako je opisal tudi politični položaj v Jugoslaviji, ki je pripeljal do ustaške vstaje na Hrvatskem in do množične izdaje zlasti višjih oficirjev. Slovenski bralci bodo v knjigi našli dosti zanimivih podatkov, saj je štiriletna NOB s svojo veličino, množičnostjo in zmagami prav gotovo zasenčila kratko vojno epizodo aprila 1941. Po drugi strani pa ta vojna pomeni uvod v NOB in je zato pomembna za popolnejše razumevanje kasnejših dogodkov.

Pri Državni založbi Slovenije je izšla četrta knjiga Ivana Jana »Skozi zasede«. Pisec je v njej zbral nekaj svojih črtic in novel, objavljenih po različnih revijah in časopisih. V njih je ostal zvest svojemu načinu pisanja: dokaj skopemu notranjemu življenju junakov, zato pa večjemu poudarku na akcijsko plat. Opisuje pretežno ljudi iz okolja, ki mu je dobro znano, iz množice gorenjskih aktivistov, partizanov, Nemcev, gestapovcev in preprostih ljudi, ki so se znašli pred usodnimi odločitvami. Bralec bo knjigo prebral z zanimanjem.

Založba »Mladinska knjiga« je v zbirki »Školjka« izdala »Spomine na partizanska leta«. Prispevke je zbral in uredil pisatelj Ferdo Godina. S tem »Mladinska knjiga« nadaljuje tradicijo prejšnjih »Spominov na partizanska leta«, ki so izhajali nekaj let po končani vojni in so našli obilo bralcev kljub temu, da je vojna šele komaj minila. V knjigi so zbrani spomini nekaterih vidnih udeležencev NOB, pa tudi nekaterih skromnih, ki pa se kljub temu berejo z zanimanjem.

Prav tako je »Mladinska knjiga« izdala Zime Vrščajeve »Taščico«. To je pravljica za najmlajše, za tiste, ki so se komaj naučili brati ali se šele učijo, glavni junaki pa so partizani in različne gozdne živali, ki pomagajo partizanom. Opozorijo jih na fašistični napad in jih tako rešijo.

Centralni komite Zveze mladine Slovenije je ob 20-letnici kongresa Zveze slovenske mladine izdal knjigo »Oris mladinskega gibanja na Slovenskem« v razdobju od 1941. do 1945. leta. V knjigi, ki jo bo vsakdo z zanimanjem vzel v roke, so tudi fotografije 36 narodnih herojev, ki so izšli iz mladinskih vrst. V njej je priobčena tudi bibliografija tiska mladinskih organizacij med NOB. Kot poljudno zgodovinsko delo bo knjiga lahko služila kot dragocen učni pripomoček na naših šolah in jo bodo vzgojitelji s pridom uporabljali pri vzgoji mladine.

Pri uredništvu mladinske revije »Kurirček« (zavod »Borec«) sta izšli dve pesniški zbirki, in sicer Ivana Minattija »Veter poje« ter Karla Destovnika-Kajuha »Pesmi«. Minattijeve pesmi so lirične in jih je pesnik napisal na podlagi doživetij. Kajuhove pesmi pa so udarne in jih mnogi bralci že poznajo iz prejšnjih izdaj. Toda Kajuhove pesmi so še vedno aktualne in jih še zdaj mladina rada bere, berejo pa jih tudi starejši, saj so večno mlade.

»Kurirček« je izdal tudi spomine Zdenka Kostanjevca »Dogodivščine partizanskega šoferja«. Pisec je seznanil bralce s svojimi doživljaji med NOB, ko je prišel v avtomobilsko enoto v Slavoniji, ne da bi znal voziti. Naučil se je mimogrede, po partizansko, pri tem pa doživel marsikaj, kar se nam zdi zdaj smešno. Prav v tem resničnem, situacijskem opisovanju je velika odlika te knjige, sicer napisane za mladino, ki pa jo bodo z užitkom brali tudi odrasli. Pisca spremljamo na njegovi poti skozi vojno vse do Maribora, kajti tik ob koncu vojne pripelje z avtomobilom med Nemce, pa se z zvijačo reši in najde spet svoje.

PRAVNI NASVETI • PRAVNI NASVETI • PRAVNI NASVETI

E. A. V. S. Ste 100 % vojaški vojni invalid druge skupine. Zanima vas, kako je z zdravstvenim varstvom družinskih članov vojaškega vojnega invalida. Pred kratkim se je vaša žena toliko poškodovala, da je nujno potrebovala zdravniško pomoč. Ko je prišel ambulantni — sektorski zdravnik, ki ste ga klicali na dom, vam je rekel, da morate vse stroške ambulantnega in bolniškega zdravljenja vaše žene nositi sami. Zlasti vas to vprašanje še zanima, ker so doslej vaši družinski člani imeli brezplačno zdravniško varstvo po zakonu o vojaških vojnih invalidih.

Ker se taka in slična vprašanja večkrat pojavljajo, odgovarjamo na to vprašanje obširneje in v skladu s sedaj veljavnimi predpisi.

Zdravstveno varstvo za osebne vojaške vojne invalide je zagotovljeno z zakonom o vojaških vojnih invalidih in zajema vse vrste zdravstvenega varstva, ki so predvidene z zakonom o zdravstvenem zavarovanju delavcev in uslužbencev, kakor tudi zdravljenje s popolno oskrbo v naravnih zdraviliščih. To varstvo obsega:

1. Zdravniške preglede in druge vrste medicinske pomoči v namenu spremljanja in preverjanja zdravstvenega stanja in ugotavljanja zdravstvene sposobnosti za delo na določenem delovnem mestu.

2. Strokovne medicinske ukrepe za zboljšanje zdravja oziroma za preprečevanje obolenj.

3. Zdravniške preglede, zdravljenje bolnikov, druge vrste medicinske pomoči in medicinsko rehabilitacijo v zdravstvenih in drugih specializiranih zavodih, na bolnikovem domu in podobno.

4. Preprečevanje ter nego in zdravljenje zobnih in ustnih bolezni.

5. Zdravniško in drugo strokovno nego in pomoč porodnicam pred, med in po porodu v zdravstvenih zavodih in na domu.

6. Zdravila, pomožni material, namenjen za uporabo zdravil in sanitetni material, potreben za zdravljenje.

7. Zobotehnična pomoč in zobna protetična sredstva.

8. Proteze, ortopedske in druge pripomočke ter pomožne in sanitarne priprave.

9. Zdravljenje v naravnih zdraviliščih (o tem govori poseben pravilnik o zdravljenju vojaških vojnih invalidov v naravnih zdraviliščih).

Uživalci družinske invalidnine imajo pravico do zdravstvenega varstva:

— če prejemajo invalidski dodatek ali dodatek za otroke (otroški dodatek);

— če so člani padlega narodnega heroja;

— če kot starši prejemajo povečano družinsko invalidnino (po edinem padlem!).

Uživalcem družinske invalidnine, ki imajo pravico do zdravstvenega varstva, se to varstvo zagotavlja v obsegu, določenem za osebne vojaške vojne invalide, razen zobotehnične pomoči in zoboprotetičnih sredstev, protez, ortopedskih in drugih pripomočkov, pomožnih in sanitarnih naprav in zdravljenja v naravnih zdraviliščih. Otroci, ki imajo pravico do zdravstvenega varstva, pa imajo tudi pravico do protez, ortopedskih in drugih pripomočkov in sanitarnih naprav.

Zdravstveno varstvo je tudi zagotovljeno članom ožje družine vojaških vojnih invalidov od I. do VII. skupine, in sicer v obsegu, kot je to določeno za družinske invalidske upravičence. Pogoji za zdravstveno varstvo ožjih družinskih članov osebnih vojaških vojnih invalidov so:

1. Če vojaški vojni invalidi od III. do VII. skupine poleg invalidnine prejemajo še invalidski dodatek ali pa prejemajo za svoje otroke otroški dodatek. Če invalid ne prejema invalidskega dodatka, a prejema otroški dodatek, imajo pravico do zdravstvenega varstva le otroci, ne pa njegova žena.

2. Člani ožje družine vojaških vojnih invalidov I. in II. skupine, ne glede na zgornje omejitve, torej v vsakem primeru.

3. Člani ožje družine so: zakonska žena in otroci do 15. leta starosti oziroma do 26. leta starosti, če se šolajo.

4. Člani ožje družine vojaškega vojnega invalida, ki imajo pravico do zdravstvenega varstva po zakonu o zdravstvenem zavarovanju, pa jo izgubijo, ker je vojaški vojni invalid odšel na poklicno rehabilitacijo, imajo pravico do zdravstvenega varstva po zakonu o vojaških vojnih invalidih, ne glede na to, katere skupine je vojaški vojni invalid.

Uživalci zdravstvenega varstva po zakonu o vojaških vojnih invalidih prav tako plačajo določene stroške za zdravila in za cepljenje, kot to velja za delavce in uslužbence po zakonu o zdravstvenem zavarovanju (na en recept se lahko napiše več zdravil, toda za vsako zdravilo se plača 60 dinarjev).

Oseba, ki ima pravico do zdravstvenega varstva po zakonu o vojaških vojnih invalidih in je istočasno zavarovana oseba po zakonu o zdravstvenem zavarovanju, bodisi, ker je v rednem delovnem razmerju ali pa starostni, invalidski oziroma družinski upokojenec, se lahko poslužuje zdravstvenega varstva po zakonu o vojaških vojnih invalidih le:

1. Kadar gre za proteze, ortopedske in druge pripomočke, pomožne in sanitarne naprave, zdravljenje v naravnih zdraviliščih in zdravljenje v inozemstvu.

2. Ostale vrste zdravstvenega varstva pa lahko oziroma mora uporabljati po zakonu o zdravstvenem zavarovanju. V enem in drugem primeru ima invalidski upravičenec zdravstveno knjižico, ki mu jo kot socialnemu zavarovancu izda komunalni zavod za socialno zavarovanje, drugim invalidskim upravičencem pa upravni organ, pristojen za invalidske zadeve občinske skupščine.

Iz navedenega je razvidno, da je ambulantni zdravnik nepravilno postopal v vašem primeru, toda če nimate zdravstvenih knjižic za vaše ožje družinske člane, si jih čimprej priskrbite.

POPRAVEK

V prejšnji številki se nam je v tej rubriki vrinila neljuba pomota. V odgovoru J. S. K. Š. v 12. vrsti drugega odstavka se pravilno glasi: Če **»pozvana«** oseba ... in ne **»pravna«** oseba ... Upamo, da so bralci to napako že sami ugotovili in popravili.

Marija Švajncer

Zjutraj pojdeva na pot

Slonela je na zarjavelih okenskih križih celice številka tri. Za križi je bila visoka, zidana ograja s steklenimi drobci na vrhu. Daleč za zidom so bili ljudje. Hodili so po svojih poteh in živeli.

V celici številka tri pa je bilo, ko da se je življenje ustavilo. Na stenah se je motno lesketala vlaga, z okna so polzele kaplje, padale in se razblinjale na tleh, vso noč in ves dan; po umazanih pogradih je lazil mrčes. V dekletovem srcu sta umirala hrepeneje in mladost.

Odkar so ji povedali, da jo čaka strel na dvorišču zaporov, je bilo vse samo še prezgodnje slovo, padanje kapljic z okna, nemir v sosednji moški celici, slonenje na okenskih križih, a nekje daleč zunaj je slutila življenje, ki ga še ni bila utegnila okusiti. Trpka kot slovo je bila tudi njena želja po tem, da ne bi umrla tako vsakdanje, kakor da nekdo upihne luč. Upihne jo, potem je mrak in nato zopet pride dan in nihče ne pomisli na drobno luč, ki je morala ugasniti. Nič posebnega ni storilo dekle. Tako nepričakovano je prišla aretacija in vse, kar je sledilo potem. Ujeli so jo in zaprli. Nič velikega ni bilo v tem, kar je počela, nobenega junaštva, morda samo čut neke posebne dolžnosti, pa so jo kljub temu obsodili na smrt.

Kapljice so polzele po oknih in se razblinjale na tleh; tako se je razblinjalo njeno življenje. Za kapljicami je ostala sled vlage, na tleh se je razvijala plesen, ona pa je vedela: ničesar ne bo ostalo za menoj...

*

Plavolasi terenec in drobna kurirka sta utrujena legla v razmajano tetino posteljo. »Tu naju ne bodo iskali,« je rekel on, »ker je koča preveč ob poti. Kdo bi mislil, da sva si upala sem?«

Dekle je potegnilo odejo do brade. Kako se je prilegla postelja v zakurjeni izbi! Ob peči je žehtela toplota. Vonjalo je po ajdovi kaši. Fantova teta je drémala na zapečku. Odstopila je posteljo poznim obiskovalcem. »Naspita se nocoj,« je rekla, »vem, da le redko spita v postelji.« Nista se branila. Dekle si je šlo z roko čez čelo. »Torej si se odločil?« je zašepetala. »Odločil,« je odgovoril fant. Ona pa je nadaljevala: »Zdi se mi tvegano. Pot do tja je dolga. Tam nikogar pobliže ne poznaš.«

Okna koče so bila zagrnjena. Za njimi je molčala noč. S slamnate strehe so visele ledene sveče. Tišino zasnežene vasice nad goricami so le tu in tam vznemirili psi.

»Ve, da ji bom pomagal. Kako bi jo mogel razočarati!«

Oba sta molčala. Potem je vprašala: »Ali jo imaš rad?«

Ni odgovoril takoj. Čez čas je rekel: »Samo nekaj tednov v Ljubljani po razpadu države sem mislil, da bi jo imel rad kot dekle. Tisto je minilo. Kljub temu jo imam zelo rad.«

V dekličine oči je legla komaj vidna senca. Svetlolasi fant je bil junak njenih sanj.

Pozabil je na dekle ob sebi. Zopet je bil pastir. Dva drobna pastirja, deklica in deček, sošolca in tovariša na paši. Včasih ji je pomagal zavračati živino. Bila je samo pastirica, gospodinjini so jo klicali »punca« in vsi pri hiši so ji nalagali delo.

V šoli sta pod klopjo brala knjige. Prinašal jih je on. Brala sta vse od kraja. Ona je knjige doma skrivala, posebno še, če so bile brezbožne in zaljubljene. Kjerkoli je bila, nikjer niso marali, da bi brala. Samo učitelj v šoli večkrat ni hotel videti, da sta pod klopjo skrivala odprte knjige.

Lepega dne je učitelj sklenil, da bo fanta in dekle poslal v mestne šole. »Vsakdo lahko študira, če ima le denar,« je rekel. In potem: »Zakaj ne bi še vidva, ki vama učenje ne dela težav. Banovina mora pomagati.«

Banovina pa ni pomagala. Nihče ni pomagal. Fant je zvedel prvi. Obiskal jo je na paši. Prinesel ji je »Grofico beračico«. Takrat se jima je zdela zanimiva. Vsako knjigo, ki jo je sam bral, je prinesel tudi njej. Ni bilo mnogo knjig v domači fari. Prehitro sta prebrala vse, kar je bilo moč dobiti.

»Učitelj je rekel, naj ti povem, da ne bo s šolo nič. Ne dajo denarja. Prezgodaj sva se veselila.«

Njej so po licih polzele solze. Fant si je grizel ustnice. Bila sta še otroka, a v resnici pravzaprav nihče ni utegnil biti otrok. Samo v zibelki morda, pozneje ne več.

Kmalu potem je odšel v Zagreb za vajenca. Njej je poiskal službo pestunje. Ni odšla z njim. Zagreb se ji je zdel predaleč in preveč tuj. Bila je navezana na revni dom, na mater in na vinograde nad sadovnjaki, na samotne poti, po katerih so se z roko v roki sprehajali zaljubljeni junaki iz knjig, govorili drugačen jezik kot težaki na njivah (med njimi je bila tudi ona) in živeli drugačno življenje, kakor je bilo vse, kar jo je obdajalo in oklepalo v ozki krog, iz katerega je peljala pot samo do pestunje, do dekle v gosposki hiši in zadnje delavke v tovarni, a še po tej poti je že hodilo toliko njej enakih, da zanjo ni bilo zlahka najti prostora.

Potem je slišala, da je postal komunist. Ni hodil v cerkev, ni molil in sploh so govorili o njem čudne reči. Pobožne ženske so se križale in vzdihovale: »Križ božji, fant se je v mestu zgubil. Še k maši ne hodi in nekdo, ki dobro pozna take stvari, je rekel, da je postal pravi antikrist. Gospoda župnika ne spoštuje, praznikov mu ni mar.« (Da je bil fant pošten in dober s svojo materjo, o tem niso govorili. To ni bilo važno, važno je bilo samo, da ni hodil v cerkev).

Kadar je prihajal domov, sta se srečevala. Nekoč ga je vprašala: »Ali si res komunist?« V domači vasi ljudje dotlej še niso slišali o kom, da bi bil komunist. Komunizem so poznali samo iz cerkve, kjer so molili za župnikom, naj bog reši Rusijo in obvaruje nesrečno Španijo pred komunisti. Kaj je pravzaprav pomenila vsa reč, ljudje niso vedeli.

»Če bi to stvar poznala, bi se tudi ti odločila zanjo,« je odgovoril po kratkem premisleku.

*

Z muko se je prerinil do šole. Ni bilo kaj posebnega, a bila je šola. Potlej je zvedela, da so njega zaprli. Obdolžili so ga atentata na osebnost, ki je imela pri zagrebški policiji veliko besedo. Fantu je šlo za glavo. Preden so ga obsodili, je razpadla država. V zmedi, ko so ustaši prevzemali oblast, ga je rešila Anka, dekle, ki ni poznalo strahu. V celico mu je vtihotapila pištolo in žago. Več ni potreboval. Umaknil se je v Ljubljano, kasneje ga je poklicala dolžnost v domače kraje.

*

Gorice, nad goricami koče s slamnatimi strehami in siromaštvom. Na bregeh koče beračice, v ozkih dolinah kmetje, vmes široki trakovi na pol izsekanih gozdov, on pa ni poznal kotička, kjer ga ne bi preganjali. Spal je na senikih in celo v kurniku, v rovih, ki jih je sam izkopal v zemljo, včasih na domačem hlevu in le tu in tam pri znancih v postelji.

Sestanki, zbiranje orožja, prve akcije in vedno nove in nove naloge, nekatere izmed njih so se tudi ponavljale, on pa jih je izpolnjeval. Prva dejavnost je vznemirila okupatorja, preplah ljudi pred tujcem se je umikal prikriti upornosti, tu so se pojavili letaki, tam je nekdo napadel orožnike. Fantovega imena niso izgovarjali čez dan. O njem so šepetali samo zvečer, ko so za zagrnjenimi okni privili petrolejke in so družine posedle za pečmi.

Samotna noč v Prekmurju, v ločju na rokavih Mure in v vitkih jagnedih rahel drget; noč v oknih hiš in noč v spečih vaseh; med drevesi in grmovjem pa so čakali madžarski orožniki. Dve senci sta se plazili proti jasi, pritajeni koraki so se previdno bližali a prav v naročje — zasedi. Izdaja!

Streli in klici so presekali noč in tišino. Štefan je omahnil, Vinko je ranjen ušel. Tri dni se je prebijal čez Muro in z bridkostjo misli na padlega tovariša Kovača. Iskali so ga. Pretaknili so ves gozd in ločje. Reka je šumela med bregovi, iz njenih mrtvih rokavov je vonjalo po trohnobi, fant, ki se je prebijal ranjen in sam, pa ni poznal ne počitka ne omahovanja, ne misli na smrt. Pot je vodila dalje. To pot je izbral zavestno in zavestno hodil po njej.

S Pohorja in Prekmurja je povezoval prve borce z ljudmi, ki so bili pripravljeni pomagati in se vključiti v skupen boj. Fantje so odhajali v partizane, telefonski vod je bil poškodovan, napad na orožnike je vznemiril okupatorja. Na Vinkovo mlado glavo je razpisal deset tisoč mark.

Ljudje so onemeli. Deset tisoč mark — to je bil velik denar tu, kjer so denar videli vse preveč poredko, kjer sta v kočah nad goricami glad in pomanjkanje naznanjala pomlad in po slabih letinah tudi žalostno jesen in zimo.

Bil je nekje na položaju, ko je prejel njeno pismo. »Postala sem to, kar si ti,« mu je pisala. In še o denarju in legitimacijah, ki bi jih lahko dobil (v Ljubljani jo je spoznal s svojimi tovariši). Kako je bil vesel tega pisma! Ni ga raztrgal, nosil ga je s seboj. Tako sta bila končno oba na eni fronti. Zdaj je bil prepričan: vztrajala bo do konca tako kot on in izpolnjevala svoje dolžnosti...

»Jutri pojdeva na pot. Še pred dnem morava biti v Halozah, kjer naju ljudje ne poznaju. Legitimacije so dobro ponarejene, nič se nama ne more zgoditi.«

»Jutri pojdeva na pot,« je ponovila in se še tesneje zavila v rdečo odejo, ki je vonjala po potu in zatohlosti.

Teta je planila iz zapečka. Nekdo je s sekiro vlamljal vrata. »Nemci! Bog se nas usmili!« Ženica je brez moči slonela ob peči.

Z ročno bombo v roki je Vinko planil na prag izbe. »Za menoj!« je zasikal proti kurirki. »Morava se prebiti!«

Dvignil je roko, da bi jima z bombo izsilil pot. Tedaj je zaropotalo in pokosil ga je rafal strojnice. Mladega, rosno mladega a zrelega, resnega in upornega. Tak se je hotel ves razdati siromakom nad goricami, a zdaj so ga pogoltnile črne sile. Boril se je za boljši svet, hotel je, da bi ta svet segal do domačih vrhov. Eden izmed vrhovcev pa ga je izdal. Za deset tisoč mark. To je bil velik denar. Za viničarsko revščino tako velik, da je tisti propadli vrhovec lakomno pozabil na vse ostalo in ga prodal.

*

Njo pa so spet zasliševali. Kaj vendar še hočejo od mene, je mislila. Saj vendar pravijo, da me bodo ustrelili. Končno mi pri vsem ne morejo dokazati nič posebnega. Treba je samo tajiti, tajiti, samo ne povedati resnice in vendar govoriti tako, da bo zanje resnica.

(Nadaljevanje na 9. strani)

Narodni heroj Vinko Megla, član KPS, mladinski aktivist in diverzant v Zagrebu. Padel 26. januarja 1942 v Mali vasi pri Ormožu

Dušan Mevlja

O PARTIZANSKEM DRAMATIKU IN NJEGOVI IGRI

Matej Bor si je končno le ogledal svoje »Raztrgance« v partizanski obleki

Partizanskega gledališča si ne moremo predstavljati brez Mateja Bora, ki je poleg mnogih skečev napisal dva poglavitna dramska celovečerna partizanska teksta »Težko uro« in »Raztrgance«. Rojstvo teh dveh dram je bilo pravo doživetje za ansambel partizanskega gledališča, ki si je dotlej pomagalo s skeči in enodejankami različnih avtorjev. Kot član tega gledališča lahko zapišem, da je bilo vzdušje v ansamblu, potem ko je Matej Bor prinesel v Črnomelj »Raztrgance« izredno navdušeno in ustvarjalno. Imeli smo po dolgem času svoj prvi tolikanj pričakovani partizanski celovečerni dramski tekst, postali smo pravo, pravcato partizansko gledališče s svojim, izvirnim, partizanskim repertoarjem.

Avtor, ki je sam nestrpno pričakoval uprizoritev svojega dela, pa ni dočakal premiere, ki je bila 14. septembra v Črnomlju in je bila obenem tudi krstna predstava njegovega teksta. Zdravil se je daleč od tod, v Italiji, kamor ga je prepeljalo zavezniško letalo.

Slovesni trenutek, ko se je dvignil zastor in so na osvobojenem ozemlju zaživeli njegovi »Raztrganci«, je nekoliko grenila zavest, da tej zgodovinski svečanosti ni mogel prisostvovati avtor. Tolažili smo se z mislijo, da si bo avtor, brž ko bo ozdravel in se povrnil v domovino, gledal eno izmed repriz. A ta domneva se ni uresničila. Zdravljenje njegove zlomljene noge se je zavleklo, konec zime, v začetku leta 1944, pa so zavezniška letala prepeljala ansambel partizanskega gledališča iz Bele krajine v severno Dalmacijo, kjer je bil na varnem pred morebitnim umikom nemških armad skozi slovensko osvobojeno ozemlje. In tako avtor spet ni mogel videti svojih »Raztrgancev« v izvedbi partizanskega gledališča na osvobojenem ozemlju severne Dalmacije, v Zadru aprila in maja leta 1945, tik pred osvoboditvijo. Zamudil je tudi predstavo v osvobojeni Ljubljani, ki je bila 19. maja 1945 v zgradbi ljubljanske Drame. Takrat se je mudil menda v Beogradu. Vse je že kazalo, da Matej Bor nikoli ne bo videl svojih »Raztrgancev« v izvedbi partizanskega gledališča, kajti ansambel partizanskega gledališča se je razkropil po osvoboditvi na vse strani: en del je ostal v Ljubljani, drugi del je odšel v Trst, tretji del, kjer so bili zlasti mlajši igralci, pa v Maribor. Zanimivo je dejstvo, da si je medtem avtor ogledal »Raztrgance« na Češkem, v Pragi, v izvedbi ansambla Narodnega divadla — le slovenske partizanske uprizoritve mu ni bilo usojeno videti.

In vendar se mu je ponudila še ena priložnost: ob proslavi slovenskih brigad leta 1952 se je ansambel bivšega partizanskega gledališča ponovno zbral v Ljubljani, od koder je krenil z »Raztrganci« na turnejo po Beli krajini in Dolenjski. Turnejo je zaključil s slavnostno predstavo na prostem v Dolenjskih Toplicah ob Sušici na predvečer velikega slovenskega partizanskega praznika, v za to priložnost nalašč zgrajenem lesenem mlinu, ki je bil s Sušico čudovito okolje za to partizansko igro.

Tej predstavi je imel namen prisostvovati tudi Matej Bor, toda spet ga je doletela smola. Pokvaril se mu je avto, in zamudil je predstavo. Že je kazalo, da je bila zadnja priložnost zamujena, a ansambel bivšega partizanskega gledališča se je pozneje še enkrat zbral in uprizoril »Raztrgance« na čast odkritja spomenika ljubljanskim ilegalcem, v ljubljanskem Mestnem gledališču.

Po predstavi je v prijateljskem razgovoru z igralci zadovoljen izjavil, da je to do danes najboljša uprizoritev »Raztrgancev« na Slovenskem. Zlasti mu je ugajala prirodna igra igralcev. Med avtorjem in igralci se je razvil prisrčen pomenek, v katerem so vsi skupaj obujali nepozabne spomine na skupno delo v partizanih. Tako si je Matej Bor kljub vsem zaprekam in težavam vendarle končno le ogledal svoje »Raztrgance« v pristni partizanski zasedbi.

Mednarodno sodelovanje bivših borcev

ŠLEPI VETERANI ZDA PROTI RASNI DISKRIMINACIJI

Združenje slepih veteranov ZDA je poslalo predsedniku Kennedyju, članom vlade ZDA in generalnemu sekretarju OZN U Tantu resolucijo, ki so jo sprejeli na svoji osemnajsti letni skupščini. V tej naglašajo zahtevo slepih veteranov, da je treba čimprej prenehati z rasno in versko diskriminacijo.

V resoluciji je potrjena pravilnost smotrov, naglašenih v Kennedyjevem sporočilu o državljanskih pravicah. V njej omenjajo tudi pozitivno akcijo predsednika ZDA, ki hoče z zakonom zagotoviti popolno izvajanje ustavnih pravic, zagotovljenih vsem Američanom. Resolucija zahteva od kongresa ZDA, da utrdi zakon o državljanskih pravicah, »ki jasno in dokončno odstrani licemerno nasprotje med načeli in prakso«.

»Svet se zaveda nesmiselnosti uporabljanja barve kože kot merila za presojanje ljudi,« je nadalje rečeno v resoluciji slepih ameriških veteranov, katerih združenje, ustanovljeno leta 1945, je član Svetovne federacije bivših borcev (FMAC).

DOBRODELNA AKCIJA FMAC ZA IZBOLJŠANJE PROGRAMA REHABILITACIJE

Od 6. do 8. novembra so v Parizu v prostorih Svetovne federacije bivših borcev razposlali darila, ki so jih v zadnjih mesecih federaciji pošiljali njeni člani — združenja iz raznih delov sveta.

Sredstva, ki so jih dobili s to dobrodelno akcijo, ki jo organizira Svetovna fondacija bivših borcev, ki je organ FMAC za ustanavljanje skladov v Evropi, bodo uporabili za izboljšanje programa rehabilitacije bivših borcev.

PRIPRAVE ZA MEDNARODNO ŠPORTNO TEKMOVANJE INVALIDOV

V visoki šoli za telesno kulturo v Tojani (Japonska) je bilo konec septembra trinajsto tekmovanje japonskih invalidov športnikov, na katerem je sodelovalo 2000 invalidov. Tekmovali so v raznih disciplinah. To je bila priprava na mednarodno športno tekmovanje invalidov, ki bo po olimpijskih igrah 1964.

Generalni tajnik japonskega odbora za mednarodno športno tekmovanje invalidov dr. Kaoru je izjavil, da bo mednarodno tekmovanje invalidov organizirano neposredno po olimpiadi v Tokiu. S tem hočejo nuditi vsem invalidom športnikom močnejšo pobudo za nadaljnje uspehe pri njihovi rehabilitaciji in pri športnem udejstvovanju.

ERKI GISELBERG JE OBISKAL BEOGRAD

V Beograd je prišel na obisk Erki Giselberg, ki je član vodstva Združenja vojnih invalidov Finske. Le-ta je dobitnik letošnje nagrade Svetovne federacije bivših borcev »Margarete Rap«, ki se dodeljuje v smislu mednarodnega sodelovanja in na podlagi izjemne aktivnosti članov organizacij borcev, vključenih v FMAC. To nagrado je porabil za potovanje in je do sedaj obiskal združenje borcev Francije in sedež FMAC v Parizu, Anglije, Nizozemske, Danske, Švedske, Avstralije in ZR Nemčije.

V Beogradu je bil od 21. do 26. oktobra. Obisal je zvezni odbor ZZB NOV. Ogledal si je tudi Zvezni inštitut za rehabilitacijo, Zvezni inštitut za protetiko in Muzej JLA. Obiskal je tudi Zvezni sekretariat za ljudsko zdravstvo in socialno politiko kakor tudi Združenje vojaških vojnih invalidov v eni od beograjskih občin.

DVE PISMI IZ ITALIJE

Predsednik Združenja vojnih invalidov Italije Pietro Ricci je pisal generalnemu sekretarju ZZB Ivanu Božičeviću. V svojem pismu se je zahvalil njemu in vsem bivšim borcem Jugoslavije za prisrčen sprejem delegacije, ki je prisostvovala proslavi 20. obletnice ustanovitve italijanskih brigad, ki so se borile v sestavu NOV. Zahvalil se je tudi za album slik s proslave.

Generalni sekretar italijanske federacije partizanskih združenj Umberto Mercuri je pisal sekretarju ZZB NOV Mirku Kaležiću in se zahvalil za vse ljubeznivosti, ki so jih bili deležni ob obisku Jugoslavije, in za poslani album slik. Ker pa bi vsi udeleženci želeli imeti slike z obiska v Jugoslaviji, prosi, da bi jim jih poslali.

BRZOJAVKA ZZB NOV JUGOSLAVIJE SOVJETSKEMU KOMITEJU VOJNIH VETERANOV

Ob 46. obletnici oktobrske socialistične revolucije je zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije poslal Sovjetskemu komiteju vojnih veteranov v imenu vseh borcev NOV Jugoslavije tople in prisrčne brzojavne čestitke.

PROCES PROTI VOJNIM ZLOČINCEM V OSWIECIMU...

V Frankfurtu je bil za 22. decembra napovedan proces proti vojnim zločincem iz nacističnega taborišča v Oswiecimu. Po obsegu in političnem pomenu naj bi to bilo eno od najbolj množičnih povojnih sojenj vojnim zločincem na področju ZR Nemčije. Zato je vladalo zanj veliko zanimanje, tako med nemško kakor tudi ostalo evropsko javnostjo. Vse je pričakovalo, da se bo s tem procesom zahodnonemško sodstvo vsaj delno rehabilitiralo.

Toda namesto vesti o procesu proti vojnim zločincem je prišlo sedaj obvestilo, da so predsednika procesa Foresterja odstavili, in to zaradi tega, KER JE ZA ČASA HITLERJA BIL TUDI SAM ŽRTEV NACISTIČNEGA HITLERJEVSKEGA NASILJA! KOT ŽRTEV NACIZMA BI ON, TAKO NAMREČ DOMNEVAJO, NE BIL DOVOLJ OBJEKTIVEN PRI SOJENJU TISTIH, KI SO TUDI NJEGA PREGANJALI. NAMESTO FORESTERJA BODO IMENOVALI (kdaj in koga?) NOVEGA PREDSEDNIKA, KI BO PO IMENOVANJU NAKAZAL NOV DATUM PROCESA.

Zdi se, da gre pri tem za nov manever vplivnih nacistov in tistih krogov, ki le-te podpirajo. Z odlaganjem procesa želijo pridobiti na času, ker se nadejajo, da bo sprejeta zahteva nacistov in militaristov po splošni amnestiji vseh vojnih zločinov. Seveda bi v takem primeru postal proces v Frankfurtu brezpredmeten.

Vest o odložitvi procesa je izzvala upravičeno ogorčenje in proteste ne samo v ZR Nemčiji, pač pa v vsej svetovni javnosti.

ŠTEVILKA 8905

Bilo je 13. oktobra 1942. leta v koncentracijskem taborišču Neuengamme. Ležal sem v taboriščnem revirju. Mrzlo jesensko deževje je pripomoglo k temu, da je bil revir prenapolnjen. Po dva in trije smo ležali v lesenih pogradih. Kljub veliki umrljivosti, saj so izčrpani in bolni interniranci množično umirali, je bil revir natrpan. Umrle so zamenjali novodošli in v upanju na okrevanje dočakali isto usodo. V teh dneh sem šele imel priliko spoznati, kaj je dejansko taboriščni revir. Z eno besedo bi lahko navedel, da je bil revir samo čakalnica na smrt. Veliko jih je prišlo notri, toda malo jih je bilo, ki so sami šli ven.

Vsak večer, ko so po končanem apelu prispeli novi kandidati smrti, sem nekako s strahom opazoval novodošle izčrpane heftlinge, nekatere že na kraju svojih moči, boječ se, da je med njimi tudi kakšen prijatelj-rojak. Čeprav sem si dejansko želel druščine, sem si vedno oddahnil, če nisem nikogar med novimi poznal... Dobro se držijo, sem si mislil in tudi sam računal s tem, da bom kmalu zapustil ta dom smrti.

Navedenega dne pa je bilo drugače. Med novodošlimi je bil tudi jetnik, ki me je kljub v papirnat ovoj omotanemu obrazu spominjal na tovariša Ivana iz Medvod. Stisnilo me je pri srcu ob misli nanj. Morda pa le ni on, sem se tolažil, toda preveč dobro sem ga poznal, da bi ga lahko zgrešil, čeprav razen nosu ni bilo videti ničesar. Nalahno sem ga poklical, ko je minila sprejemna procedura. Slišal je svoje ime, se ozrl. Bil je on, toda tak, da ga lastna mati ne bi spoznala, če bi ga videla. Človek ne bi mogel verjeti, da lahko v pičlih šestih mesecih postane iz sicer zdravega in močnega človeka čisto navaden »muzelmann«, če tega ne bi sam videl in doživljal. In tak muzelman je stal pred menoj. Ivan, ki je še v Begunjah predstavljal moškega v najlepših letih s svojimi sto kilogrami teže.

Nisem se mogel premagati, zlezel sem s pograda in šel k njemu, čeprav to ni bilo dovoljeno. Sto vprašanj bi mu rad hkrati zastavil, toda ko sem opazil, da je komaj dahnil moje ime, sem se premislil. Bil je slab, slabši kot sem si predstavljal. Govorile so le oči in še te brez tistega leska, ki predstavlja življenje. Komaj mi je povedal, da ga je kapo stolkel, da so ga morali prinesti z dela v taborišče. Ko je bolničar Pavlek spoznal v njem mojega rojaka in prijatelja, mu je dodelil posteljo pod menoj med prvimi, kajti Ivan se je komaj držal na nogah. Pomagal sem mu in ga spravil spat kot dojenčka. Pripogibanje mu je povzročalo hude bolečine. Kazno je bilo, da je od tepeža odnesel tudi notranje poškodbe. V nekaj nevezanih stavkih mi je mukoma uspel povedati, da se je kapo spravil nadenj samo zaradi tega, ker se je zavzel za nekega mladega Rusa, ki ga je kapo neusmiljeno pretepal z lesenim kolom. S pestjo ga je zbil na tla, potem pa je udrihal po njem s kolom in ga brcal, kamor je naneslo. Tako zdelanega so prinesli po končanem delu v taborišče.

Ker mu je govorjenje povzročalo še večje bolečine, kar ni čudno, saj je imel obe ustnici prebiti in razbito čeljust, sem sklenil, da ga ne bom več nadlegoval z izpraševanjem. Rekel sem mu še, če bo kaj rabil, naj me mirno pokliče, saj ležim takoj nad njim. Ko bi takrat vedel, da je bil to najin poslednji razgovor, bi ne odnehal, zakaj imela bi se še mnogo pomeniti, toda človek nikoli ne ve, kaj je prav in bolje, še manj pa, kaj bo sledilo naslednjo uro. In tako se je zgodilo, da se zjutraj ni več odzval mojemu voščilu jutra, niti ne na klic. Ležal je negiben in ko sem ga prijel za roko, je bila mrzla, mrzla kot more biti le roka mrliča. Umrl je ponoči, ne da bi vedel, čeprav sem ležal nad njim. Umrl je kot nekaj deset drugih, ne da bi izrazili svojo zadnjo željo, morda pozdrave domačim. Morda je bil preslab, da bi me sploh poklical, ali pa sem jaz tako trdno spal, da sem preslišal njegove zadnje izrečene besede, želje. Milo se mi je storilo in zjokal sem se kot otrok, prvič in zadnjič v taborišču, kajti v njem sem izgubil rojaka, prijatelja in človeka, s katerim sva delila tegobe dachauske »štrafkomande« — človeka, s katerim sva se kljub razliki v letih tako dobro razumela in ujemala. Bil je dober človek, plemenitega značaja, veder in poln vere v zmago ideje, za katero je tudi prišel v koncentracijsko taborišče.

Tako je umrl v noči od 13. na 14. oktober 1942 v Neuengamme prvi Jugoslovan, Slovenec, zaveden rodoljub in antifašist Ivan Bergant, doma iz Stare Loke. Na njegovo izčrpano in pretepeno telo, polno podplutb, pa so napisali z modro kredo No 8905.

STANE TUŠAR

Nadaljevanje s 1. strani

Marko Vujačić

panju. Tovariš se pozdravlja s tovarišem, povprašuje kakšno je junaško zdravje, drug drugemu pripovedujejo o bojih in uspehih v svojih krajih. Vsi se zanimamo in sprašujemo, kdaj bomo videli Tita, našega slavnega komandanta. Seznanjamo se z vsemi voditelji. Tu so naši legendarni komandanti. Ne vem, kateri izmed njih je slavnejši, boljši in pogumnejši. Toda vsi so skromni, ne ponašajo se s svojimi junaštvi, oblečeni so kot navadni vojaki, brez kakršnihkoli višjih znakov, ki bi jih ločili od drugih vojakov.

Ob desetih dopoldne sporočajo delegatom, naj pridejo k tovarišu Titu. Vsi se veselimo, ker večje število delegatov še ni videlo Tita. Vstopamo v njegovo delovno sobo, nameščeno v izkopu v hribu, podobnemu železniškemu predoru, zakaj le v takem zaklonišču je bil človek varen pred sovražnikovim bombardiranjem. Tito je oblečen preprosto, v sivo vojaško obleko, ki je že dokaj ponošena, brez kakršnihkoli vojaških znakov. Suh je, utrujen od dela, vendar vesel in nasmejan. Sprejema delegate. Vsi se objemamo z njim, vsi zremo vanj in čakamo njegove besede. Potem, ko smo posedli, nam Tito pravi:

»Vem, da ste prenašali velike napore in težave, ko ste se prebijali skozi sovražne vrste; premagati vse to je bilo težko, toda naši borci zmorejo vse in zanje na poti ni preprek. Zgodovina nam je odmerila, da moramo prenašati velike težave in veliko žrtvovati, da bi bile kasnejše generacije deležne boljšega in srečnejšega življenja.«

Knjige v Beogradu

MED 7. IN 12. NOVEMBROM JE BIL V KUPOLASTEM PAVILJONU BEOGRAJSKEGA VELESEJMA VIII. MEDNARODNI KNJIŽNI SEJEM. O NJEM JE DOKAJ OBŠIRNO PISALO ŽE DNEVNO ČASOPISJE, ZATO BI BILO ODVEČ, ČE BI SE SPUŠČALI V PODROBNOSTI, KI SE TIČEJO SPLOŠNIH PODATKOV.

Velja pa, da so na sejmu poleg jugoslovanskih zastopani vsi dosežki na literarnem in znanstvenem področju praktično iz celega sveta. Sam paviljon je največji zaprti prostor v Jugoslaviji, saj merijo samo razstavne površine nad 15.000 kvadratnih metrov, razstavljenih pa je nad 60 tisoč knjig. Poleg Jugoslavije se je sejma udeležilo še 17 drugih držav, med njimi Kuba, Japonska in Indija.

Bralce TV-15 bo verjetno bolj zanimalo, kako je na sejmu zastopana tematika II. svetovne vojne in delavskega revolucionarnega gibanja v svetovnem merilu, pri nas pa tematika iz NOB.

Na Poljskem deluje založba ministrstva narodne obrambe, ki izdaja razen vojaških strokovnih del tudi spomine udeležencev II. svetovne vojne in revolucionarnih gibanj. Leta 1959 je založba razpisala natečaj za roman iz zgodovine osvobodilnega boja Poljakov, za vojaške spomine ali za roman o problemih sodobne Poljske. Na natečaj je prispelo 166 del... Na natečaj za leposlovno delo o poljski ljudski armadi, ki je bil razpisan 1962. leta, je prispelo 71 del... V izdanih in nagrajenih delih je našlo priznanje junaštvo Poljakov septembra 1939 pri obrambi države, varšavska vstaja 1944 in boji poljskih enot na zahodnem bojišču, v Italiji in na Srednjem vzhodu. To področje je uradna poljska založniška politika pred letom 1958 načrtno zanemarjala in objavljala dela skoraj izključno samo o bojih poljske vojske v sestavu Rdeče armade.

Zaradi takih in podobnih literarnih prizadevanj je, kar se tiče leposlovja, založba ministrstva narodne obrambe Poljske zelo sorodna naši založbi »Borec«. Naj omenim še to, da Poljaki posvečajo veliko skrb estetski obliki knjig, torej dobri opremi.

Tudi sovjetski del sejma je bogat in posebno obširen, kar je razumljivo, saj se posebno ruska knjiga ponaša z velikimi nakladami in zato zelo nizkimi cenami. Oprema in papir sta v glavnem preprosta, čeprav ne manjka lepo opremljenih knjig. Tudi sovjetske knjige zelo pogosto obravnavajo vojno in revolucionarno tematiko, čeprav je od oktobrske revolucije in državljanske vojne preteklo že več kot 40 let.

Prav posebno razveseljiv pojav pa so knjige, ki obdelujejo razdobje, ki ga v SZ imenujejo »kult osebnosti«. Tu so mišljene deformacije in hude napake Stalina in njegove okolice, pa vsega sistema, ki je nastal v tem času. To so literarna dela, kakor je »En dan Ivana Denisovića«. Več sovjetskih avtorjev tudi v svojih delih kritično obravnava prvo razdobje II. svetovne vojne v SZ, ko je Rdeča armada morala zapuščati obsežne in bogate zahodne predele ter se umikati na vzhod. V teh delih vstaja pred nami spet veličina klasične ruske literature.

V zahodnih državah, kjer je levičarsko gibanje maloštevilno in slabotno, je razumljivo, da nosi založništvo, ki je v rokah desničarjev ali v najboljšem primeru nevtralcev, pečat hladne vojne. Nekaj malega memoarskih del visokih vojaških in političnih funkcionarjev je vse, kar so napisali ljudje o II. svetovni vojni s tega področja. Pa še nekaj romanov...

V Franciji in Italiji, kjer so levičarske stranke močne in imajo svoje založbe, je glede tega bolje. Posebno v Italiji, kjer mnogi bralci zahtevajo dela s to tematiko. Zato tiskajo nekatere take knjige celo založbe, ki jih imajo v rokah privatniki. Trgovina je pač trgovina... **M. P.**

Nikolaj Pirnat: Nočni juriš, linorez

NOB V RISBI, OLJU IN GRAFIKI

V obnovljeni Mestni galeriji v Ljubljani so si zadnje dni številni obiskovalci ogledali skrbno pripravljeno in bogato razstavo likovnih del s tematiko NOV, ki zajema obdobje narodnoosvobodilne vojne pri nas od 1941. leta pa do osvoboditve. V sodobno opremljenih razstavnih prostorih se vrste risbe, grafike in druge stvaritve naših priznanih partizanskih likovnih umetnikov Šubica, Klemenčiča, Vidmarja, Miheliča, Pirnata in drugih.

Ob ogledu likovnih stvaritev se obiskovalec zamisli in z občudovanjem zre v razstavljena dela, ki tako naravno ponazarjajo NOV in izražajo silo in vero, s katero so nam naši partizanski borci izbojevali svobodo. Pretresljiva so dela, iz katerih vejejo vse grozote in vstajajo težki prizori minule vojne.

Za deli naših priznanih ustvarjalcev se zopet vrste dela mlajših povojnih likovnikov, ki skušajo dohiteti tovariše iz partizanskih let, umetnike, ki jih je izklesala NOV v ognju in železu sovražnikovih ofenziv. Saj je njihova ustvarjalnost rasla v gozdovih in z osvoboditvijo dosegla svoj višek.

Razen pri Kosovem »Uporu«, slikarsko razgibanem in kompozicijsko zelo uspelem delu, se obiskovalec vsekakor najdlje zadrži pri mojstrovini Marija Preglja, mozaiku »Sutjeska«. Temu sledi nekaj del abstraktne umetnosti.

Razen res kvalitetnih slikarskih del vidimo na razstavi še dela kiparjev, umetniške fotografske povečave spomenikov in spomeniških obeležij NOV, med katerimi prav gotovo najbolj izstopa Savinškovo delo iz Celja. Zelo uspel je tudi Črnetov kip »V pregnanstvo« in Putrihova plastika »Interniranec«.

Uspela razstava je prav gotovo izraz teženj naših starejših in mlajših likovnih umetnikov, prikazati zgodovino narodnoosvobodilnega boja široki javnosti v vsej njeni veličini.

Nov uspeh Partizanskega invalidskega pevskega zbora v Trstu

V soboto, 9. novembra, je Partizanski invalidski pevski zbor nastopil v Trstu v dvorani »Prvi maj«. Na programu so imeli partizanske in narodne pesmi. Zbor je v imenu gostitelja Slovenske prosvetne zveze pozdravil prof. Ubald Vrabec.

O nastopu zbora beremo v »Primorskem dnevniku« obširno in laskavo oceno, ki se konča takole:

»Zbor se ni mogel odtegniti enodušni zahtevi po ponovitvah in dodatkih in tako se je na splošno zadovoljstvo poslušalcev ta lep in navdušujoči koncert raztegnil še čez pripravljeni program in še bi ljudje sedeli, poslušali in ploskali, saj jih je vse prevzel notranji ogenj partizanske pesmi, katerega sij še žari v vsej svoji svetlobi in še ogreva z vso svojo toplino naša srca, posebno pa še srca vseh bivših partizanskih borcev.«

Z enakim programom je v nedeljo nastopil v Križu, kjer ga je občinstvo sprejelo s prav takim navdušenjem kot v soboto v dvorani »Prvi maj«.

Partizanske znamke

Da bi čimbolj dostojno počastili obletnico II. zasedanja AVNOJ, je skupnost jugoslovanskih pošt uresničila zamisel, da za praznik »dneva republike« izda priložnostno znamko z originalnim odtisom partizanske znamke, ki je bil izdelan in pripravljen za izdajo že leta 1944.

Spominska partizanska znamka bo izdelana v rdeči barvi z zlato bronzo. Osnutek za to prvo partizansko znamko je izdelal slikar Djordje Andrejević-Kun, ki je za časa NOV po ukazu Vrhovnega štaba pričel pripravljati vse potrebno za izdajo te znamke. Ko je izdelal osnutek, je pripravil lesen kliše in odtisnil 20 kosov partizanske znamke, ki pa je bila še brez oznake vrednosti. Na znamki je bil narisan partizan z razvitim praporom, ki je v desnici držal puško. Na desni strani znamke je bila peterokraka zvezda. Nad partizanom je v latinici, spodaj pa v cirilici napisano: Jugoslavija. Nadaljnje tiskanje te znamke je preprečil nemški napad na Drvar. Kot so Nemci ob tej priložnosti uničili vse, kar jim je prišlo pod roke, so uničili tudi kliše za znamko.

Vendar sta se ohranila dva odtisa te znamke. Enega izmed teh je imel še umetnik Kun. Tako bodo lahko za 20. obletnico II. zasedanja AVNOJ vnovič ponatisnili to dragoceno partizansko znamko. Leva stran znamke bo ostala takšna, kot je bila v prvotni zasnovi, na desni strani pa bo pripisano še »29. november 1943 — 1963« in narisana oljčna vejica, kot simbol prizadevanj za mir naše socialistične dežele, z označbo vrednosti. Znamka bo odtisnjena v nakladi treh milijonov kosov.

Z izdajo spominske partizanske znamke bo skupnost jugoslovanskih pošt res lepo počastila naš veliki praznik, hkrati pa obogatila filatelistične zbirke širokega kroga zbiralcev znamk doma in v tujini s to dragoceno filatelistično redkostjo.

Veleblagovnica

nama

Ljubljana

vam v poslovalnicah:

- Pred pošto, Cankarjeva 1
- Tromostovje, Wolfova 1
- Pohištvo, Wolfova 6
- Sneguljčica, Wolfova 1
- Konfekcija, Čopova 7

nudi v veliki izbiri

vse za dom, družino in gospodinjstvo

Bivši vojni ujetniki zahtevajo

da novi pokojninski zakon pravičneje uredi njih položaj

Pred kratkim je bila v Beogradu razširjena seja komisije za bivše vojne ujetnike pri Predsedstvu ZZB NOV Jugoslavije, ki so se je udeležili tudi predsedniki in tajniki republiških komisij za bivše vojne ujetnike in tovarišica Saša Javorina, sekretarka predsedstva ZZB NOV Jugoslavije.

Na tej seji so obravnavali organizacijska vprašanja in se pogovorili o delu sekcij bivših vojnih ujetnikov pri združenju borcev NOV ter njihovih komisijah pri okrajnih, oblastnih oziroma pokrajinskih in republiških predsedstvih ZZB NOV. Obravnavali so tudi vprašanja o vključevanju bivših vojnih ujetnikov v združenja borcev in uveljavljanju njihovih pravic po zakonu o pokojninskem zavarovanju (člen 34, 75 in 31), o mednarodnih zvezah vojnih ujetnikov in drugo.

Iz poročil je bilo razvidno, da komisije za bivše vojne ujetnike obstajajo pri vseh republiških predsedstvih ZZB NOV, prav tako v Vojvodini in Kosmetu ter v vseh okrajih, kjer živi večje število bivših vojnih ujetnikov. Pri velikem številu občinskih združenj borcev NOV v Srbiji, Hrvatski, Črni gori, Bosni in Hercegovini delujejo sekcije vojnih ujetnikov samostojno in le manjše število jih je združenih s sekcijami internirancev. Najslabši je položaj v Sloveniji, kjer so ustanovljene pri občinskih združenjih borcev šele prve sekcije. Največje število bivših vojnih ujetnikov ima SR Srbija, 150.000; SR Hrvatska jih ima skupno okoli 20.000. od teh jih je včlanjenih le 6000, v Bosni in Hercegovini jih je včlanjenih 3600, še slabše pa je v Sloveniji, kjer je od skoraj 30.000 vojnih ujetnikov le okoli 2000 članov ZB. Tako je le majhno število bivših vojnih ujetnikov včlanjenih v organizacije ZB, čeprav je tistih, ki ne izpolnjujejo pogojev 17. člena statuta zveze, zelo malo.

Pri organizacijah ZB še vedno ni pravega razumevanja za včlanjenje bivših ujetnikov in za ustanavljanje sekcij. Razprava je pokazala, da ni v nobeni republiki pereče vprašanje uveljavljanja pravic bivših vojnih ujetnikov po zakonu o pokojninskem zavarovanju po členu 43. ZPZ. Drugačen je položaj, ki ga ustvarjata člena 31 in 75 ZPZ. Ta daje bivšim vojnim ujetnikom pravico do 30-odstotnega povišanja pokojnin; do polne osnove imajo pravico le, če so v ujetniških taboriščih delovali za NOV, a jim pri vstopu v pokoj manjka službenih let za polno pokojnino. V vsej zvezni republiki je zelo malo tistih bivših vojnih ujetnikov, ki so vložili zahtevek po tem členu, še manjšemu številu so bila ta leta priznana: v Srbiji le nekaj 100, v Hrvatski 144, v Bosni in Hercegovini okoli 70, v Sloveniji 30 itd. Vse komisije republiških izvršnih svetov in vrhovna sodišča so 31. člen ZPZ za priznanje dvojnih let za organizirano in aktivno delo za NOV v taboriščih tolmačila tako, da ne zajame bivših vojnih ujetnikov, če niso že pred prihodom v taborišče aktivno in organizirano delovali za NOV, ker je v njem klavzula, ki to zahteva. Tako vsebuje 75. člen ZPZ le minimalne pravice, 31. člen ZPZ pa zaradi takšnega tolmačenja tudi za nekdanje najvidnejše organizatorje protifašistične borbe v ujetniških taboriščih ne prihaja v poštev. V velikem številu ujetniških taborišč po Nemčiji in Norveški je Komunistična partija Jugoslavije prek svojih članov, ki so aprila 1941. leta prišli v ujetništvo, organizirala ilegalne protifašistične borbene organizacije in odporniško gibanje. Prav gotovo je to tudi vplivalo na pripadnike drugih zatiranih narodov. Torej je bila borba v ujetniških taboriščih sestavni del splošne narodnoosvobodilne borbe, saj je bilo v ujetniških taboriščih nad 300.000 naših državljanov.

V zadnjem času se je tolmačenje člena 31 ZPZ za bivše vojne ujetnike-organizatorje protifašistične borbe v taboriščih, nekoliko popravilo. Po republikah je bilo od vloženih vlog skoraj polovica ugodno rešenih. Člani, ki so jim pozitivno rešili vloge po členu 31 ZPZ, so predvojni člani KP, med njimi je kakih 25 nosilcev Partizanske spomenice 1941. Izvršni svet Srbije je že sprejel načelo, da se dvojna leta po členu 31 ZPZ priznajo vsem nekdanjim organizatorjem protifašistične borbe v ujetniških taboriščih in ne le predvojnim članom KP ter že izdal potrebna navodila.

Na razširjeni seji so sprejeli tudi stališče, da je treba priznati dvojno štetje po členu 31 ZPZ vsem organizatorjem protifašistične borbe v ujetniških taboriščih, izvrševalcem sabotaž, ki so pretrpeli posledice, pa čeprav še niso bili člani KP pred aprilom 1941. Novi zakon o pokojninskem zavarovanju naj bi člen 75 ZPZ popravil toliko, da bi zajel še kmetovalce in tiste, ki niso bili pred ujetništvom v delovnem razmerju. Zvezna komisija za bivše vojne ujetnike je predlog že izdelala in ga odposlala naši zakonodaji in predsedstvu ZZB NOV Jugoslavije. Sprejeto je bilo tudi načelo, da mora biti celotna republiška komisija za bivše vojne ujetnike arbiter in sodelavec komisije za priznanje dvojne dobe pri izvršnih svetih v zadevah bivših vojnih ujetnikov.

Sekretarka predsedstva ZZB NOV Jugoslavije Saša Javorina je v razpravi podprla prizadevanja teh komisij in sporočila prisotnim, da se predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije strinja s stališčem in podpira predlog, da se bivšim vojnim ujetnikom pravičneje uredi položaj v novem pokojninskem zakonu, da se pravice bivšim vojnim ujetnikom priznajo in uzakonijo.

Ob zaključku razširjene seje je poročala zvezna komisija o delu pri mednarodnih zvezah bivših vojnih ujetnikov. Jugoslavija je sodelovala na vseh kongresih CIAGP (Mednarodna konfederacija bivših vojnih ujetnikov) ter si vedno prizadevala, da so bile sprejete napredne ter pozitivne resolucije za mir, enakopravnost in sodelovanje med narodi.

Mile Smolinsky

ZJUTRAJ POJDEVA NA POT

(Nadaljevanje s 7. strani)

»Kdaj si se povezala z banditom Vinkom Meglo?«

»Ne poznam ga! Pač, poznala sem ga, ko sva bila še otroka. Skupaj sva hodila v šolo.«

Udarec s pestjo. Nekdo jo je sunil v zid. Omahnila je ob njem, nato se je pobrala. Topa bolečina v glavi, zatem nekaj nedoločenega, morda občutek potapljanja, morda podzavestna želja po sprostitvi utrujenih živcev, potem, da bi jo pustili v miru. Ali še ne bo končano?

Od vsega, od šole, od mlade ljubezni in od lepih načrtov ni ostalo nič. Samo ozka celica, polna golazni in kapelj, ki so padale in se razblinjale, samo misel na smrt, brutalna zaslišavanja, previdni odgovori in devetnajst let, ki so bila čudno zrela, prezrela.

»Zakaj si mu pisala to pismo? Kdo ti je dal denar, ki si ga poslala banditu?« Zopet zanikanje.

Porogljiv smeh. Morala je pristopiti k mizi. Koščena roka je položila prednjo na mizo pismo.

Na pismu madeži. Kri. Bilo je njeno pismo, ki ga je pisala prijatelju. Strašen dokaz, strašno spoznanje.

Rešila se je z lažjo, da ga je imela rada. — Morda ga je imela, — toda tako ima rada sestra svojega dobrega brata.

Kadar so potlej v nočeh z okna padale kaplje se ji je zdelo, da so bile to drobne, drobne kaplje njegove krvi. Široko odprte oči ji je zmedla groza.

MARIJA SVAJNCER

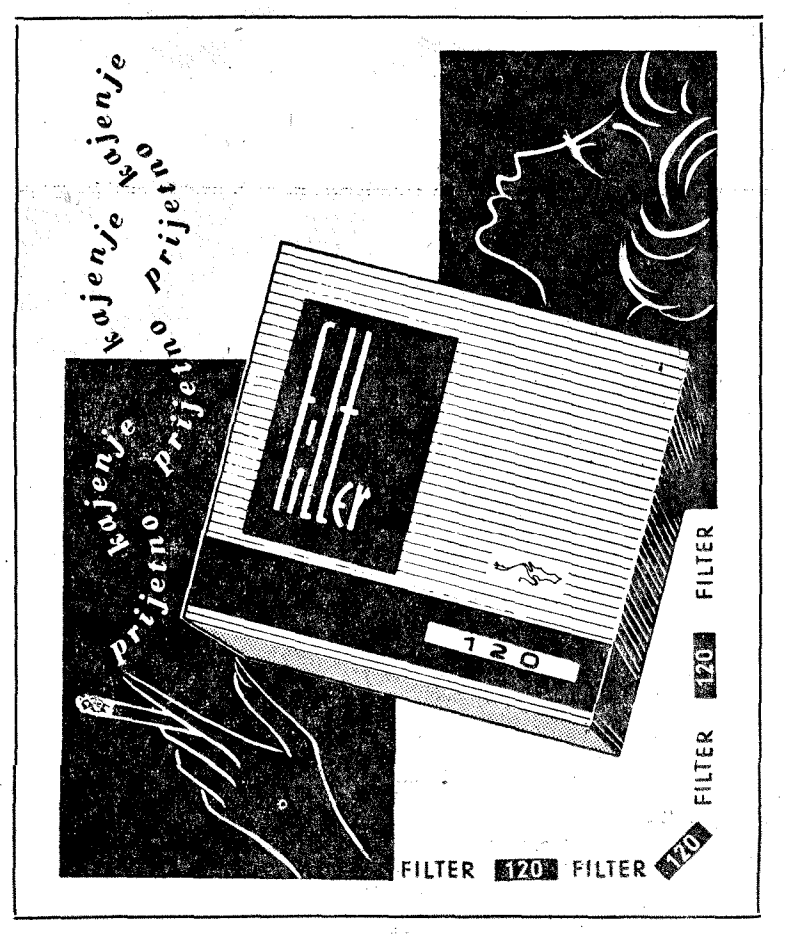

Nemški štab v komandirjevi hiši

Četa narodne obrambe Kljuškega področja se je pomikala proti vasi Vrbljani. Šesta sovražnikova ofenziva je bila že v polnem zamahu in enote Petega bosenskega korpusa so se ogorčeno branile. Četa, ki jo je vodil Spiro Todorović, naj bi zbrala podatke o premikih in namerah Nemcev. Ko se je bila iz smeri Busije približevala Vrbljanom, jo je bil sovražnik že skoraj obkolil, vendar se je srečno izognila nemškemu obroču. Za to se je imela zahvaliti prisebnosti svojega komandirja, ki je bil razen tega tudi odličen poznavalec terena. Vendar četa še ni bila izven nevarnosti, zakaj Nemci so je neprestano zasledovali.

Komandirju Todoroviću se je naposled le posrečilo, da se je s spretnim manevrom vrinil sovražniku za hrbet in ostal v njegovem zaledju. To pa je imelo tudi slabo stran: pričelo je namreč primanjkovati hrane. Z živino, ki je v gozdovih ni manjkalo, si niso mogli pomagati, ker zaradi Nemcev, ki so bili povsod naokrog, niso smeli kuriti ognjev.

V planinski vasi Gornje Crkveno, rojstni vasi komandirja Todorovića, je bilo tudi vse polno Nemcev. Med drugim so se Nemci nastanili tudi v njegovi hiši ob robu vasi. Da bi bila nesreča še večja, se je prav tedaj zadrževala pri njegovih domačih tudi neka aktivistka, ki je bila prišla v Gornje Crkveno od drugod, s svojim enoletnim otrokom. To ženo, ki je bila poročena z njegovim bojnim tovarišem, je Špiro Todorović napotil na svoj dom, kjer naj bi pričakala konec sovražnikove ofenzive. Računal pa je s tem, da se bo v primeru sovražnikovega prodora skupno z njegovimi domačimi in drugimi vaščani še vedno lahko pravočasno umaknila v gozdove. Zato ga je novica, da se je štab nemške divizije nastanil prav v njegovi hiši, spravila v slabo voljo.

Nemci so se tako iznenada pojavili v vasi, da se ni nihče več mogel umakniti proti gozdovom. Zato sta Todorovićeva mati in mlada žena z otrokom v naročju sklenili, da se prepustita usodi in ostaneta v vasi. Kmalu nato so Nemci že ropotali na vrata njune hiše:

»Kaj ni nikogar doma?« se je nekdo oglasil v srbskem jeziku. To je vsekakor moral biti kak četnik, ki so ga Nemci imeli za vodiča.

»Ali je še kdo živ?... Odprite!« se je ponovno oglasil človek pred vrati.

Mati je naposled le morala odgovoriti:

»Saj smo tu. Takoj bom odprla!«

Ko je bila odprla vrata, je med podboje stopil četnik, mlajši človek z brado in pasovi za municijo čez ramena. Z drobnimi in prodornimi očmi je nekaj hipov molče zrl v starko, nato pa jo je povprašal:

»Ali imaš še koga v hiši?« se je oziral po notranjosti hiše.

»Le moja snaha, uboga reva, je še tu s svojim otrokom!«

Z druge strani je tedaj pristopilo še nekaj nemških oficirjev.

»Ali je pri hiši dobra voda?« je spet vprašal četnik.

»Seveda je,« se je začudila žena in se malo kasneje vrnila s polnim vedrom sveže vode. »Na!« mu jo je dala.

»Da ni mogoče zastrupljena?« je četnik nezaupljivo spraševal.

»Kako bi le mogla biti zastrupljena,« ga je starka prepričala s tem, da je še sama popila nekaj požirkov vode.

Takšno je bilo prvo srečanje z Nemci. Kmalu sta Špirova mati in Ivanka, tako se je namreč imenovala žena z otrokom, ugotovili, da se je v njuno hišo vselil štab nemške divizije. Lahko si je zamisliti, kakšni občutki so prevzemali partizanko, ki se je izdajala za kmetico. Pred četniki, ki so se potikali okoli štaba, je morala prikriti, da izhaja iz mesta, prav tako pa tudi Nemci ne bi smeli zvedeti, da razume njihov jezik.

Nikoli se ne bo dalo ugotoviti, ali je kdo izmed četnikov podvomil vanjo in to javil Nemcem, ali pa so se hoteli Nemci, že po prirodi nezaupljivi, za vsak primer zavarovati, kajti kmalu so Ivanki pripravili hudo preizkušnjo.

Potem ko so se Nemci nastanili v njuni hiši in vnesli vanjo svoje stvari, so se v hladni planinski noči oficirji stisnili okrog ognjišča. Tu je bila s svojim bolnim in lačnim otrokom tudi Ivanka.

Vsi so molčali in bili zatopljeni v svoje misli. Naposled je otrokov jok pretrgal molk. Mati ga je še krepkeje stisnila k sebi, da bi ga pomirila. Nemški komandant se je pri tem zdrznil in molče opazoval mlado ženo. Nato si je odpel usnjeno oficirsko torbico in izvlekel iz nje nekaj sladkorčkov.

»Vzemite... in dajte otroku!« ji je brezizrazno in mirno rekel v nemščini.

Ivankin pogled je zdrsnil čez oficirjevo dlan z bonboni proti ognjišču, kot da ni ničesar opazila ali razumela.

»Ko da bi vedela, da so zastrupljeni!« je komandant cinično pripomnil oficirju zraven sebe.

Ivanka je skrbno pazila, da se ne bi izdala, in se je še nadalje obnašala kot v začetku te podle igre.

»Ali je res, da so zastrupljeni?« se je spraševala in bliskovito razmišljala, kaj naj napravi, če ji bo nemški oficir spet ponujal bonbone.

»Vzemite, vzemite!« jo je Nemec spet silil in ji potiskal bonbone prav pod nos. Ni bilo več izbire in hitro se je morala odločiti. Če jih ne bo vzela, bo Nemec vedel, da jih zato ni vzela, ker je razumela, da so bonboni zastrupljeni. Kaj pa, če so res zastrupljeni?

Groza jo je prevzela. Naposled je mirno vzela iz oficirjeve roke bonbon in ga potisnila otroku v usta, drugega pa še sebi. Sedaj je bil komandant zadovoljen.

»Izvrstno!« je rekel oficirju zraven sebe. »Ničesar ne razume!«

»To ste napravili naravnost genialno!« se je oficir navduševal nad svojim komandantom.

Nemci so potlej odprto razpravljali o načrtih dotedanjih in kasnejših operacij, ne da bi se ozirali na prisotnost obeh žena.

Naslednjega dne je nemški komandant tik pred odhodom narekoval nekemu mlademu oficirju ukaz, v katerem je bil omenjen tudi štab Petega korpusa, ki so ga Nemci nameravali napasti. Ivanka se je najresneje potrudila, da bi se čimveč zapomnila. Skrbelo pa jo je, če bo mogla pravočasno obvestiti štab o vsem tem.

Medtem pa tudi komandir Špiro Todorović ni sedel prekrižanih rok. Njegovi ogledniki so budno nadzirali utaborjene nemške enote.

Nemški štab se je zarana umaknil iz vasi. Prva hiša, ki se je sprostila neprijetne in nevarne navzočnosti Nemcev, je bila Todorovićeva hiša. Brž ko je to opazil, je komandir poslal nekega dečka na svoj dom. Fant se je neopazno približal hiši, kjer je prejel kratko, toda važno sporočilo, namenjeno komandirju Todoroviću.

»Nemci so krenili nad štab Petega korpusa, ki se po njihovih podatkih zadržuje pri 104. kilometru gozdne proge. Ivanka.«

Ko je komandir Todorović to zvedel, je nemudoma napotil po gozdnih bližnjicah borca Batosa v štab korpusa. Batos je na vso moč hitel, da bi do štaba korpusa prispel pred Nemci. Navzlic temu pa se je med potjo moral pogosto ustavljati in si zatezati jermene pri opankah, ki so mu, mokre od jutranje rose, drsele izpod nog.

Bil je že na pol poti, ko ga je nekdo ogovoril:

»Kdo je tam?«

»Partizani!« je odgovoril Batos in skočil v najbližji zaklon. »Kdo pa je tam?«

»Partizani!« je začul odgovor. »Nikar se ne boj in pridi sem!«

Batos je dobro vedel, da to ni res. »Tako se obnašajo le četniki, ki poskušajo z zvijačo v pomanjkanju hrabrosti,« je pomislil.

Takoj nato je počil prvi strel. Krogla je zažvižgala mimo njegove glave. Sedaj ni moglo biti nobenega dvoma več. Batos je sklenil, da bo zavedel četnike v zmoto. Dobili naj bi vtis, da sta pred njihovimi položaji dva borca. Njegovi streli so se oglašali zdaj z enega, zdaj z drugega položaja. Tudi s četniške strani sta se oglašali dve puški. Krogle so čedalje pogosteje sikale okoli Batosove glave. Tedaj je zaslišal četniško povelje:

»Desno krilo, naprej!«

Ker pa se na desnem krilu ni nič premaknilo, le onidve puški sta se še hitreje oglašali, je Batos vedel, da je tudi to njihova zvijača in se je odplazil v varno kritje za eno izmed bukev.

»Vdajte se! Vdajte se!« se je najprej oglasil prvi, nato pa še drugi četnik.

Batos je medtem odvil obe bombi.

»Zbežali so, bedak!« se je zadrl eden izmed četnikov. Batos se je še bolj pritajil. Kmalu nato je zaslišal, kako se lomijo vejice pod previdnimi koraki četnikov.

»Saj vidiš, da so zbežali. Zakaj se skrivaš, strahopetec!« se je prikazal eden izmed četnikov izza zaklona. Batos pa je tedaj udaril ročni bombi drugo ob drugo in ju zalučal proti četnikoma.

Ko je utihnil odmev eksplozij, je previdno dvignil glavo. Pred njim je bilo vse mirno. En četnik je bil mrtev, drugi pa hudo ranjen.

»Ubij me!« ga je prosil četnik, ves kosmat v obraz. »Lepo te prosim, ubij me!«

Batos mu ni ničesar odgovoril, čeprav ga je dobro slišal. Hitel je skozi gozd...

Čeprav sta ga četnika precej zadržala, je še pravočasno prispel v štab korpusa. Skoraj istočasno pa je tja prihitel še drugi Todorovićev kurir z najnovejšimi vestmi: »Sovražnik se je umaknil iz Ribnika, Busij, Spodnjega in Gornjega Crkvenega...« Tako, spet je nekaj več prostora za manevriranje.

To so bili zares dragoceni podatki...

ŽELEZNIŠKO TRANSPORTNO PODJETJE POSTOJNA

Prisrčno čestitamo za dan republike - 29. november 1963

Železniški potniški in tovorni promet

•

Oskrbovanje tirnega omrežja

Splošno gradbeno podjetje

»PIONIR«

Novo mesto

OPRAVLJA VSA GRADBENA DELA NA VISOKIH IN NIZKIH GRADNJAH IN SE PRIPOROČA ZA NAROČILA

BORCEM, DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM ZA **DAN REPUBLIKE** — PRISRČEN POZDRAV

LIPA

lesno industrijsko podjetje

Ajdovščina

IZDELUJE
VSE VRSTE REZANEGA LESA IN FINALNIH IZDELKOV

SGP — Splošno gradbeno podjetje

»GORICA«

Nova Gorica

GRADI VISOKE IN NIZKE GRADNJE

POZDRAV DNEVU REPUBLIKE — **29. NOVEMBRU**

SOŠKE ELEKTRARNE

NOVA GORICA

ČESTITAJO

VSEM ODJEMALCEM ELEKTRIČNE ENERGIJE

IN DELOVNIM LJUDEM

OB 20. OBLETNICI ZASEDANJA V JAJCU

V STOLETNIH BOJIH
ZA SVOBODO
IN BRATSTVO NARODOV
SO PRETEKLE REKE KRVI,
VENDAR PA JE VSE,
KAR SE JE ZGODILO
V PRETEKLOSTI,
KOMAJ ZAZNAVNA SENCA
STRAHOTNIH BORB
V LETIH 1941—1945

Kmetijska zadruga

Dobrova pri Ljubljani

ČESTITA
ZA DAN REPUBLIKE!

TRGOVSKO PODJETJE »OJSTRICA«

Dravograd

zalaga trg z vsem industrijskim, manufakturnim in galanterijskim blagom

---

ŽAGARSKO PODJETJE POSTOJNA

žagarske usluge
rezan les
stavbeno pohištvo

★

NAJ ŽIVI 29. NOVEMBER!

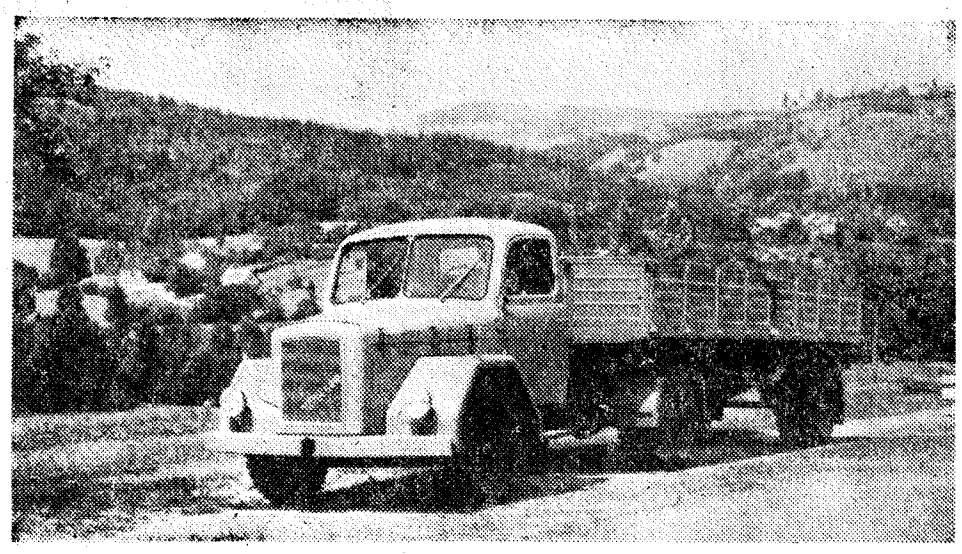

Kamion-vlačilec »TAM 4500 VL«

TAM - Maribor

Delovnemu ljudstvu Jugoslavije prisrčno čestitamo k obletnici zgodovinskega zasedanja v Jajcu — 29. novembru!

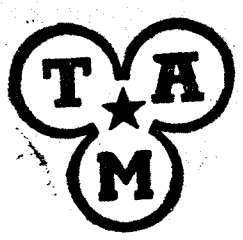

POSLOVNO ZDRUŽENJE

TEHNO-IMPEX LJUBLJANA, Beethovnova 12

opravlja — izvoz vseh izdelkov in polizdelkov, ki jih proizvajajo člani in organizacijo prodaje na tujih tržiščih

— uvoz ali nabavo osnovnih surovin, reprodukcijskega, pomožnega in sličnega materiala, opreme, strojev in orodja in vseh potrebščin, ki jih uporabljajo člani združenja za izpolnitev svojih proizvodnih nalog

Tovarna usnja Šoštanj

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM, KOLEKTIVOM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM ZA DAN REPUBLIKE — 29. NOVEMBER

OBENEM PRISRČNO VOŠČILO ZA NOVO 1964. LETO

Kmetijsko gozdarska zadruga »Blegaš«

Gorenja vas nad Škofjo Loko

Z LASTNIMI PROIZVAJALNIMI OBRATI

ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM ZA DAN REPUBLIKE — 29. NOVEMBER

Občinska skupščina Domžale

z družbeno-političnimi organizacijami

pozdravlja delovne ljudi komune in kolektive ob 20. obletnici zasedanja AVNOJ v Jajcu

VEZENINA

obrtno konfekcijsko podjetje

MARIBOR, VETRINJSKA 17

prisrčno pozdravlja vse bivše borce in delovne ljudi, ki so v brezmejnih in nadčloveških naporih pred, med in po vojni zastavili vse sile za srečo in blaginjo skupnosti in socializma

LESNINA LJUBLJANA

OBVEŠČA

DA JE V NJENEM CENTRALNEM SKLADIŠČU V MEDVODAH

ODPRLA TOVARNA »LESONIT« IZ ILIRSKE BISTRICE

KONSIGNACIJSKO SKLADIŠČE

ZA ODLIČNI DOMAČI ULTRAPAS

PODJETJA, ZADRUGE, OBRTNIKI!

KUPUJTE »MELANIT« PLOŠČE PO TOVARNIŠKIH CENAH

V NEPOSREDNI BLIŽINI LJUBLJANE

LESNINA LJUBLJANA

CENTRALNO SKLADIŠČE MEDVODE

Telefon 71-045

Občinska skupščina Škofja Loka

Občinski odbor SZDL Škofja Loka

z družbeno političnimi organizacijami

čestitata

vsem delovnim ljudem, kolektivom in bivšim borcem ob dvajsetletnici zgodovinskega zasedanja v Jajcu

Naj živi Socialistična federativna republika Jugoslavija!

INDOS

industrija obdelovalnih strojev

LJUBLJANA-MOSTE

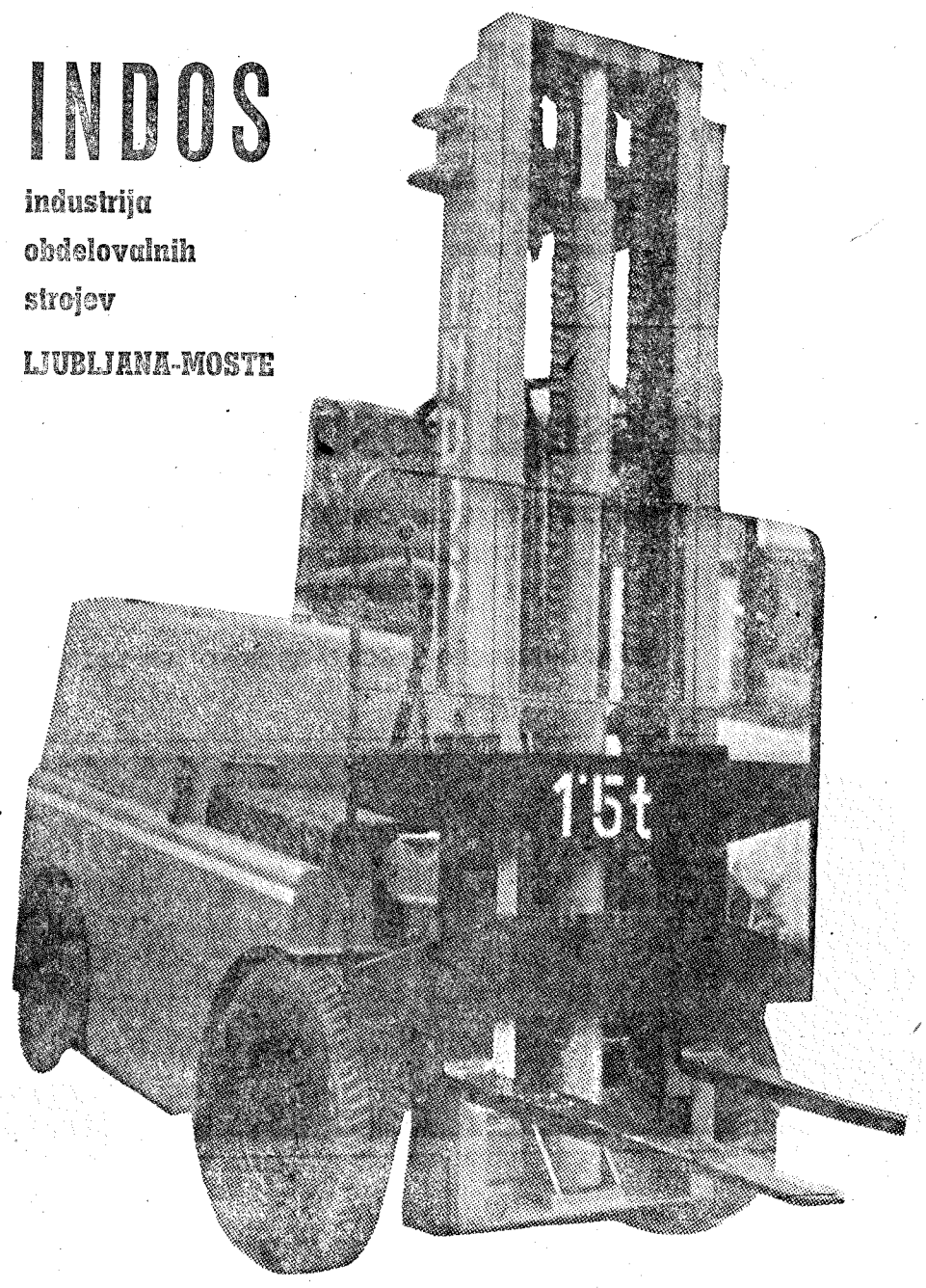

IMA V SVOJEM PROGRAMU:

- Hidravlične stiskalnice HS 60 in HS 150 ton pritiska
- Ekscenter stiskalnice ES 30 ton pritiska
- Električne viličarje VE 600 do 1500 kp nosilnosti
- Diesel viličarje VD-1500, VD-2000, VD-2500 kp nosilnosti

INDUSTRIJA POHIŠTVA

STOL

KAMNIK

Priznani izdelki vseh vrst pisarniškega pohištva

Za dan republike prisrčne čestitke

»ELA«

NOVO MESTO

Izdeluje:

električne lonce 30 in 40 litrov, 26 tipov električnih spajalnikov in rezervnih grelcev, grelne naprave za avtomobile, električne in navadne lonce za kuhanje kleja ter druge manjše izdelke

---

MLINSKO PODJETJE

»MLINOTEST« AJDOVŠČINA

ČESTITA ZA DAN REPUBLIKE
VSEM DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM

MLEVSKI IZDELKI — TESTENINE

Trgovsko podjetje

ŽELEZNINA

RADOVLJICA

- železnina
- gradbeni material
- motorna vozila
- športni rekviziti

PRIPOROČAMO OBISK

Trgovsko podjetje

»DELIKATESA«

JESENICE

Ob 20. obletnici AVNCJ prisrčno čestitamo

Obiščite naše prodajalne, kjer boste dobro postreženi

Združena kemična industrija Domžale

ČESTITA ZA PRAZNIK REPUBLIKE 29. NOVEMBER
IN SE PRIPOROČA S SVOJIMI IZDELKI

ARBO

TOVARNA KEMIČNIH IZDELKOV

PODGRAD, p. LJUBLJANA-POLJE

PRISRČNO ČESTITA
IN POZDRAVLJA DELOVNO LJUDSTVO JUGOSLAVIJE
OB DNEVU REPUBLIKE

»MARMOR HOTAVLJE«

industrija naravnega kamna

GORENJA VAS — ŠKOFJA LOKA

OBDELAVA MARMORJA
V BLOKIH,
PLOŠČAH
IN IZDELKIH

Trgovsko podjetje

»ROŽCA«

JESENICE

nudi
v svojih poslovalnicah
vse vrste trgovskega blaga
in se priporoča
za ugoden nakup

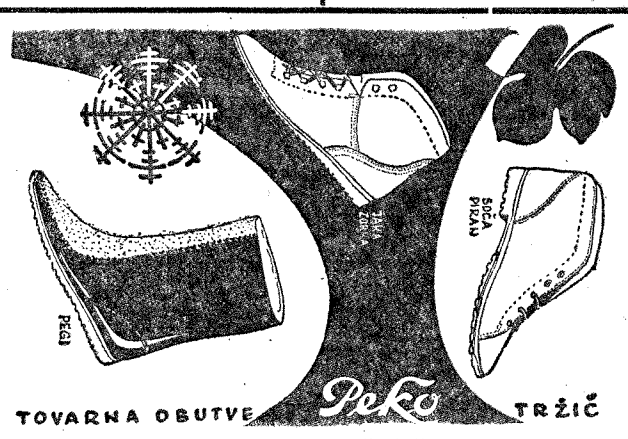

KONIM

inozemska zastopstva
in mednarodna
trgovinska posredovanja

LJUBLJANA, BEETHOVNOVA 11

ČESTITA ZA DAN REPUBLIKE —
29. NOVEMBER

Občinski ljudski odbor Sevnica

z družbeno-političnimi organizacijami

čestita za dan republike
vsem delovnim ljudem
in kolektivom v komuni

Komunalna banka

Ljubljana

Šubičeva 2

PRISRČNO ČESTITA
DELOVNIM LJUDEM JUGOSLAVIJE,
PREDVSEM PA VSEM VLAGATELJEM
HRANILNIH VLOG
IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
OB 20-LETNEM JUBILEJU,
KO SO BILI V JAJCU
POLOŽENI TEMELJI
NOVI JUGOSLAVIJI

LEP RAZMAH »SLOVENIJA TRANSPORTA«

Transportna dejavnost zavzema v našem gospodarstvu, ki se iz dneva v dan razvija, zelo pomembno mesto. Kolektivi transportnih podjetij morajo, če hočejo stopati v korak z razvojem vseh panog našega gospodarstva, prav tako stremeti za čim hitrejšim in čimsodobnejšim razvojem in izpopolnjevanjem svojega avtoparka. Ukvarjati se morajo z vrsto problemov, ki jih rešujejo vsakodnevno, in to od razporeditve voznega parka do vzdrževanj in še mnogokaj. Med največja slovenska transportna podjetja sodi vsekakor tudi poslovno združenje prevozniških podjetij iz Ljubljane »Slovenija transport« s sedežem na Šmartinski cesti 110. Poslovno združenje se bo s 1. I. 1964, da se v prihodnje izogne raznim nevšečnostim zaradi skoraj istoimenskih nazivov sorodnih podjetij, preimenovalo v poslovno združenje prevozniških podjetij »VEKTOR«, prav tako s sedežem v Ljubljani.

Kot je želja mnogih naših kolektivov v gospodarstvu, tako je bila tudi želja članstva tega poslovnega združenja, da se poslovna dejavnost združenja razširi. Upravni odbor združenja je te želje in potrebe upošteval in sklenil razširiti dejavnost. Z organizacijo tesnejših oblik medsebojnega poslovno-tehničnega sodelovanja, bo tudi uspeh združenja veliko večji in sam potek dela enostavnejši in lažji. »Slovenija transport« bo registracijo razširil tako, da bo zajela tudi tovorni domači in tuji promet, domači in inozemski avtobusni in turistični promet ter opravljanje raznih drugih uslug.

To je nova začrtana smer dejavnosti poslovnega združenja, kar pa hkrati zahteva okrepitev skupnega dela oziroma poslovanja. Tako pričakuje večje pozitivne rezultate vsak posameznik kolektiva kot član poslovnega združenja, kot naša socialistična skupnost, in to, da s čim manjšimi sredstvi dosežemo čim večji učinek.

Kako uspešno poslovno združenje »Slovenija transport« opravlja svojo tako veliko in razširjeno dejavnost, nam pokaže poslovni uspeh prvega polletja 1963. leta. Promet se je pri združenju povečal za preko 440,000.000, t. j. 75 % nasproti lanskemu, medtem ko se je povečala provizija za 42 %. Razmerje v prometu nasproti nečlanom je bilo lani 48:52, letos pa se je odnos bistveno spremenil in sicer tako, da je 59:41 v korist članov. Zanimiv je tudi podatek o naloženih vozilih v primerjavi s preteklim letom. V prvem polletju lanskega leta je bilo naloženih 43,5 % članskih vozil, letos pa se je to dvignilo že na 68 % od skupnega števila natovorjenih vozil. Člani so od skupnega števila prepeljanih ton 54,5 povečali prevoz na 64,6 %.

Tako se dokaj hitro uresničujejo zamisli in načrti poslovnega združenja »Slovenija transporta« v Ljubljani. Poslovno združenje ima svoje poslovalnice po vsej naši domovini in bo v svojih 15 poslovalnicah posredovalo za približno četrtino vrednosti slovenskih podjetij tovornega cestnega prometa, t. j. v znesku 2,5 milijardi dinarjev. Letos bo združenje odprlo še nove poslovalnice v Zagrebu, Novem Sadu in Šabcu ter preneslo poslovanje od članov že na obstoječe poslovalnice, predvsem na Reki, v Zagrebu, Beogradu, Novem Sadu, Zrenjaninu itd. Prav tako bo z dobro dispečersko službo dobro povezalo člane poslovnega združenja z naročniki, na drugi strani pa preko poslovalnic uskladilo potrebe tržišča in možnosti prevozniških podjetij.

Tako bodo skupna vlaganja predstavljala reševanje pogojev delovanja poslovnega združenja. Vsekakor ima poslovno združenje še veliko načrtov, kako razširiti svojo dejavnost in izboljšati kakovost uslug v zadovoljstvo vseh, ki izkoriščajo usluge poslovnega združenja, ki del svojih zamisli že uresničuje. Tako je pred kratkim v Ljubljani že odprlo poslovalnico v novi stavbi na Vodovodni cesti ob stadionu. To, in še mnogokaj, bo uresničitev načrtov in zamisli, ki jih imajo v svojem programu kolektivi večine transportnih podjetij, ki so ustanavljali poslovno združenje »Slovenija transport« ali preimenovano združenje »Vektor«.

Vsem poslovnim prijateljem in delovnim kolektivom gospodarskih organizacij, ustanov in zavodov v SFRJ želi poslovno združenje prevozniških podjetij »Slovenija transport« za 29. november, dan republike še mnogo delovnih uspehov.

GROSIST
»SOČA«
MOST NA SOČI

PRISRČNO ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM
ZA PRAZNIK, DAN REPUBLIKE

Zalaga trg z vsemi vrstami blaga

Agroobnova
LJUBLJANA, ČRTOMIROVA
AGROMELIORACIJE
IN GRADNJA
KMETIJSKIH OBJEKTOV
PRISRČNO ČESTITAMO
ZA DAN REPUBLIKE

PODJETJE
ZA AVTOMATIZACIJO
ŽELEZNIŠKIH PROG
LJUBLJANA
ČESTITA
OB PRAZNIKU REPUBLIKE
29. NOVEMBRU
VSEM DELOVNIM
KOLEKTIVOM

GRADBENO PODJETJE
»Bežigrad«
LJUBLJANA
ČESTITA
OB DNEVU REPUBLIKE
29. NOVEMBRU
VSEM DELOVNIM
KOLEKTIVOM
IN BORCEM NOV

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE
»Gradnje«
POSTOJNA
opravlja vse vrste
gradenj
Ob dnevu republike
prisrčno čestitamo

VELETRGOVINA
MERCATOR
LJUBLJANA, AŠKERČEVA 3
čestita ob dnevu republike vsem delovnim ljudem, kolektivom, borcem NOV in poslovnim prijateljem

PARNA
PEKARNA
— SLAŠČIČARNA
Jesenice na Gorenjskem
ZALAGA TRG
Z VSEMI VRSTAMI
SVEŽEGA KRUHA
IN PECIVA

Kmetijska zadruga
Postojna
KMETIJSKA, GOZDARSKA
IN MESNA PROIZVODNJA,
ODKUP, KOOPERACIJA
NAJ ŽIVI DAN REPUBLIKE

TOVARNA KEMIČNIH IZDELKOV
»PINUS«
RAČE PRI MARIBORU
ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN BIVŠIM BORCEM ZA DAN REPUBLIKE

»VODOVOD JESENICE«
JESENICE
Upravlja vodovode na območju, občine Jesenice ter izvršuje vse hišne in prostovodne instalacije za vodo, paro in razne tehnične pline.
ČESTITAMO ZA DAN REPUBLIKE
in se priporočamo investitorjem

TRGOVSKO PODJETJE
»KOČNA«
KAMNIK
prodaja vse vrste
trgovskega blaga
Čestitamo za dan republike

OBČINSKA SKUPŠČINA JESENICE
Z DRUŽBENO-POLITIČNIMI
ORGANIZACIJAMI
čestita vsem občanom za dan republike

KMETIJSKA ZADRUGA
BOVEC
ČESTITA
OB 20. OBLETNICI
ZASEDANJA AVNOJ
V JAJCU

»Vino« Dravograd
prodaja na debelo
kvalitetna vina
in ostale alkoholne
in brezalkoholne pijače
Naj živi dan republike!

SPLOŠNO KOVINSKO PODJETJE
AJDOVŠČINA
ČESTITA
ZA DAN REPUBLIKE —
29. NOVEMBER

emona

MESNA INDUSTRIJA

ZALOG – LJUBLJANA

proizvaja:

— sveže in prekajeno meso,

— poltrajne in trajne mesne izdelke v črevah in konzervah

prodaja:

— preko lastne prodajne mreže in zalaga grosiste

izvaža:

— v razne države Evrope

PRISRČNO ČESTITAMO

ZA DAN REPUBLIKE!

TERMIKA

MONTAŽNO IN INDUSTRIJSKO PODJETJE ZA TOPLOTNE, HLADILNE IN AKUSTIČNE IZOLACIJE

LJUBLJANA, POLJANSKA 77

telefon: 30-306, 30-307, 30-308

telegrami: TERMIKA LJUBLJANA

OBRATI:

— Obrat za proizvodnjo mineralne volne Škofja Loka — Bodovlje

— Obrat specialno mizarstvo Poljane nad Škofjo Loko

DELOVIŠČA:

— Reka, Pula, Kraljevica, Split, Korčula, Zagreb, Beograd, Rtanj, Kosovo itd.

IZVAJA:

— montažna izolacijska dela v ladjedelništvu, proizvodnji vagonov, na industrijskih objektih, v hladilnicah in v gradbeništvu

PROIZVAJA:

— mineralno volno v prostem stanju, v obliki blazin, filcev in vrvi

— specialna vrata in pokrove za hladilnice

PROJEKTIRA:

— hladilnice za proviant in tovor na ladjah

— razne izolacije v industriji

— akustične in protipožarne izolacije

— stanovanjske objekte montažne gradnje

— daje navodila in izdobavlja material za izdelavo lahkih fasadnih sten itd.

SPECIALIZIRANA DELA PO RAZNIH TUJIH LICENCAH

VELETRGOVINA

ASTRA

LJUBLJANA

BEŽIGRAD 6

Telefon 32-470, 32-394

SPECIALIZIRANO TRGOVSKO PODJETJE Z USNJEM, GUMO, PLASTIKO, TEHNIČNIM TEKSTILOM, ZAŠČITNIMI SREDSTVI

POSLUŽITE SE PRVOVRSTNE USNJENE, PLASTIČNE, TEKSTILNE IN KOVINSKE GALANTERIJE V POSLOVALNICAH ASTRA V LJUBLJANI IN KRANJU

»AGROSERVIS«

IVANČNA GORICA

ČESTITA

ZA DAN REPUBLIKE —

29. NOVEMBER

OBČINSKA SKUPŠČINA

TREBNJE

Z DRUŽBENO-POLTIČNIMI ORGANIZACIJAMI

čestita vsem delovnim organizacijam in državljanom ob 20-letnem jubileju zgodovinskega zasedanja AVNOJ v Jajcu

IMONT

INDUSTRIJA MONTAŽNIH OBJEKTOV IN IMPREGNACIJA

DRAVOGRAD

ČESTITA ZA DAN REPUBLIKE

Izdeluje montažne objekte in impregnacije

TOVARNA SANITETNEGA MATERIALA DOMŽALE

Telegram: VATA Telefon: 313

Poleg naših standardnih proizvodov vam še posebno priporočamo nove proizvode:

OBLIŽE!

»Virplast« v raznih dimenzijah:
1 m × 1 cm, 1 m × 2 cm, 5 m × 2 cm, 5 m × 5 cm, 180 m × 5 m

»Tosamaplast« v raznih dimenzijah:
4 cm × 10 cm, 6 cm × 10 cm, 8 cm × 10 cm; 4 cm × 50 cm, 6 cm × 50 cm, 8 cm × 50 cm, 4 cm × 1 m, 6 cm × 1 m, 8 cm × 1 m

Rok dobave po dogovoru s kupcem

Vzorce in cene dostavimo po želji kupca

IZOLIT

MONTAŽNO PODJETJE ZA IZOLACIJO

LJUBLJANA – POLJE 356

- TOPLOTNA IZOLACIJA
- IZOLACIJA HLADILNIC
- HIDROIZOLACIJA
- ANTIKOROZIJA
- ZVOČNA IZOLACIJA

ČESTITA ZA 29. NOVEMBER — DAN REPUBLIKE

Gradbeno podjetje Grosuplje

OPRAVLJA DELA NA VISOKIH IN NIZKIH GRADNJAH

OB DNEVU REPUBLIKE PRISRČNE ČESTITKE SORODNIM PODJETJEM IN DELOVNEMU LJUDSTVU JUGOSLAVIJE

Tekstilna tovarna Ajdovščina

PRISRČNO ČESTITAMO

ZA DAN REPUBLIKE!

IZDELUJEMO:

Za široko potrošnjo bombažne tkanine, enobarvne, progaste in karirastе v zelo pestrih vzorcih, enobarvno in keper flanelo, flanelaste rjuhe, barvaste in bele

V predilnici proizvajamo bombažno, kardirano in česano prejo od Nm 10 do Nm 70, nudimo tudi na križnih navitkih

Kličite telefon št. 17, Ajdovščina ali telegram: TEKSTIL Ajdovščina

Občinska skupščina LAŠKO

z družbeno-političnimi organizacijami

čestita vsem državljanom za dan republike 29. NOVEMBER, 20. obletnico zgodovinskega zasedanja v Jajcu

Zavarovalnica Jesenice

ČESTITA VSEM ZAVAROVANCEM, DELOVNIM KOLEKTIVOM IN OSTALIM DRŽAVLJANOM SOCIALISTIČNE JUGOSLAVIJE OB 20. OBLETNICI II. ZASEDANJA AVNOJ V JAJCU

Vodna skupnost Dolenjske

NOVO MESTO

ČESTITA

OB 20. OBLETNICI ZASEDANJA AVNOJ V JAJCU

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN KOLEKTIVOM

SPOMIN

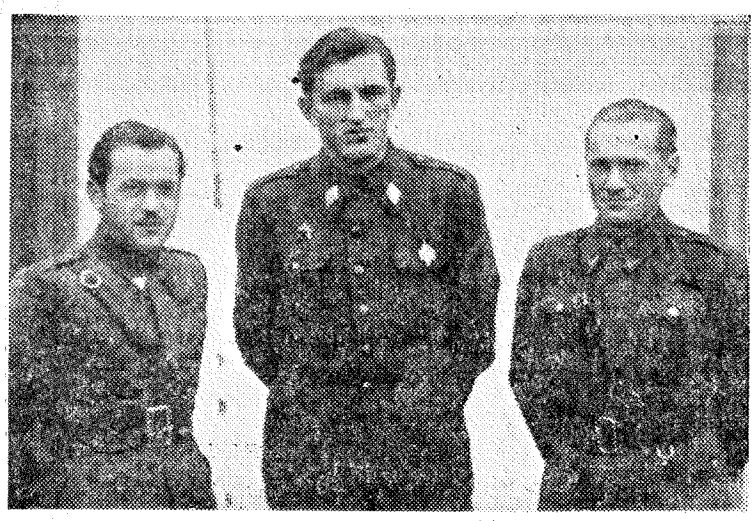

Del štaba 3. bataljona

V BANJOLAH, PRIJETNEM OBMORSKEM NASELJU BLIZU PULE, JE IZ LETA V LETO BOLJ ŽIVAHNO. UDELEŽENCI NOV SO SI TU UREDILI PRIJETEN KOTIČEK ZA VSAKOLETNO PREŽIVLJANJE SVOJIH POČITNIC. NASELJE VIKEND HIŠIC IN ŠOTOROV JE KOT MRAVLJIŠČE. V NAJBOLJ VROČIH »PASJIH« DNEH PA TJA DO PRVIH JESENSKIH DNI SE TU ZBERE MNOGO TISTIH, KI JIH JE VOJNA VIHRA SPOZNALA IN KALILA. NA VEČER, KO SE VROČINA POLEŽE IN PRIJETEN VETRIČ Z MORJA HLADI RAZBELJENA ČELA, NA VERANDI JEDILNICE OB ČAŠI PIVA MISLI KAJ RADE UIDEJO NA PRETEKLOST.

OB ČAŠI PIVA

Tistega poznojesenskega dne si je trojica tovarišev izpred dvajsetih let zopet segla v roke. Že nekaj let se niso srečali. Beseda je dala besedo in spomini, prijetni in neprijetni, veseli in žalostni, so se preselili v sedanjost. Tovariš nasproti mene je najmlajši med nami. Začetek vojne ga je ujel še pred polnoletnostjo. Vojna ga je učila in mu delila kruh. V štirih letih je Franci pridobil izkušnje, ki mu še danes kažejo pot življenja. Najprej kurir, nato komandant TV postaj za Štajersko, komandant 3. bataljona kozjanskega odreda in ob koncu vojne namestnik komandanta medžimurske brigade. Blisk, tako je njegovo bojno ime, živi v Ljubljani kot aktivni podpolkovnik operative že 8 let. Pestra je njegova knjiga spominov. Samo nekaj vrstic iz te knjige je prebral, tako kot vsak izmed nas treh.

»Ustanovitev kozjanskega odreda sega v prve pomladne dni 1944. Že takoj po formiranju je odred pokazal svojo udarno moč pri likvidaciji nemških postojank na področju med Savo, Sotlo in Ptujskim poljem. V dveh mesecih so padle postojanke Jurklošter, Pilštanj, Zabukovje in Zagorje pri Planini ter Pišece pri Brežicah. V začetku avgusta si je kozjanski odred po ukazu 4. operativne cone takole zadal nalogo za nadaljnjo razširitev osvobojenega ozemlja: prvi bataljon je udaril proti Brežicam, drugi proti Rogaški Slatini in tretji proti Celju.

Štab 3. bataljona se je takoj po prihodu v bližino Slivnice povezal s terenci. Cilj napada naslednjega dne: nemška postojanka v Slivnici.

Obetal se nam je lahek plen.

»Pred postojanko bo stražil naš človek — verman, ki vas bo spustil v postojanko. S spečo posadko 20 nemških policistov, vaške straže in nekaj mož »vermanšafta« boste zlahka opravili,« so zagotavljali terenci.

Ob pol enajstih zvečer so čete zavzele položaje ob cestah proti Šentjurju in Prevojam in ob cesti Kozje-Prevoje. Z vodom druge čete sem se ob dogovorjenem času približal postojanki. Tiho sem poklical stražarja. Na dogovorjeni znak se je le-ta sunkovito obrnil in zastrmel v temo pred seboj. Nagonsko sem odskočil. »Halt!« in dolg rafal iz brzostrelke je presekal nočno tišino. V trenutku nam je bilo jasno, da smo izdani. Okna postojank so nenadoma oživela in vsula na nas peklensko točo svinčenk.

Pričel se je pravi pekel. Z bombaši sem se prilepil ob zid postojanke. Nekaj bomb skozi pritlična okna je zadostovalo, da so se Nemci umaknili v prvo nadstropje. Toda nam je ob zidu postajalo vedno bolj vroče, ker so bombe kar deževale na nas. Edina rešitev: v desetih minutah smo skozi okna prodrli v pritličje postojanke. Tu nam posadka ni nudila odpora. Pač pa se je iz prvega nadstropja oglašalo vedno močnejše puškarjenje.

Kamnite stopnice v prvo nadstropje smo morali zavzeti za vsako ceno.

Nemogoče! Vsi naši napadi so se razbili, kajti stopnišče sta branila dva Nemca s brzostrelkama in bombami. Tudi bombe niso zalegle. Vsaka, vržena proti vrhu stopnic, se je skotalila nazaj in eksplodirala. Po dveh urah neuspešnega zaganjanja smo v daljavi zaslišali ropotanje strojnic. Čez nekaj minut je kurir prinesel veselo novico: »Sovražnik je odbit.« Za sedaj je postojanka postala najtrši oreh. Toda kako ga razbiti? Vsi pozivi na predajo so bili zaman. Vedno isti odgovor: »Fašisti se živi ne predajo!«

»Partizani pa se živi ne umaknejo!« sem togotno zavpil, trdno odločen, da postojanka bo padla.

Nenadoma mi je šinilo v glavo. Z bližnjih kmetij sta dva naša fanta vtihotapila kaj otepov slame. Kmalu v pritličje postojanke nese je iz kopice, polite s petrolejem, pričel valiti gost, rumen dim. Mastna dimna gmota se je počasi pomikala proti prvemu nadstropju.

»Bojni plin vas bo uničil,« smo zagrozili onim zgoraj. »Za predajo imate še dve minuti časa,« je sproti prevajal neki študent-aktivist.

»Fantje, Švabom smo pognali strah v kosti, pa ne lajajo več. Bojijo se bojnega plina,« je dejal nekdo od naših in se komaj zadržal, da ni izbruhnil v krohot. Stopnišče je držal v šahu naš mitraljezec. Čutili smo se varne in sigurne, da nam nihče ne bo ušel.

Ob smodečem se kupu slame nam je bilo kot ob partizanskem ognju. Pridušen plamen, gost dim in... moč navade:

»Nabrusimo kose, že klas dozoreva...« je zabučalo iz naših grl in mogočno odmevalo v železobetonski zgradbi.

Naša pesem je nemško posadko do konca demoralizirala, kajti iz prvega nadstropja smo zaslišali moledujoč glas poveljnika posadke, ki se je z dvignjenimi rokami pojavil na vrhu stopnic.

»Predamo se po vojaških pravilih. Posadka vas čaka zgoraj v sobi.«

Zadušili smo smodeči se plamen ter previdno odšli v prvo nadstropje, pripravljeni na morebitno presenečenje.

V sobi nas je z dvignjenimi rokami pričakala dolga vrsta s poveljnikom postojanke na čelu. Poveljnik se je z odločnimi kretnjami obrnil ter po vojaško raportiral, kaj ima v postojanki...

Plen je bil velik. 80 pušk, 4 strojnice, nekaj brzostrelk, municija, obleka, sanitetni material ter živila in cigarete — vse to smo ob prvem jutranjem svetu odpeljali proti Volčji jami.

Z. Č.

TOVARNA NOGAVIC

POLZELA

Nosite nenadomestljive

ženske »HOLA-HOP« žabe

otroške »ČURI-MURI« žabice

Več prihrankov — prijetnejši dopust!

Vaš denar nalagajte na hranilno knjižico v Komunalno banko Celje ali Celjsko mestno hranilnico

Komunalna banka Celje z ekspoziturami in podružnico Celjsko mestno hranilnico obrestuje hranilne vloge po najugodnejši obrestni meri

Več prihrankov — udobnejši dom — večje zadovoljstvo!

Komunalna banka Celje in Celjska mestna hranilnica vam hranilne vloge najugodneje obrestujeta

Hranilna knjižica je vaš zanesljivi prijatelj, ki vam pomaga, ko je pomoč najpotrebnejša

Vloge zbira Komunalna banka Celje s Celjsko mestno hranilnico in jih najugodneje obrestuje

S KLJUKE IN KLINA

Uprave naših elektro podjetij ne bi mogle pomisliti na kaj takega niti v sanjah. Srečni prebivalci kanadskega mesta Huntsville so bili izredno prijetno presenečeni, ko so prejeli zadnji obračun porabe električnega toka v gospodinjstvih. Vsi računi za porabljeno energijo so namreč bili opremljeni z žigom: »Plačano«. Elektro podjetje je s posebnim sporočilom, ki je bilo priloženo računu, obvestilo vsa gospodinjstva, da je oddaja toka industriji prinesla elektro podjetju toliko dohodkov, da lahko da gospodinjstvom električno energijo brezplačno. Ne bi bilo napak, ko bi se tudi naša elektro podjetja vsaj enkrat v letu zmotila ter pritisnila na dostavljene račune: »Plačano«.

0:36. »Rheinischer Merkur« je objavil oglas nekega diplomata, ki je iskal gospodinjsko pomočnico. Na oglas se ni odzval nihče. Čez nekaj dni je isti časnik objavil oglas neke ženske, ki je iskala službo kot gospodinjska pomočnica. Priglasilo se je — 36 diplomatov...

V prodajalni perila v Hollywoodu delajo takole reklamo za modrčke:

»Izberite si modrček, ki vam najbolj ustreza, med naslednjimi modeli: Naprstnik, Čašica za mehko kuhano jajce, Skodelica za kavo, Skodelica za čaj, Skodela za riž, Srebrna skleda za juho, Davisov pokal in Mansfieldin pokal.« Morda ne veste za Jayne Mansfield? To je igralka z največjim prsnim obsegom.

Churchillov nasvet hčeri. Churchill je — je poročal hamburški list »Der Spiegel« — takole komentiral neki nov izgred svoje hčerke Sare: »Svetoval sem ji, naj ne popiva v barih in javno, marveč naj pije doma, naskrivaj, kakor to delajo vse dobre Angležinje.« »Der Spiegel« ni poročal, kaj so na to rekle dobre Angležinje.

Občina v danski prestolnici Kopenhagen priredi vsako leto tombolo, prvi dobitek pa je potovanje v Pariz. Letos je bilo bolj hudo za občinski proračun. V Pariz je odpotovalo devet bratov, ki so vsi poročeni in družinski očetje. Tako so morali rezervirati cel vagon, kajti izletnikov je bilo 80.

»Vse, kar je originalno, ni dobro, pač pa je vse, kar je dobro, originalno,« je odgovoril na vprašanje v neki anketi znani nemški moderni komponist Paul Hindemith.

Pravijo, da je na otoku Sv. Helene, kjer je bil umrl Napoleon, zelo prijetno podnebje tudi pozimi. Londenska potovalna agencija je to izkoristila za reklamo:

»Napoleon je ostal na tem otoku do smrti. Posnemajte ga po zmernih cenah!«

Karakteristika visokih uradnikov v britanskih ministrstvih. Vodja britanskih laburistov Wilson je takole karaktiriziral omenjene uradnike: »Visoki uradniki v ministrstvu tri mesece proučujejo novega ministra, da bi odkrili njegova ranljiva mesta ter jih potem izkoristili, kadar bi se jim to zdelo potrebno.« Nikaj reči, laskava karakteristika!

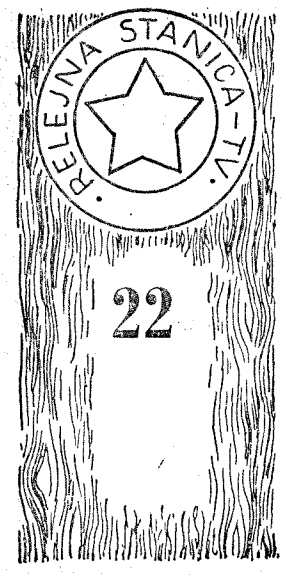

67. Kurirska pot na Štajersko je pri Litiji vodila čez Savo, postaje pa so se imenovale: TV 3 S v Jevnici, TV 4 na Dolenjskem in TV a 21 na levem bregu Save v Tirni. Ta pot pa je sedaj, v pozni jeseni 1943, še močneje oživela skupno z osvobodilnim gibanjem v teh krajih in s pripravami XIV. divizije za odhod na Štajersko. Spričo tega se je bil tudi močno povečal obseg pisemskih in paketnih pošiljk. Kurirji mu često niso bili kos, zlasti ker je bila vmes Sava z mrzlimi in zahrbtnimi valovi, sovražnik pa z ukanami in zasedami. Kurirji so večkrat tuhtali, kako dobiti kakšnega pomočnika. In so ga dobili. Kar sam jo je primahal, nihče ni vedel od kod, majhen bosenski konjiček. Kurirji so mu dali pod zob malo priboljška, in Nacek (tako so mu dali ime) se je z veseljem pri njih udomačil.

68. Nacek je bil bister in razumen konjiček. Nikoli ni kazal nenejevolje, trme ali utrujenosti, pač pa je večer za večerom odhajal s težkim bremenom na pot proti Jančam, kjer je bilo treba prečkati cesto Gabrovka—Litija in se izmuzniti zasedam med Šmartnim in Litijo. Na srečo Nacek o nevarnosti ni ničesar vedel in tudi tedaj ne, ko so v Črnem potoku švigale rakete in zaregljale strojnice. Medtem ko sta kurirja Tone in Savo kot blisk skočila v zaklon, odtod pa v z grmovjem obrasel potok in se na ta način rešila, je Nacek zavil s ceste v grmovje in tiho obstal. Tone in Savo sta bila prepričana, da so Nemci Nacka ubili in sta potem, ko sta se proti jutru, mokra in premražena srečala s kurirji iz Jevnice, vsa obupana stisnila v bližnjo lopo in za hipec zadremala... Ko sta se prebudila, sta ostrmela: je resnica ali privid? Nacek je mirno stal pred lopo s celim tovorom na hrbtu.

69. Veselje je bilo nepopisno. Nemcem se ni posrečilo ubiti Nacka niti zaseči važno paratizansko pošto. Tone in Savo sta skočila k njemu, ga objemala in mu stisnila v gobec zadnji grižljaj kruha, ki sta ga imela v torbi. Toda dobri prijatelji, kot so bili, so se morali kmalu ločiti zaradi hudega mraza in visokega snega. Kurirji so oddali Nacka prijateljem v Spodnjem Logu. V njihovem toplem hlevu naj bi prezimil, spomladi pa bodo zopet skupaj opravljali kurirske posle. Toda ta zima je bila huda za živali in ljudi, ker so Nemci zagnali veliko hajko po Zasavju. Tako so zeleni čeladarji tudi nekje zvedeli, da je Nacek partizanski konj. Zato so ga surovo izvlekli iz hleva, pomerili vanj puške in ga ubili... Ko so kurirji zvedeli za nesrečno Nackovo smrt, jim je bilo tesno pri srcu. Vedeli so, da je pod sovražnimi kroglami izdihnil njihov dober partizanski tovariš...

Slano jezero Vanda na Antarktiki v območju Viktorijine zemlje je za geofizike prava uganka. 8 km dolgo in 2 km široko jezero je stalno pokrito z debelim slojem ledu, kar ni čudno spričo dejstva, da znaša na tem področju povprečna letna toplota —20° C. Pri sondiranju globljih slojev vode pa so nepričakovano ugotovili, da znaša v globini kakšnih 60 m toplota vode +25° C. Tega pojava ne morejo razložiti z nobenim sprejemljivim vzrokom. V jezeru in nikakršnega izvira, toplota okolnih globinskih plasti zemlje je zelo nizka, v sami vodi pa niso mogli ugotoviti nikakršnih biokemičnih reakcij, ki bi mogle ogreti vodo. Potemtakem je mo-

Dobro je, če veste...

goče sklepati, da se voda segreva edinole s sončnimi radiacijami (sevanjem). To jezero bi moglo biti — menijo novozelandski raziskovalci, ki so jezero odkrili — vir energije v teh drugače tako pustih in mrzlih krajih.

Neke vrste puščavskih kač »zacementirajo« vhod v svoje skrivališče hrane. To napravijo tako, da zamašijo vhod v zemljo, ki jo stlačijo oziroma nabijajo s kamnom, ki ga držijo s čeljustmi.

Številne morske ptice spuščajo školjke z velike višine na kamenje, pri čemer se školjke razbijejo, kar omogoča pticam, da pridejo do vsebine školjke. Prav tako ravnajo z debelejšimi kostmi, da pridejo tako do mozga. Neka vrsta deltov zabije oreh ali lešnik v razkolek kakšnega drevesa ter ga potem s kljunom razbije in jedrca poje. Če ne najdejo primernega razkolka, si napravijo sami s kljunom primerno vdolbinico.

Morska vidra, ki živi v kalifornijskih vodah, razbije razne morske luskarje s kamnom, ki ga drži z zadnjima nogama. Tudi neke opičje vrste razbijajo razne trde predmete s kamnom, šimpanz pa ume sklatiti zrelo sadje z drevja s palico.

V ZDA je od 1950. do 1962. leta umrlo 700 ljudi zaradi kačjega pika oziroma pika drugih strupenih živali. To pomeni, da umre v ZDA na leto približno 50 ljudi od pika strupenih živali.

Strah pred boleznijo je po neki anketi, izvedeni v Franciji, najmanj razširjen med kmečkimi delavci, nekoliko bolj med industrijskimi delavci, nato med trgovci in med pripadniki svobodnih poklicev. Sorazmerno največ ljudi, ki iščejo zdravniško pomoč v strahu, da jim grozi takšna ali drugačna bolezen, pa je med ljudmi »brez poklica« (tj. med rentniki in njim podobnimi).

Sovjetsko potniško letalo »TU-114« je preletelo razdaljo 11.000 km, to je zračno pot od Moskve do Havane, ne da bi se bilo spustilo na tla, s čimer je v civilnem letalskem prometu doseglo nov svetovni rekord. Letalo je preletelo to pot v višini 11.000 metrov, v 14 urah, povprečno 800 km na uro. »TU-114« sprejme lahko 170 potnikov. Tako je bila odprta redna letalska proga med ZSSR in Kubo.

Izreden uspeh v zdravljenju slepih je dosegel italijanski zdravnik dr. Giani iz Torina. Uspelo mu je tridesetim slepim vrniti 80 do 90 odstotkov prvotne vidne zmogljivosti s presaditvijo pasje, konjske in goveje roženice v njihove oči.

Noben človek ni živel dlje kot Petrasch Zarten, ki se je rodil v neki madžarski vasici 1537., umrl pa je 1722. — v starosti 185 let.

ZNANJE IN SPOMIN • ZNANJE IN SPOMIN • ZNANJE IN SPOMIN

Na zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju je bilo v delegacijo za II. zasedanje AVNOJ izvoljenih štirideset članov. To so bili v glavnem najprizadevnejši voditelji osvobodilnega boja v Sloveniji. Tako se je na sedežu Glavnega štaba NOV in POS na T 24 zbrala 10. novembra 1943 večja skupina in se odpravila na dolgo in naporno pot proti Jajcu. Najstarejši med njimi je bil Josip Jeras. Zaradi raznih vrokov na pot niso odšli vsi, na zboru v Kočevju izvoljeni delegati. — Koliko in kateri so odšli v Jajce?

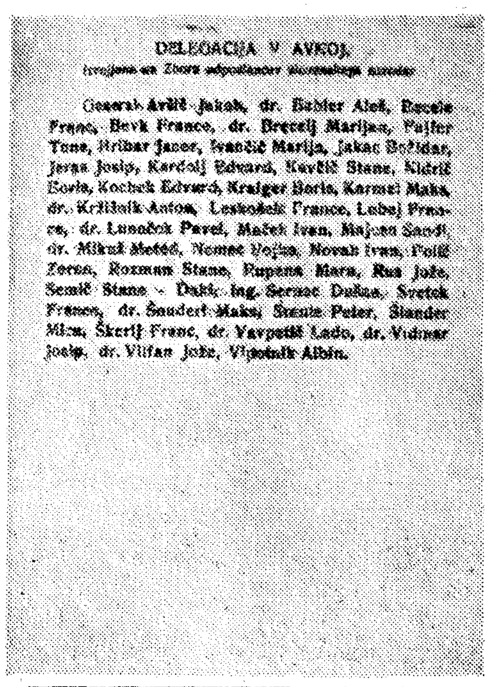

DELEGACIJA V AVNOJ,

izvoljena na Zboru odposlancev slovenskega naroda

General Avšič Jakob, dr. Bebler Aleš, Bevk France, dr. Brecelj Marijan, Fajfar Tone, Hribar Janez, Ivančič Marija, Jakac Božidar, Jeras Josip, Kardelj Edvard, Kavčič Stane, Kidrič Boris, Kocbek Edvard, Kraigher Boris, Karmel Maks, dr. Kržišnik Anton, Leskošek France, Lubej Franc, dr. Lunaček Pavel, Maček Ivan, Majcen Sandi, dr. Mikuž Metod, Nemec Vojka, Novak Ivan, Polič Zoran, Rozman Stane, Rupena Mara, Rus Jože, Semič Stane - Daki, ing. Sernec Dušan, Svetek France, dr. Šnuderl Maks, Stante Peter, Šlander Mira, Škerlj Franc, dr. Vavpotič Lado, dr. Vidmar Josip, dr. Vilfan Jože, Vipotnik Albin.

Slovensko delegacijo je vodila pot čez Črmošnjice, Semič, Črnomelj, čez Kolpo, Kordun in Liko proti Otočcu. Tu se je srečala s hrvaško delegacijo. Od tod dalje sta združeni delegaciji šli skozi porušeno Korenico, Udbino, Dolnji Lapac mimo izvira Une v Livno. Od tod naprej čez Kupres, Bugojno in Vakuf v Jajce. Zaradi varnosti so potovali večinoma ponoči; deloma so potovali s tovornjaki, preko sovražnega ozemlja največ peš, zadnji del poti pa z vlakom. — Kdaj sta delegaciji odpotovali iz Otočca?

V Jajcu se je zbralo dan pred 29. novembrom 240 delegatov, predstavnikov vseh jugoslovanskih narodov in vseh družbenih slojev. Kljub napornemu potovanju so bili delegati polni mladostne vedrine. Vsakdo je vedel, da bo priča velikemu doživetju, pomembnemu zgodovinskemu dogodku. Vsakdo je bil prepričan, da bo zasedena, izropana in obubožana dežela slednjič le doživela svoje vstajenje. — Drugo zasedanje AVNOJ so začeli s himno »Hej, Slovani.« — Kdo jo je zapel?

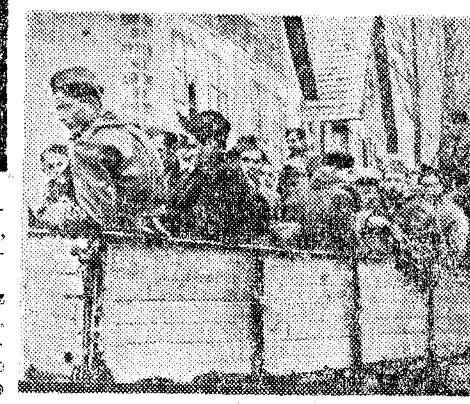

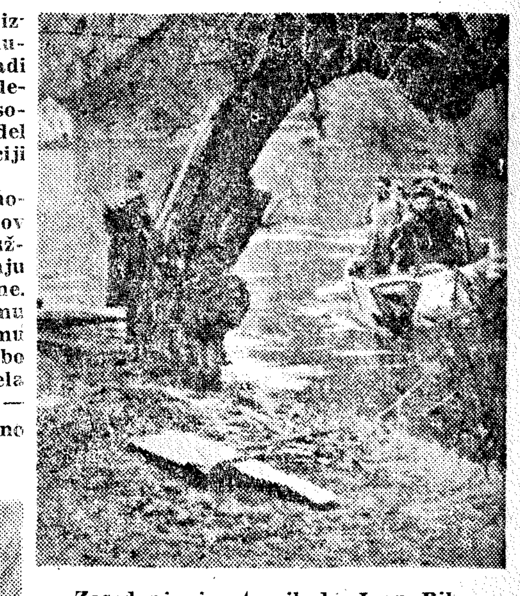

Zasedanje je otvoril dr. Ivan Ribar s poročilom o delu Izvršnega odbora AVNOJ in sicer vse od zasedanja v Bihaću. Glavno poročilo o smernicah nadaljnjega boja pa je podal vrhovni komandant NOV in PO Jugoslavije in generalni sekretar KPJ Josip Broz — Tito. Ob tem poročilu so bili vsi delegati prepričani, da bo sovražnik premagan, zakaj vse zavedno jugoslovansko ljudstvo se z vso predanostjo in požrtvovalnostjo bori za novo Jugoslavijo. — Čez katero reko sta se slovenska in hrvaška delegacija prepeljali v čolnu?

Slavomir Mrožek:

Čudežno se je rešil...

SLAVOMIR MROŽEK JE ZNAN POLJSKI PISATELJ, KI SE JE UVELJAVIL ŽE V MLADIH LETIH. OST NJEGOVEGA SATIRIČNEGA IN HUMORISTIČNEGA PERESA JE NAPERJENA PROTI TOGOSTI BIROKRACIJE, NEHUMANOSTI, VZVIŠENOSTI BEDNEGA DUHA, KI SE KOT PRIVESEK PRETEKLOSTI PO VSEJ SILI VRIVA V SODOBNO POLJSKO ŽIVLJENJE.

Raznežil vam bom srce, povedal vam bom resnično zgodbo, kako so se pota »usode« neverjetno poigrala s človekom.

V Hamburgu je pred vojno živel poštenjačina Erik Kraus z ženo in štirimi otroki. Ker so njegovi prijatelji nanj zelo škodljivo vplivali, je pričel dvomiti o pravilnosti in pravici »božjih zakonov«. Namesto da bi se ponižno podredil volji »božje previdnosti«, je pričel iskati dlako v jajcu. Postal je pacifist.

Leta gospodovega 1939 so ga poklicali pod orožje. Erik pa se je pri tem zelo pregrešil: vpil je, da ne bo odšel zdoma, upiral se je odredbam oblasti in celo podvomil v »božjo previdnost«, kot da se lahko na zemlji kaj zgodi brez božje volje.

Tako so ga javkajočega in togotnega nad svojo usodo napotili v pehoto, daleč od domačega kraja.

Najprej se je pritepel na Poljsko. Hudo mu je bilo, da se tako neznansko oddaljuje od Hamburga. Ko je prehodil vso Poljsko, se je približal ruski meji. Toda neprestano je mislil na svoj Hamburg, čutil čedalje hujše domotožje, obžaloval, ker je tako daleč. Že po naravi je bil plah in slaboten. Postajal je čemeren in se hudoval nad težavnim potovanjem. Preklinjal je vojno, kot da ni po božji volji. Preklinjal je svojo usodo in potoval vedno dalje na vzhod.

Ko je polagoma prišel na Kavkaz, je njegova slaba volja dosegla višek. »Čemu je to potrebno? Kaj bi dal, če bi lahko bil sedaj v svojem čudovitem Hamburgu! Nikakor ne morem razumeti, zakaj me je ta hudičeva vojna pripeljala semkaj!« Tako je govoril Kraus in še mnogo drugega. Pač, kot vsi omahljivci. Vsi, ki so vedno nezadovoljni z usodo, ki so jim jo namenili bogovi.

Zato se mu je tudi bog razkril v vsej svoji dobroti.

Nekega dne je prejel iz Hamburga sporočilo, da je bila v nočnem bombardiranju porušena streha njegove hiše, pod ruševinami pa so ostali zakopani žena in njegovi štirje otroci.

Ko je Erik prečital pismo, je pokleknil, dvignil roke proti nebu in vzkliknil: »Hvala ti, gospod! Zdaj razumem, zakaj si ustvaril ‚Wermacht' in pričel s to vojno, zaradi katere si me odpeljal daleč od Hamburga, ne glede na mojo neumno trmoglavost. Storil si to, da bi me rešil, da ne bi umrl pod ruševinami. Jaz, ničvrednež, pa sem te zmerjal in preklinjal. Odpusti mi, o, gospod!«

Erik Kraus se je vrnil v Hamburg. Popolnoma se je spremenil. Nič več se ne upira najbolj neumnim odredbam oblasti. Glasuje vedno za demokristjane. Nič več ni pacifist, zakaj nenehno se spominja tega, kako čudežno se je rešil. Vnovič se je poročil in dobil četvero otrok. Vsak dan se pri kosilu zagleda v strop in pravi: »Otroci moji, zapomnite si, če bo potrebno in bo gospod kancler ukazal splošno mobilizacijo, bom med prvimi, ki se bodo javili prostovoljno.«

Res pa je tudi to, da Erik v svoji prisotnosti ne dovoli črhniti niti najmanjše besedice proti »Wermachtu«.

»In vi, moji bratje in sestre, in vi?«

ODGOVORI NA »ZNANJE IN SPOMIN«:

Na pot v Jajce se je podalo 17 delegatov: J. Avšič, dr. M. Brecelj, T. Fajfar, B. Jakac, J. Jeras, E. Kardelj, B. Kidrič, E. Kocbek, F. Lubej, dr. Lunaček, dr. M. Mikuž, I. Novak-Očka, Z Polič, J. Rus, M. Šlander, dr. L. Vavpotič in Josip Vidmar.

20. novembra 1943.

Pevski zbor Gledališča narodne osvoboditve.

Čez reko Uno pri Ključu.

»TV-15« izhaja dvakrat mesečno. Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Titova 17. — Tisk in klišeji: ČZP »Ljudska pravica«, Ljubljana. — List ureja uredniški odbor. Glavni urednik France Sušteršič, odgovorni urednik Črtomir Šinkovec. — Letna naročnina znaša 350 dinarjev, posamezna številka stane 20 dinarjev. Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritl., p. predal 598/XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29. — Telefonska številka uredništva 21-901, uprave 22-313. — Rokopisov ne vračamo.

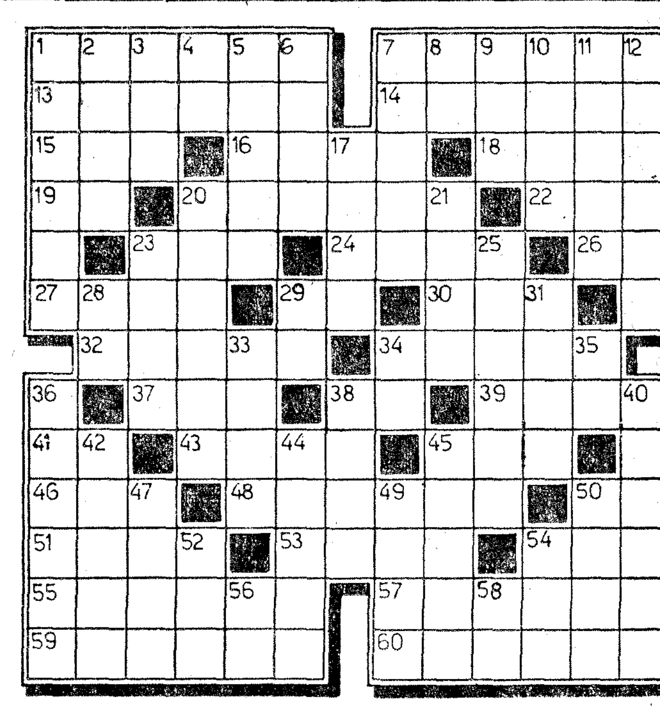

Vodoravno: **1. slovenski narodni heroj, med vojno komisar XVIII. divizije ter IX. in VII. korpusa (Janez), 7. kraj, kjer je bil ustanovljen I. Štajerski bataljon (2. okt. 1941), 13. sodobno orožje,** 14. mesto v Maroku, ki ga je pred nekaj leti prizadel hud potres, 15. del voza, 16. otok v severnem Jadranu, 18. gruda, 19. avtomobilska oznaka valjevskega okraja, 20. mlajši slovenski pesnik (Ciril), **22. kratica za herojsko obdobje naših narodov,** 23. ljubkovalno žensko ime, 24. jezero v Sibiriji vzhodno od Kaspijskega morja, 26. samo, 27. središče metalurške industrije v SZ južno od Moskve, 29. ploskovna mera, **30. kratica za »protiavionsko obrambo«, 32. kratica za najvišje predstavništvo jugoslovanskih narodov med vojno; te dni poteka dvajset let od njegovega drugega zasedanja, 34. mesto v Bosni, kjer je bilo pred dvajsetimi leti znamenito zasedanje predstavništva pod 32. vodoravno,** 37. uradni spis, 38. povratni zaimek, 39. živec, 41. kratica za »avtonomna pokrajina«, 43. droben delec snovi, 45. poseben položaj v šahovski igri, 46. številnik, 48. izdelovalec opeke, 50. avtomobilska oznaka Nizozemske, 51. puč, prevrat, 53. starogrški bog ljubezni, 54. premetenec, **55. največji slovenski pisatelj in dramatik, po katerem se je imenovala ena od brigad, 57. slovenski narodni heroj s partizanskim imenom Skala,** 59. vdolbina v zidu, **60. preudaren vojskovodja.**

Navpično: **1. slovenski narodni heroj (Žan),** 2. brezpravni podložniki v stari Turčiji, 3. vzdevek generala Eisenhowerja, 4. črka B, 5. koralni otoki, 6. plug, **7. partizansko ime pisatelja Grabeljška, 8. začetnici slovenskega partizanskega zborovodje, ki zdaj vodi Invalidski pevski zbor,** 9. poljska rastlina z rdečim cvetom, 10. britansko oporišče v Arabiji, 11. del televizijske antene, 12. pripadnik arabske rase, 17. reka v južni Srbiji, 20. znana ženska, 21. cunja, 23. eno od imen izumitelja Edisona, 25. kdor igra na lajno, 28. različna soglasnika, 29. medmet, 31. kis, 33. tuje moško ime, 34. oblika pomožnega glagola, 35. kemični znak za erbij, 36. vrsta pokrivala, 38. pravec, 40. vrsta plesa, 42. nogalnik pri kolesu, 44. veliko glasbeno delo, 45. krema, **47. veliko oklopno bojno vozilo,** 49. del skeleta, 50. konci sukanca, 52. ameriška filmska družba, **54. kratica za razstrelivo trinitrotoluol,** 56. medmet bolečine, 58. kratica za »akademski klub«.

ŽENSKA BRIGADA UNIČUJE JAPONCE

(Nadaljevanje s 5. strani)

Od deklet je zvedel, da japonski čolni vsaj enkrat tedensko patruljirajo mimo otoka. Moral bi jih torej nekako zvabiti do obale in jim pripraviti past. Kelly je dobro vedel, da je na sovražnikovih patruljnih čolnih po osem do deset mož posadke. Načrt, ki ga je bil pripravil za prvo akcijo, je bil zelo preprost:

Najprej bi na obali zakurili velik ogenj. Japonci bi pomislili, da gre za kak signal in bi se približali otoku. Tedaj bi se ob ognju pojavila dekleta, ki naj bi bila čimbolj pomanjkljivo oblečena. Japonci se seveda njihovim dražem ne bi mogli upirati in se jim bodo skušali približati. V čolnu bodo pustili največ dva vojaka in ta naj bi ubil z nožem Kelly, ki bo do čolna priplaval pod vodo. Tako bi se polastil čolna in orožja v njem. Medtem se bi dekleta pomešala med japonske vojake, ki bi se izkrcali, in jih pobile s kratkimi noži.

Načrt je popolnoma uspel, čeprav je le malo manjkalo, da ni Lari vsega pokvarila. Na čolnu je ostal en sam Japonec zraven topiča in Kelly ga je z lahkoto uničil. Še pred tem pa je Lari stekla z obale proti čolnu, da bi mu pomagala. Japonec v čolnu pa je to napak razumel. Mislil je, da si dekle želi njegove družbe in ji je zato šel naproti. Tedaj pa je zagledal Kellyja, kako se dviga iz vode. Japonca je to zmedlo, toda hitro se je znašel in pričel vpiti. Medtem pa ga je Lari že sunila v vodo, tam pa ga je Kelly hitro pobil.

Vojakovo vpitje pa je le doseglo svoj namen. Japonci na obali so zasumili, da nekaj ni v redu in so pohiteli proti čolnu. Bilo pa je že prepozno, zakaj v tem hipu so se zabliskali noži in po več sečiv hkrati se je zabilo v grla in prsi japonskih vojakov. Dekleta so jih mesarila kot furije, tolikšno je bilo njihovo sovraštvo do morilcev njihovih očetov in bratov.

Prva akcija je bila torej nadvse uspešna. Ob tej priložnosti so zaplenili tudi precej orožja: topič, dve strojnici, nekaj pušk, deset revolverjev ter precej municije in hrane.

Kelly ni pozabil, da morajo čoln takoj skriti, da ga ne bi opazila sovražnikova letala. Kasneje pa je pokazal dekletom, kako je treba ravnati s čolnom, tako da so kmalu postale izvrstni mornarji. Hkrati pa jih je tudi učil streljati s pištolami, puškami in strojnicami. Tudi tu so se pokazale kot dobri učenci. Že po nekaj dneh so bile tako spretne kot pravi vojaki. Kelly pa se je spremenil v topničarja, medtem ko mu je Lari bila za pomočnika.

Na naslednji patruljni čoln ni bilo treba dolgo čakati. Že nekaj dni kasneje sta priplula kar dva, ki sta verjetno iskala sled za prvim. Tudi v tem primeru je Kelly poslal dekleta na obalo za vabo Japoncem, ki se skušnjavi niso mogli upreti in so se izkrcali, dva njihova vojaka pa sta ostala v čolnih. Toda tokrat Japonci niso prispeli do deklet. Že na pol poti sta jih pokosila dobro prikrita mitraljeza, medtem ko je Kelly s svojim topom kar sam uničil oba patruljna čolna.

Tako so imeli orožja več ko dovolj, primanjkovalo pa je borcev. Zato je Kelly poslal nekaj žena na sosednje otoke, da bi od tam pripeljale še nove borce. Tako je njegova brigada kmalu štela približno petdeset bork, ki so bile navdušene nad prvimi uspehi in se marljivo pripravljale na nove akcije.

In zares, Japonci so v enem samem mesecu izgubili kar štiri patruljne čolne. Ker si tega niso znali razlagati, so vnaprej nekoliko spremenili dotedanjo taktiko: patruljne čolne so začela spremljati letala.

Prav to pa je bil razlog, da si je Kelly zaželel letala. Toda kako to izvesti? Ko je začel razmišljati o tem, se je spomnil, da so v zaplenjenem patruljnem čolnu našli med drugim tudi knjigo z japonskimi šiframi. Tako je lahko iz platna, ki so ga prav tako našli v japonskem čolnu, napravil pozivni znak za pomoč. Tri dekleta pa je preoblekel v japonske uniforme, da bi piloti mislili, da japonski vojaki prosijo za pomoč.

In res je neko japonsko izvidniško letalo opazilo »brodolomce« in začelo krožiti nad otokom. Ko pa japonski pilot ni opazil nič sumljivega, se je z letalom spustil na morsko površino. V letalu sta bila dva Japonca: eden izmed njiju je ostal v letalu, drugi pa je na gumijastem čolnu odveslal proti obali.

Kelly je že prej računal na to in je neopazno priplaval do letala, da bi ubil pilota in se polastil letala. Japonec v čolnu pa je že moral nekaj sumljivega opaziti, kajti začel je vpiti in s tem je opozoril svojega tovariša na nevarnost. Ta je vžgal motor in hotel vzleteti. Ko je Kelly videl, da z njegovim načrtom ne bo nič, je dal znak in strojnice, ki so bile skrite v grmovju, so pričele rešetati po letalu. Živ ni ostal noben japonski pilot, toda tudi letalo je bilo tako močno poškodovano, da je bilo neuporabno.

Naslednja njihova žrtev je bila neka japonska ribiška ladja, za njo pa je prišel na vrsto še njihov minoiskalec. To je bil njihov največji, hkrati pa tudi zadnji uspeh. Kelly je akcijo spet organiziral s pomočjo deklet, ki so kot nimfe vabile japonske vojake. Ko pa so stopili na kopno, jih je sprejel strojnični ogenj in nihče izmed dvajsetih vojakov se ni vrnil nazaj na ladjo. Hkrati s tem pa je Kelly pričel s svojimi pomočniki obstreljevati ladjo tudi s topovi. Ladja se je nekaj časa uspešno branila, naposled pa se je le potopila. V tej akciji je bil Kelly ranjen v roko.

Kelly se spričo doseženih uspehov ni prevzel. Vedel je, da bodo Japonci prej ali slej poslali pred otok kakšno večjo ladjo, da bi jih kaznovali za škodo, ki so jim jo bili povzročili. Zato je predlagal, da bi se dekleta umaknila na sosednje otoke. Njih pa je vojna slava tako prevzela, da niti slišati niso hotele kaj takega.

Že naslednjega dne so priletela japonska letala in dolgo krožila nad otokom. Bil je že skrajni čas, da se umaknejo z otoka. Kelly je bil prepričan, da se bodo Japonci kmalu izkrcali na otoku in ga preiskali, računajoč, da so na otoku skupine ameriških vojakov. Japonci se namreč ne bi mogli nikoli spomniti, da bi moglo tako obsežne in uspešne akcije izvajati tamkajšnje — in še celo žensko — prebivalstvo.

Kelly se je naposled le dogovoril s svojimi borkami, da se bodo vsi skupaj umaknili z otoka. To so pa izvedli tako, da so navadne čolne privezali za patruljni čoln, ki jih je vlekel za seboj. Ko so srečno prispeli na sosednji otok, se je Kelly kmalu nato poslovil od svojih bork in se vrnil v najbližje ameriško oporišče.

Tako je prva ženska brigada ameriške vojske na Tihem oceanu brez poraza zaključila svoje operacije.